

Dit wetboek is geschreven door de Amerikaanse advocaat

Betreffende wetswijziging

inzake Art. 240b Sr.

© 1994 Lawrence A. Stanley, Esq.

To contact the author: Lawrence A. Stanley, Esq., 419 Lafayette, 7th Fl., New York, NY
10003, (212) 475-9591, FAX (212) 787-5834 / Wanningstraat 4D, 1071 LB, Amsterdam,
(020) 476-0551, FAX (020) 476-0773.

INHOUD

Inleiding	1
A. Voorgestelde wijzigingen van artikel 240b	3
B. Inhoud van het probleem van de "kinderpornografie"	4
C. Kinderpornografie	4
D. Reden van artikel 240b	13
I. Het bezit en bekijken van kinderpornografie het personen aan tot het begaan van seksuele of geweldsdelictige misdrijven tegen kinderen	15
II. "Kinderpornografie" bezit een seksueel misdrijf tegen een kind af	22
III. Een erotische intentie van de kunst van de fotograaf of uitgever, of een erotische perceptie van degenen die de afbeelding bekijkt, is schadelijk voor het afgebeelde kind	24
IV. Een beschermend zij de productie van beiden leggen en een slagen van "kinderpornografie" uit de samenleving uit te zetten	26
E. De schade die door de uitbreiding van artikel 240b aan de burgerrechten wordt toegebracht	28
I. Het gevaar van willekeurige afbreiding	29
II. Het gevaar van onterechte beschuldigingen en veroordelingen	31
III. Het gevaar van zelfcensuur	31
IV. Het gevaar van het uitvoeren van vage en te ruim geformuleerde wetten	32
De Verenigde Staten	33
Groot-Brittannië	36
Appendix A: Kinderpornografie in de Verenigde Staten	41
Appendix B: Afbeeldingen van kunstenaar die onder de huidige, expansionistische interpretatie van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden	48
Bibliografie van boeken die onder de huidige, expansionistische interpretatie van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden	49
Cartoons Vitae van de Fotografen	50
De foto's	50

To contact the author: Lawrence A. Stanley, Esq., 419 Lafayette, 7th Fl., New York, NY 10003, (212) 475-9591, FAX (212) 787-5834 / Wanningstraat 4D, 1071 LB, Amsterdam, (020) 676-0551, FAX (020) 676-0775.

INHOUD

Inleiding	1
A. Voorgestelde wijzigingen van artikel 240b	3
B. Inschatting van het probleem van de "kinderpornografie"	4
C. Kinderpornografie in Nederland	4
D. Redenen van degenen die de wijzigingen van artikel 240b steunen	15
I. Het bezit en bekijken van kinderpornografie zet personen aan tot het begaan van seksuele of gewelddadige misdrijven tegen kinderen	15
II. "Kinderpornografie" beeldt een seksueel misdrijf tegen een kind af	22
III. Een erotische intentie van de kant van de fotograaf of uitgever, of een erotische perceptie van degene die de afbeelding bekijkt, is schadelijk voor het afgebeelde kind	24
IV. Een bezitsverbod zal de productie aan banden leggen en erin slagen om "kinderpornografie" uit de samenleving uit te bannen	26
E. De schade die door de uitbreiding van artikel 240b aan de burgerrechten wordt toegebracht	28
I. Het gevaar van willekeurige uitvoering	29
II. Het gevaar van onterechte huiszoekingen en inbeslagnemingen	31
III. Het gevaar van zelfcensuur	31
IV. Het gevaar van het uitvoeren van vage en te ruim geformuleerde wetten	32
De Verenigde Staten	33
Groot-Brittannië	36
<i>Appendix A: Kinderpornografie in de Verenigde Staten</i>	i
<i>Appendix B: Afbeeldingen van kunstenaars die onder de huidige, expansieve interpretaties van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden</i>	xiii
Bibliografie van boeken die onder de huidige, expansieve interpretaties van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden	xiv
Curricula Vitae van de Fotografen	xxiii
De foto's	xxvii

Inleiding.

Dit witboek behelst geen verdediging van afbeeldingen van kinderen die bij daadwerkelijke seksuele gedragingen betrokken zijn. Dit witboek is daarentegen wel gericht tegen de voorgestelde amendementen op artikel 240b, waaronder de criminalisering van het privébezit van deze afbeeldingen, en op het bekritisieren van de veel te ruime definities van "kinderpornografie", zoals die ten minste door een aantal overheidsfunctionarissen en rechtbanken gebruikt worden.

Artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht luidt als volgt:

Met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van de derde categorie wordt gestraft degene die een afbeelding - of een informatiedrager, bevattende een afbeelding - van een seksuele gedraging, waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt, is betrokken, hetzij verspreidt of openlijk tentoonstelt, hetzij om verspreid of openlijk tentoongesteld te worden vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert of in voorraad heeft.

In verstaanbare taal beperkt art. 240b zich tot de productie, de import en het bezit om redenen van distributie of tentoonstelling. De wet stelde en stelt zich tot doel de commerciële markt voor "kinderpornografie" te elimineren. En daar is de wet op adequate wijze in geslaagd. De commerciële handel in "kinderpornografie" is vandaag de dag in Nederland, zo erkennen ook politiefunctarissen, van een verwaarloosbare omvang.

Ondanks deze erkenning hebben Nederlandse politiefunctarissen erop aangedrongen, dat het privébezit van "kinderpornografie" verboden moet worden. Deze functionarissen stellen dat "kinderpornografie" nog steeds een serieus en wijdverspreid probleem is, omdat de wet het bezit van oud materiaal en het importeren van nieuw materiaal voor persoonlijk gebruik niet verbiedt. Een situatie die, aldus de politie, het ruilen van materiaal met anderen in de hand werkt. Politiefunctarissen slagen er daarbij echter niet in om aan te tonen, dat de onderlinge uitwisseling tussen personen een zodanig serieus probleem vormt, dat zulke drastische maatregelen als het criminaliseren van privébezit vereist zijn. Bovendien kan de persoon die kinderpornografie importeert met de bedoeling dat te verspreiden en de persoon die daadwerkelijk kopieën verspreidt van hetgeen hij of zij bezit of importeert ook onder de huidige wet reeds vervolgd worden, zelfs wanneer er geen financiële beloning tegenover die verspreiding staat.

Recentelijk hebben Nederlandse politiefunctarissen eveneens aangekondigd, dat zij met onverminderde inzet zullen blijven ijveren voor een zodanige verruiming van het bereik van de wet, dat zij vervaardigers en bezitters van loutere naaktafbeeldingen van minderjarigen - afbeeldingen waarin dus geen enkele vorm van seksuele gedrag wordt getoond - kunnen vervolgen. Tijdens een openbare bijeenkomst met de NVSH-Werkgroep Inzake Artikel 240b (hierna: de "Werkgroep") op 21 februari 1994 toonde inspecteur Jaap Hoek van de Amsterdamse Jeugd- en Zedenpolitie enkele voorbeelden van "kinderpornografie", waaronder afbeeldingen van geheel geklede kinderen en kinderen die onschuldig naakt op een strand rondrennen. "De schade geschiedt", zo veronderstelde de inspecteur, "wanneer het kind bemerkt dat er over hem of haar op een seksuele

manier gedacht wordt." Hoek waarschuwde ook dat bekoorlijke afbeeldingen van geheel geklede minderjarigen door computers gescanned en vervolgens op zodanige wijze gemanipuleerd kunnen worden, dat het erop lijkt dat het kind bij seksuele handelingen betrokken is. Toen een van de leden van de Werkgroep informeerde of hij daarmee bedoelde, dat tijdschriften die reclamefoto's van kinderen voor modieuze kledingmerken bevatten, zoals de *Wehkamp Catalogus*, verboden zouden moeten worden, antwoordde Hoek dat "dat serieus overwogen moet worden".

Dit nieuwe concept van toegebrachte schade strekt uiteraard nog veel verder dan de door de Hoge Raad reeds sterk opgerekte interpretatie van artikel 240b, zoals die verderop nog uitgebreid ter sprake zal komen.¹ In een tweetal zaken die betrekking hebben op naaktafbeeldingen van minderjarigen - afbeeldingen waarin geen seksuele handelingen getoond worden - besloot de Hoge Raad, dat elke afbeelding die mogelijkwijs bedoeld is "seksueel te prikkelen", als "kinderpornografie" beschouwd kan worden. Voor degenen die meer duidelijkheid verwachten omtrent wat voor gedragingen door de wet nu precies verboden worden, heeft de Hoge Raad helaas verzuimd om een norm aan te geven aan de hand waarvan vastgesteld kan worden wat er onder de "bedoeling te prikkelen" verstaan moet worden.

De mogelijkheid dat de politie zal proberen om naaktafbeeldingen van minderjarigen te vervolgen, waarbij de minderjarige op geen enkel wijze door deze ervaring geschaad werd, is beslist geen theoretische. Het meest recente voorbeeld een dergelijk misbruik van artikel 240b door de politie vond plaats op 31 mei 1994, toen de Amsterdamse politie vijf foto's van de fotograaf Don Mader in beslag nam, die kort daarop in de galerie "Serieuze Zaken" geëxposeerd zouden gaan worden. De afbeeldingen toonden naakte jongens in onschuldige poses en ensceneringen.² In geen van de afbeeldingen werd zelfs maar een seksuele handeling gesuggereerd. Met het doel om de inbeslagneming van het werk van de heer Mader in het nieuwe concept van schade, zoals dat door politiefunctionarissen geconstrueerd is, onder te brengen, verkondigde een vertegenwoordiger van het Amsterdamse Openbaar Ministerie, dat de foto's in beslag genomen waren omdat hun vervaardiging *heel misschien wel eens* met "misbruik" gepaard kan zijn gegaan en dat zij daarom voor verder onderzoek onontbeerlijk waren. Een andere functionaris deelde de advocaat van Mader, Dhr. F.H. Koers, mede, dat Mader naar hun opvatting in het onderzoeksprofiel van de "pleger" van seksueel misbruik past en dat "waar er sprake is van naaktafbeeldingen van kinderen, er ook sprake is van misbruik". Dergelijke uitlatingen van regeringsfunctionarissen zijn niet alleen lasterlijk, ze zijn ook als truc bedoeld om de geanticiperde kritiek, dat het werk van de heer Mader kunst is, bij voorbaat te stommen.

De huidige zaak-Mader demonstreert op niet mis te verstane wijze het gevaar van het verder uitbreiden van de wettelijke macht van de politie met betrekking tot zogenaamde "kinderpornografie" en benadrukt de noodzaak tot een verdere verduidelijking van de huidige wetgeving, opdat gelijksoortige vormen van machtsmisbruik belet kunnen worden. Een bezitsverbod en het uitbannen van afbeelding van minderjarigen,

¹ Zie het hoofdstuk: "Kinderpornografie in Nederland".

² Dit is de tweede vervolging van Mader door de Nederlandse overheid in zeven jaar tijd op grond van wat in wezen hetzelfde materiaal is.

waarin geen seksueel gedrag wordt getoond, zal weinig gevolgen voor de bescherming van kinderen hebben, maar zal de censuur en de discriminerende vervolging van zekere groepen mensen vergemakkelijken.

A. Voorgestelde wijzigingen van artikel 240b.

De voorgestelde wetswijzigingen moeten tegen het licht gezien worden van de huidige pogingen van politiefunctionarissen en rechtbanken om de kinderpornografiewetgeving te verruimen in de richting van het opsporen, in beslag nemen en vervolgen van loutere naaktfoto's, omdat de aanklagers, afgezien van de vraag of er überhaupt bewijzen in die richting bestaan, ofwel van mening zijn dat de afbeeldingen "bedoeld zijn te prikkelen", ofwel omdat er minderjarigen afgebeeld worden die door de fotograaf "mogelijkerwijs" misbruikt kunnen zijn.³ Maar zelfs wanneer de wetswijzigingen uitsluitend tot afbeeldingen van seksuele gedragingen beperkt zouden blijven, dan nog zou de macht van de politie in onredelijke mate vergroot worden.⁴

De voorgestelde wetswijzigingen zijn tweeledig: het eerste voorstel verhoogt de maximum straf voor een overtreding van artikel 240b van 3 maanden naar 4 jaar. Deze verandering stelt de politie in staat om verdachten in afwachting van hun proces in voorlopige hechtenis te houden en hen ook anderszins strenger te behandelen. Onder de nieuwe voorstellen had Mader simpelweg gearresteerd en in voorlopige hechtenis gehouden kunnen worden.

In het tweede voorstel vervalt de zinsnede "met de bedoeling het te distribueren of tentoon te stellen" waarmee het privébezit van "kinderpornografie" illegaal wordt. Er is in de voorstellen niets terug te vinden, dat erop wijst dat het opleggen van voorlopige hechtenis aan buitengewone zaken voorbehouden blijft, zoals bijvoorbeeld tot die zaken, waarin de verdachte een gevaar voor de samenleving vormt, omdat hij of zij een stelselmatig patroon van seksuele misdrijven tegen kinderen vertoont. Noch wordt er in de wet een praktisch onderscheid gemaakt tussen diegenen die daadwerkelijke kinderpornografie produceren (te weten afbeeldingen van kinderen die bij seksuele handelingen betrokken zijn), en diegenen die loutere naaktfoto's van kinderen maken en zij die misschien een paar afbeeldingen uit een twintig jaar oud tijdschrift bezitten. De beslissing om tot arrestatie, vervolging en bestraffing over te gaan, wordt geheel aan het oordeel van politie, justitie en de rechtbanken overgelaten. Met als gevolg dat de mening van de politie dat een afbeelding wel eens "kinderpornografisch" zou kunnen zijn, ook al worden er geen seksuele handelingen vertoond waarbij een minderjarige betrokken is, desastreuze gevolgen voor de vervaardiger of de bezitter zal hebben.

Het verbod op het bezit van kinderpornografie zal, samen met de toegenomen mogelijkheden van de politie om personen in dit verband te arresteren en in voorlopige hechtenis te nemen - meer dan het bijdragen aan het voorkomen van seksueel misbruik van kinderen - eerder tot een grotere en duidelijkere aantasting van de burgerrechten

³ Er bestaan geen aanklachten van die aard tegen Mader, noch is er sprake van klachten van personen met betrekking tot de in beslag genomen foto's.

⁴ Een dergelijke beperking werd wel in de voorstellen voor verandering van de Deense wet opgenomen, die tegelijkertijd met de Nederlandse wetgeving en die van andere EU-landen wordt doorgevoerd.

van kunstenaars, ouders en minderheidsgroepen leiden, dan nu reeds het geval is. In het licht van het feit dat onder "kinderpornografie" elke afbeelding van een minderjarige gerekend kan worden, waarvan men mogelijkerwijs kan vinden, dat er een "intentie" tot prikkeling uit spreekt, zal een bezitsverbod het gevaar vergroten, dat de wet misbruikt wordt voor het onderdrukken van ideeën. In feite werd de wet al voor dit doel gebruikt en met de recente inbeslagneming van de foto's van Donald Mader getuigt de politie van haar geestdrift om de wet ook in de toekomst op deze wijze te misbruiken.

B. Inschatting van het probleem van de "kinderpornografie".

Voordat een sociaal probleem in de wetgeving aan de orde gesteld kan worden, is het de verantwoordelijkheid van hen die het in beraad nemen om van de reikwijdte van het probleem op de hoogte te zijn. De mythen met betrekking tot "kinderpornografie" zijn talloos en hardnekkig. Veel mensen zijn van mening dat "kinderpornografie" een wijdverpreid fenomeen is, dat honderdduizenden kinderen treft en waarmee miljoenen gulden verdiend worden. Tijdens het hoogtepunt van de productie - rond het midden van de jaren zeventig - maakte kinderpornografie echter niet meer dan een verwaarloosbaar onderdeel van de wereldwijde seksindustrie uit, waren er tijdens de hoogtijdagen enkele duizenden kinderen bij betrokken en was het als commercieel fenomeen snel verdwenen, nadat de rechterlijke macht zich er serieus mee bezig begon te houden. Andere mythen met betrekking tot de effecten van het bekijken of bezitten van kinderpornografie tieren welig -- bijvoorbeeld de mythe dat het kijken naar kinderpornografie personen aanzet tot het begaan van seksuele of gewelddadige misdaden tegen kinderen. Er bestaan geen aanwijzingen die een dergelijke opvatting ondersteunen.

Al meer dan vijftien jaar wordt, aanvankelijk slechts in de Verenigde Staten⁵ en later ook in Europa, het publieke debat omtrent "kinderpornografie" gedomineerd door mythen, leugens, angsten en onjuiste informatie. Het beeld dat wetsdienaren, antiporno-activisten en de media uitdragen van het beperkte aantal gruwelgeschiedenissen, waarin kinderen op ernstige wijze geschaad zijn, leidt niet tot aandacht voor het probleem, maar misleidt het publiek en de beleidmakers juist tot de gedachte dat deze verschrikkingen representatief zouden zijn voor het geheel.⁶ Zo'n strategie leidt slechts tot een vervorming van het beleidsproces.

C. Kinderpornografie in Nederland.

Nederland is nooit een belangrijk centrum voor de productie van commerciële kinderpornografie geweest.⁷ Tussen 1970 en 1980 zijn er hier ongeveer 125 afleveringen

⁵ Voor een bespreking van kinderpornografie in de Verenigde Staten, zie: Appendix A.

⁶ Best, Joel. "Rhetoric in Claims-Making: Constructing the Missing Children Problem", *Social Problems*, No. 34, pp. 101-116 (1987).

⁷ Het begrip "kinderpornografie" is enigszins misleidend omdat veel van het materiaal dat door de politie gewoonlijk als "kinderpornografie" omschreven wordt, geen enkele vorm van seksueel gedrag bevat, doch voornamelijk naaktafbeeldingen. In dit hoofdstuk wordt het begrip gebruikt met betrekking tot materialen die op zijn minst naaktafbeeldingen van minderjarigen bevatten en die in Nederland voornamelijk via seksshops verkocht werden.

van een handvol verschillende tijdschriften uitgegeven, waarvan de afbeeldingen slechts voor een bescheiden deel uit Nederland afkomstig waren.⁸ Na 1980 is de productie van een verwaarloosbare omvang. Tussen 1980 en 1984 werden er vijf nummers van *Lolita* uitgegeven, waarvan de meeste afbeeldingen uit oudere afleveringen gerecycled waren⁹; in of rond 1981 zijn er een tweetal nummers van *Lolly's*, een blad waarin naaktafbeeldingen van meisjes geplaatst werden, gepubliceerd; en tussen 1980 en 1986 verschenen er 9 nummers van *David*, een tijdschrift waarin seksuele handelingen van en met jongens afgebeeld werden. Dit is, zo luidt de mening van de politie en die van privéspeurders, de gehele omvang van de in Nederland gepubliceerde commerciële kinderpornografie van na 1980.

In april 1984 was kinderpornografie in de Nederlandse seksshops openlijk aanwezig. Hoewel kinderpornografie volgens serieuze schattingen ruimschoots minder dan 10 % van het gehele aanbod van pornografie uitmaakte, was het in sommige seksshops meer prominent aanwezig.¹⁰ Dit werd wellicht veroorzaakt door het feit dat Nederland op dat moment het enige land in de westerse wereld was, waar kinderpornografie vrij verkrijgbaar was, waardoor menige winkelier met de bevrediging van de nieuwsgierigheid van de toerist - van wie velen nog nooit kinderpornografie

⁸ Deze telling bevat 6 afleveringen van *Incest*, 50 afleveringen van *Lolita*, 4 afleveringen van *Billy Boy*, ongeveer 22 nummers van *Schoolgirls and Boys*, ongeveer 20 afleveringen van *Lolita Chick* (in twee verschillende formaten en door twee verschillende uitgeverij gepubliceerd) en ongeveer 18 afleveringen van *Lolita Color Special*.

⁹ Zoals Toby Tyler, een rechercheur van de San Bernardino County, California Sheriff's Department, opmerkte: "[t]he same publisher may publish the same photographs on six or more occasions in magazines with different titles, mixing the pictures so that a complete duplication of a magazine does not occur. The various publishers also appear to freely plagiarize [sic] each others' material as well." *Child Pornography and Pedophilia, Hearings before the Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs, United States Senate*, 29 en 30 november 1984, p. 98 [hierna: "November Hearings"]. Met betrekking tot de publicatie van *Lolita*, zie: *Child Pornography and Pedophilia, Report made by the Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs, United States Senate*, 9 oktober 1986 [hierna: "Final Report"], Section XII, "Quality and Content of Foreign Child Pornography", pp. 38-9.

¹⁰ In een inhoudsanalyse van materiaal dat in 1981 in Nederlandse seksshops verkocht werd, werd 5,1% als "kinderpornografie" omschreven. Zie: Wellen, W., "Kruis of Munt: een Onderzoek naar Aanbod en Inhoud van Harde Porno", uit *Brochure Pornografie, Themadag Pornografie; Geweld of Bevrijding?*, Nijmegen, 10 november 1981. Voor een bespreking van de omvang van de commerciële markt voor kinderpornografie, zie Schuijjer, Jan en Benjamin Rossen, "De Handel in Beeld" in *Het Seksuele Gevaar voor Kinderen. Mythen en Feiten*, Amsterdam: Swets & Zeitlinger, 1992 [hierna: Schuijjer & Rossen]. De lezer moet er echter op bedacht zijn, dat ook Schuijjer en Rossen de omvang van de commerciële handel in kinderpornografie overschatten, met name vanwege hun onjuiste inschatting van de markt betreffende materiaal waarin meisjes afgebeeld worden (die kleiner, en niet groter is dan de markt voor materiaal waarin jongens afgebeeld worden) en de waarschijnlijk geachte aantallen exemplaren die van elke publicatie gedrukt en verkocht werden.

onder ogen hadden gehad - wat extra omzet trachtte te genereren.¹¹ Begin 1984 begonnen Amerikaanse functionarissen echter forse diplomatieke druk op Europa in het algemeen en Nederland in het bijzonder uit te oefenen om strengere maatregelen tegen kinderpornografie te nemen en het bereik van de wetten die betrekking hebben op afbeeldingen van kinderen te vergroten.

In april 1984 stuurde de Amsterdamse politie een brief naar eigenaren van seksshops, waarin zij gewaarschuwd werden, dat de autoriteiten het openlijk tentoonspreads en verkopen van kinderpornografie niet langer zouden tolereren. Hoewel kinderpornografie in het Wetboek van Strafrecht op dat moment niet apart genoemd werd, kon het ook toen al op grond van sectie 240 - aantasting van de eerbaarheid - vervolgd worden. Als gevolg van het schrijven, haalden de seksshopeigenaren de kinderpornografische tijdschriften van de schappen, hoewel sommige de tijdschriften en films onder de toonbank bleven verkopen. Ten minste een Amsterdamse en een Haagse seksshop gingen door met het openlijk tentoonspreads en verkopen van tijdschriften en films waarin jonge jongens figureerden.

In juli deed de Amsterdamse politie enkele met veel publiciteit omgeven invallen in seksshops.¹² De persvoorlichter van de Amsterdamse politie, Klaas Wilting, verklaarde dat de politie in had moeten grijpen omdat "de zaak totaal uit de hand was gelopen". Hoewel Wilting beweerde dat de verkoop van kinderpornografie de helft van hun omzet uitmaakte, en de media rapporteerden dat er 8 kubieke meter aan kinderpornografie in beslag was genomen, stelde Dr. Ernst Braches, voormalig hoofdbibliothecaris van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, dat de inbeslagneming in werkelijkheid van veel geringere omvang was. Tijdens de eerste serie invallen in acht seksshops werden er, aldus Braches, tien video's, zestig films, vijftig foto's en enkele honderden tijdschriften in beslag genomen. De tweede serie van invallen leverde ongeveer eenzelfde hoeveelheid materiaal op. De totale winkelwaarde van de in beslag genomen materialen bedroeg tussen de 15.000 en de 22.000 gulden.¹³

Wiltings bewering dat hiermee een bloeiende handel in kinderpornografie was blootgelegd, strookte ook al geenszins met de uitspraken van M.J.M. Rijk, de hoofdinspecteur van de Centrale Recherche Informatiedienst, over het succes van de politie-invallen:

We hebben de winkeliers min of meer onder druk gezet om de verkoop van kinderporno te staken. En we zeiden: 'Als jullie daarmee doorgaan, zullen

¹¹ Kinderpornografie werd in Denemarken in 1980 van de schappen verwijderd. Met de aanneming van artikel 235 van het Deense Wetboek van Strafrecht werd het einde van de Deense handel in kinderpornografie ingeluid. Voor de complete wetteksten zie: *Relevant Provisions of the Danish Criminal Code Chapter 24 Sexual Offenses*, vertaald door Dr. Finn Henriksen, juridisch specialist van de European Law Division, Law Library, Library of Congress, december 1984.

¹² Zie bijvoorbeeld: Klavereen, F. van, "Amsterdamse politie confisceert in anderhalve week stapels kinderporno", *NRC Handelsblad*, 21 juli 1984 en de sectie 'International News, Lexis/Nexis Keyword: Focus-Child Porn' van The Associated Press van 14 september 1984.

¹³ Deze aantallen werden overgenomen van een ongepubliceerde verhandeling van Braches, aangehaald in Schuijjer & Rossen: "The Trade in Child Pornography".

wij jullie arresteren omdat het verboden is en we zullen jullie niet langer toestaan om het [in voorraad] te hebben.' En die zeiden: 'Nou ja, het gaat maar om één procent van onze omzet en we hebben liever geen problemen met de politie. Het is voor ons geen 'big business', dus zullen we er maar mee ophouden.'

Dat was alleen nog maar Amsterdam. We hebben het na een paar maanden opnieuw gecontroleerd en er was nauwelijks nog kinderpornografie op de schappen te vinden. We hebben verscheidene keren op verscheidene plaatsen in heel Nederland gecontroleerd, en op dit moment is er in Nederland nauwelijks nog kinderpornografie te vinden... Maar sinds we begonnen zijn, hebben we intussen wel al drie of vier grote voorraden kinderpornografie in beslag genomen. Wat we in beslag namen was echter heel oud materiaal. Ik heb bijna twintig jaar geleden voor de Rotterdamse zedenpolitie gewerkt en toen, tijdens de jaren '70, werden dezelfde boeken en dezelfde foto's in beslag genomen als nu.¹⁴

Na de invallen uit juli 1984 bleven nog maar zeer weinig seksshops doorgaan met het verkopen van kinderpornografie, dat op dat moment voornamelijk uit op video overgezette oude 8mm- filmpjes bestond. De diplomatieke druk uit de Verenigde Staten hield echter onverminderd aan. Tijdens hoorzittingen voor de U.S. Senate Permanent Committee on Investigations (de commissie-Roth), die in november 1984 plaatsvonden, werd Nederland door de opgeroepen getuigen als een toeluchtsoord voor kinderpornografie en pedofielen afgeschilderd. Een van de getuigen, Prof. Kenneth J. Hermann, hoogleraar aan het Department of Social Work van de Brockport SUNY College, en afgevaardigde van Defence for Children International - een door de Verenigde Naties erkende particuliere organisatie - beweerde over bewijzen te beschikken, dat er in Amsterdam kinderveilingen plaatsvonden, waarbij kinderen als seksslaven aan de hand van foto's gekocht en verkocht werden.¹⁵ Het is wellicht overbodig te vermelden, dat prof. Hermann geenszins over bewijzen beschikte die zijn aantijgingen hard zouden kunnen maken, aantijgingen die overigens uitsluitend geuit waren om de publieke opinie tegen Nederland op te hitsen. De Nederlandse reactie op al die vijandige publiciteit, die door de commissie-Roth werd aangewakkerd, volgde snel.

Na afloop van de hoorzittingen van de commissie-Roth werd er in Nederland een werkgroep-kinderpornografie (werkgroep-De Wit) ingesteld, die de problematiek van de kinderpornografie moest gaan bestuderen. Als onderdeel van de activiteiten van deze werkgroep, bracht een breed opgezette Amerikaanse eenheid, bestaand uit afgevaardigden van de FBI, de Amerikaanse douane en het Amerikaanse ministerie van justitie, in januari 1985 een bezoek aan:

de minister van Justitie, Frederik Korthals Altes, die bezwoer dat een wetsvoorstel, waarvan hij verwachtte dat het in de lente van 1985 door de Tweede Kamer aangenomen zou gaan worden, de distributie en het

¹⁴ Hebditch, David & Nick Anning, *Porn Gold; Inside the Pornography Business*, London: Faber and Faber Ltd., 1988, pp. 324-25.

¹⁵ November Hearings, pp. 23-24.

tentoonbreiden van kinderpornografie voor het eerst specifiek zou gaan verbieden. De wet werd in juli 1985 aangenomen, maar trad pas in mei 1986 in werking....¹⁶

Tijdens de bijeenkomsten van januari 1985 oefenden de Amerikaanse delegatie van functionarissen de nodige druk uit om de Nederlanders te bewegen tot het onderzoeken en vervolgen van wat door de Amerikanen als een substantiële, commerciële export van kinderpornografie werd omschreven. Tijdens de eerste uitwisselingsronde van informatie verschaften de FBI en de Amerikaanse douane het Nederlandse ministerie van Justitie 85 door de Amerikaanse douane in beslag genomen pakketjes met kinderpornografie. Tot ongenoegen van de Amerikaanse delegatie konden de Nederlandse functionarissen slechts bij vijf pakketten vaststellen, dat ze daadwerkelijk uit Nederland afkomstig waren. Volgens een rapport, dat door de Nederlandse ambassade in Washington aan de commissie-Roth was aangeboden, was de kinderpornografie van de betreffende firma's niet in Nederland geproduceerd.¹⁷ In het uiteindelijke verslag van de commissie-Roth, dat op 9 oktober 1986 gereed kwam, werd het ongenoegen van het Congres met betrekking tot deze bevindingen opgemerkt:

Deze bewering, samen met een rapport van de Nederlandse werkgroep kinderpornografie van augustus 1986, heeft ertoe geleid dat de Nederlandse functionarissen tot de conclusie zijn gekomen, dat er wellicht kinderpornografie via in Nederland gevestigde bedrijven naar de Verenigde Staten is verzonden, maar dat het materiaal daar waarschijnlijk niet gemaakt is - een opvatting die maar weinig Amerikaanse onderzoekers volledig kunnen delen. [onderstreping door auteur toegevoegd].¹⁸

De commissie-Roth toonde zich vervolgens gefrustreerd over het feit dat de Nederlandse wetgeving geen ruimte biedt aan het grootschalig onderzoeken en openen van de post, zoals dat in de Verenigde Staten gebruikelijk is, en dat de politie zich niet met Amerikaans enthousiasme op het uitvoeren van "uitlok"-operaties heeft gestort. Het Congres vond het echter wel bemoedigend dat de Nederlandse politieafdelingen, die zich met het onderzoek naar kinderpornografie bezighouden, in de Verenigde Staten getraind worden. Nederlandse functionarissen toonden tevens dat zij open staan voor directe interventie uit de Verenigde Staten:

De opening van een nieuw Amerikaanse douanekantoor in Rotterdam - ter assistentie van het reeds bestaande kantoor in Bonn - zou het de U.S. makkelijker moeten maken om in internationaal onderzoek naar kinderpornografie deel te kunnen nemen. Volgens Larry Sheafe, hoofd van de Customs Service's Office of Investigations, heeft het kantoor te Bonn reeds een onder-

¹⁶ Final Report, pp. 32-33.

¹⁷ Van de 85 postpakketten bevatten, volgens Nederlandse functionarissen, slechts 42 een afzender. Van de overige pakketten konden de poststempels geen uitsluitel over het punt van herkomst verschaffen. Van de 42 afzenderadressen konden er 16 tot plaatsen buiten Nederland herleid worden, 21 bleken onjuist of onvindbaar en 5 afzenderadressen behoorden toe aan firma's in Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht. Final Report, pp. 33-34.

¹⁸ idem p. 34

cover agent geleverd om de Amsterdamse politie in haar onderzoek van dienst te zijn.¹⁹

Het Congres was al met al nog niet overtuigd en waarschuwde haar bondgenoten:

Terwijl een verscherping van de Europese wetgeving met betrekking tot kinderpornografie welkom is, blijkt de ware graadmeter van de betrokkenheid van deze overheden uit hun toewijding bij het uitvoeren en het vervolgen.²⁰

Volgens de Amerikanen toonden de Nederlandse functionarissen een onvoldoende mate van toewijding. Tijdens 1986 en 1987 begonnen Amerikaanse politieagenten met het opzetten van "uitlok"-operaties, en met de marketing en verkoop van kinderpornografie aan honderden burgers, die dan op grond van het "ontvangen" van kinderpornografie gearresteerd werden.²¹ De vervolging van personen op grond van het verkopen of ontvangen van materiaal, waarin jongeren tussen de 16 en 18 jaar afgebeeld worden, nam in deze periode eveneens grote vormen aan. Dit werd gedeeltelijk veroorzaakt doordat bleek, dat een van de grootste pornosternen, Traci Lords, nog minderjarig was toen ze haar populairste films maakte.²² Het grootste deel van de in Amerika spelende zaken, die betrekking hadden op de zogenaamde productie van "kinderpornografie", beperkte zich tot loutere naaktafbeeldingen, waarvan het naaktaspect mogelijk erwijs als

¹⁹ idem p. 34. Zie ook de getuigenis van Elliott Abrams, de Assistent Secretaris van het State for Human Rights and Humanitarian Affairs, Department of State en de geschreven getuigenverklaring van Larry B. Sheafe, directeur van het Office of Investigations, U.S. Customs Service, in *Child Pornography and Pedophilia, Hearings before the Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs, United States Senate*, 21 februari 1985, pp. 23-28, 45-56.

²⁰ idem pp. 34-35.

²¹ Voor de bespreking van "uitlok"-operaties met betrekking tot kinderpornografie, zie: Stanley, "The Child Porn Myth." *Cardozo Art & Entertainment Law Journal*, vol. 7, nr. 2, 1988, pp. 295-358.

²² *U.S. v. X-Citement Video Inc.*, 982 F.2d. 1285 (9th Cir. 1992) waarin de verdachten veroordeeld werden voor het schenden van de wet op de kinderpornografie. Zij hadden zich schuldig gemaakt aan het distribueren van niet-obscene video's, waarin Traci Lords, inmiddels ouder dan zestien jaar, geslachtsgemeenschap met haar echtgenoot en met andere volwassenen heeft. In *United States v. Kantor*, 677 F. Supp. 1421 (C.D. Cal. 1987), *aff'd sub. nom. U.S. v. United States District Court*, 858 F.2d 534 (9th Cir. 1988) werden de aangeklaagden beschuldigd van het produceren en distribueren van een van Lords' vroegere films. De zaak werd echter geseponereerd, nadat de aangeklaagden erin geslaagd waren om aan te tonen, dat Lords zich tegenover de aangeklaagden opzettelijk en op overtuigende wijze als ouder dan 18 jaar had voorgedaan. Toen de minderjarigheid van Lords via de pers uitlekte, verdrongen verzamelaars zich om haar films te bemachtigen. Menig verzamelaar eindigde daardoor in het gevang. Zie: "Video Owners Indicted on Porno", *Youngstown Vindicator*, 30 april 1987 (de eigenaar en eigenares en twee vrouwelijke medewerkers van een videotheek in Batavia, Ohio werden aangeklaagd op grond van 29 gevallen van verkoop van Traci Lords-video's).

erotisch of als erotische intentie opgevat zou kunnen worden.²³

In Nederland werd er minder onderzoek verricht en vonden er nog minder rechtszaken plaats. Misschien wel omdat, zoals zelfs de agenten van de Amerikaanse douane moesten toegeven, het na midden 1986 "praktisch onmogelijk" was om nog kinderpornografie in Nederland te vinden.²⁴ Gedeeltelijk omdat ze hun Amerikaanse tegenhangers wilden laten zien, dat er wel degelijk iets aan kinderpornografie gedaan werd en gedeeltelijk omdat er nauwelijks andere middelen voorhanden waren om een vervolging in gang te zetten,²⁵ pleegde de politie in 1987 een inval in de Amsterdamse boekwinkel annex galerie, Intermale, waarbij 15 foto's van jongens in verschillende stadia van ontkleding van de in Amsterdam woonachtige, Amerikaanse fotograaf Donald Mader, in beslag genomen werden.²⁶

In navolging van de leidraad van Amerikaanse aanklagers argumenteerden de Nederlandse functionarissen, dat de term "seksuele gedraging" uit artikel 240b niet slechts betrekking had op masturbatie, geslachtsgemeenschap, oraal-genitaal contact of andere handelingen die de meeste mensen met het begrip "seksueel gedrag" associëren, maar op *elke* afbeelding van een minderjarige die mogelijkwijs bedoeld is om "seksueel te prikkelen", afgezien van de eigenlijke handelingen die die minderjarige in de afbeelding verricht. Deze zeer ruime interpretatie van artikel 240b werd door de Hoge Raad in de afwijzing van Maders bezwaarschriftprocedure bevestigd.²⁷

²³ Zie bij voorbeeld: *U.S. v. Nemuras*, 567 F. Supp. 87 (D. MD. 1983), *U.S. v. Reedy*, 632 F. Supp. 1415 (W.D. Ok. 1986), *U.S. v. Dost*, 636 F. Supp. 828 (S.D. CA. 1986), *U.S. v. Wiegand*, 812 F. 2d 1239 (9th Cir. 1987), *U.S. v. Villard*, 700 F. Supp. 803 (D. NJ, 1987), *reversed* 885 F2d (3rd Cir. 1988), *U.S. v. McCormick*, 675 F. Supp. 223 (M.D. PA 1987), en *U.S. v. Cross*, 928 F. 2d 1030 (11 Cir. 1991).

²⁴ Thornton, "Customs Service Lead War on Child Pornography", *Washington Post*, 9 aug. 1986 (waarin John Forbes, speciaal agent van de Amerikaanse douane, aangehaald werd).

²⁵ Hierbij dient opgemerkt, dat in dezelfde periode als die van de inval bij Intermale, de Amsterdamse politie, ondanks verzoeken, niet optrad tegen een door de overheid gefinancierde reizende tentoonstelling (onder andere in Cultureel Centrum De Meervaart in Amsterdam), waarin antiquarische afbeeldingen van *daadwerkelijke* seksuele handelingen van kinderen tentoongesteld werden. Zie: "Galeriebaas klaagt over kinderporno op tentoonstelling", *Trouw*, 26 juni 1987, Dekkers, F. "Justitie tast de grenzen af maar weet zich kwetsbaar", *Trouw*, 2 juli 1987 en Lieshout, M. van & F. van Zijl, "Expositie naaktfoto's als 'kinderporno' vervolgd", *de Volkskrant*, 7 maart 1988.

²⁶ Essmeijer, "In pedofiele verhouding is seks bijzaak", *Vrij Spraak*, Nr. 6, sept. 1989, pp. 3-5. Zie ook: Sanders, "In Nederland: De zedenpolitie in actie. Kan een stilleven van een sexy gedrapeerde asperge als pornografie betiteld worden? De foto's van Don Mader geconfisqueerd", *Haagse Post*, 23 mei 1987, pp. 7-10; "Hier en daar: een bui / Blote kinderen mogen wel, niet, misschien", *De Tijd*, 1 juli 1988, p. 6; Van Duin, "Gerespecteerde pedofiel veegt zijn eigen straatje": *Het Parool*, 6 nov. 1987, pp. 1, 20; en Oskamp, "Ook links niet altijd tegen betutteling", *Sekstant*, No. 67, okt. 1987, pp. 3-4 (interview met Hein Roethof, toenmalig lid van de Tweede Kamer). Zie ook: Stanley, L.A., "Art and Perversion: Censoring Images of Nude Children", in *Art Journal*, winter 1991, Vol. 50, No. 4, pp. 20-27.

²⁷ De Hoge Raad der Nederlanden, 6 maart 1990, register van vonnissen, nr. 2370.

Tijdens de rechtszitting argumenteerden de aanklagers dat de foto's van Mader gemaakt waren met de bedoeling om "seksueel te prikkelen". Het Hof weigerde het echter in haar overweging mee te nemen, dat Mader zich ook mogelijkseksueel aantrokken voelde tot de in de foto's afgebeelde jongens. Bovendien slaagden de aanklagers er niet in om duidelijk te maken wiens intentie er onder deze standaard onderzocht moest worden. Niettegenstaande werd Mader in december 1990 veroordeeld voor het tentoonstellen van twee onschadelijke foto's - de een toonde een torso met een jongenspenis, de onderbroek naar beneden getrokken, de ander een behaaglijk op zijn rug liggende, naakte jongen, wiens grote penis, blijkbaar in gedeeltelijk erecte staat, op zijn buik ligt. In maart 1992 werd dit vonnis door het Gerechtshof in Amsterdam zonder enige nadere uitleg verworpen, met de mededeling dat de foto's van Mader niet tot de soort behoren, die onder sectie 240b verboden zijn.²⁸ De vrijspraak van Mader betekende echter geen verwerping van de uitspraak van de Hoge Raad.

De poging in de zaak Mader om de interpretatie van artikel 240b verder op te rekken, wekt, gegeven het feit dat de politie niet over de spionage-achtige undercovertechnieken van hun Amerikaanse collega's beschikt, nauwelijks verbazing. Hoewel de Nederlandse politie zich bij de bestrijding van de drugscriminaliteit wel van "uitlok"-technieken bedient, werden deze technieken bij de bestrijding van pornografie nog niet aangewend. Bovendien doet de vervolging van Mader herinneren aan de aanvallen op kunstuitingen door conservatieve Amerikanen, in het bijzonder waar het kunst met een homoseksuele thematiek, of kunst waarin kinderen afgebeeld worden, betreft.²⁹

Terwijl de Amsterdamse politie zich met de zaak-Mader bezighield, deed de Oldenzaalse douane een poging om een vervolging van de Vereniging Martijn, een vereniging van pedofielen die het tijdschrift O.K. uitgeeft, in te stellen, voor het importeren van twintig exemplaren van een Duitse kalender, waarop verscheidene jongens naakt poseren. Hoewel soortgelijk materiaal in Nederland gewoon voor handen is, en de vereniging Martijn al jaren zonder problemen fotoboeken verkoopt, waarin naturalistische afbeeldingen en erotische poses van kinderen voorkomen,³⁰ slaagden de aanklagers er opnieuw in om de Hoge Raad tot een uitspraak te verleiden, waarin het in theorie toegestaan wordt om afbeeldingen van minderjarigen te vervolgen waarop, in de gebruikelijke zin van het woord, geen "seksueel gedrag" getoond wordt.³¹ De uitspraak werd echter nooit toegepast en de aanklacht werd ingetrokken, nadat de vereniging Martijn in een verbeurdverklaring had ingestemd. De zaak-Martijn is een schrijnend voorbeeld van hoe de huidige wet gebruikt kan worden om volstrekt onaanstotelijke afbeeldingen te censureren. De afbeelding waarop de verbeurdverklaring en het daarop volgende publicatieverbod gebaseerd was, toonde niets anders dan een zijaanzicht van een naakte jongen, die voor zich uit staat te staren op een strand. Er bestaan duizenden

²⁸ Gerechtshof te Amsterdam, 30 maart 1992, arrest. nr. 1008/92.

²⁹ Zie: Dubin, Steven C. *Arresting Images: Impolitic Art and Uncivil Actions*. New York: Routledge, Chapman and Hall, 1992.

³⁰ Het merendeel van dit materiaal werd uit Frankrijk en Duitsland geïmporteerd.

³¹ Hoge Raad (Supreme Court), 4 december 1990, courtnr. 2415, *Nederlandse Jurisprudentie*, 1991, nr. 312.

van dergelijke afbeeldingen. Niet alleen in tijdschriften, boeken, films en t.v.-programma's in Nederland en de rest van Europa, maar ook in familiefoto-albums en fotoarchieven van musea.

De zaak-Mader en de zaak-Martijn waren uitsluitend mogelijk omdat de wetgevers in de interpretatie van artikel 240b ruimte voor politieke manipulatie en willekeurige toepassing hadden gelaten.³² De werkgroep-De Wit had in haar officiële rapport van 2 augustus 1986 gepleit voor "een duidelijke en uniforme interpretatie door justitie en politie van de nieuwe kinderpornografiewetgeving", maar nadat de wet eenmaal aangenomen was, verzuimden de wetgevers de wet voldoende in te vullen. Voor alle duidelijkheid dient vermeld, dat een aantal wetgevers hun ongenoegen hadden geuit over de mogelijkheid, dat de nieuwe wet een te ruime interpretatie zou kunnen toestaan. Zo maakten Rempt-Halmmans de Jongh (VVD), Kosto (PvdA) en Groenman (D66) duidelijk dat "onschuldige" afbeeldingen - afbeeldingen van naakte kinderen - niet onder de wet zouden moeten vallen. In een opmerking die de Tweede Kamer zonder weerwoord bereikte, stelde Groenman "dat er nu eenmaal pedofielen zijn en zij vinden plaatjes van blote kinderen mooi".³³ Bovendien merkte Korthals Altes in de Eerste kamer op, dat de nieuwe wet was bedoeld om elke uiting te verbieden, die het resultaat is van kindermisbruik. Uit die opmerking mag geconcludeerd worden dat de toepassing van de wet beperkt blijft tot die afbeeldingen, waarin daadwerkelijk seksueel gedrag getoond wordt.³⁴

Volgens officiële cijfers vonden er in de periode 1986-1992 24 vervolgingen op grond van "kinderpornografie" plaats, waarvan er 23 in een veroordeling resulteerden.³⁵ Zoals Hoek, een van de belangrijkste voorstanders van de uitbreiding van de huidige wet, tijdens de "Werkgroep"-bijeenkomst toegaf, vormt de produktie, distributie en handel in kinderpornografie in Nederland niet langer een probleem.

Ondanks deze openhartige erkenning heeft de Amsterdamse politie, in haar lobby voor de aanneming van de voorgestelde wijzigingen van artikel 240b, echter met klem beweerd dat kinderpornografie in Nederland wel degelijk een ernstig probleem vormt. Er werd door de politie eveneens een propagandafilm geproduceerd, waarin gepoogd werd een verband te postuleren tussen afbeeldingen van louter naaktheid en gewelddadige kindermishandeling en waarin gesuggereerd werd dat het probleem steeds grotere

³² Artikel 240b werd na een kort debat overhaast aangenomen, met als resultaat dat het advies van de Raad van State en een geschreven rapportage van de wet, nooit afgekomen zijn. Handelingen van de Tweede Kamer, 17, 18 en 25 oktober 1984, pp. 565 en verder.

³³ Handelingen van de Tweede Kamer, 18 oktober 1984, p. 715.

³⁴ Memorie van Antwoord, gedateerd 17 mei 1985; Aansluiting bij het voorstel voor amendement van artikel 240 van het Wetboek van Strafrecht, Eerste Kamer, 1984-85, 15836, nummer 61b, p. 6.

³⁵ In 1986 vonden er vijf veroordelingen plaats, in 1987 nul, in 1988 acht, in 1989 twee, in 1990 vijf, in 1991 een en in 1992 drie. De cijfers voor 1993 zijn nog niet beschikbaar. Hoeveel van deze zaken betrekking hebben op soortgelijk materiaal als in de zaak-Mader en de zaak-Martijn, is op dit moment slechts bekend aan de politie.

vormen aanneemt.³⁶ In werkelijkheid echter is de handel in kinderpornografie in Nederland van verwaarloosbare omvang. Dit feit werd zowel door Nederlandse onderzoekers als door agenten van de de Amerikaanse FBI en de Amerikaanse douane, die in Nederland, in het bijzonder in Amsterdam, diepgravend "undercover"-onderzoek verricht hebben, bevestigd. Dat kinderpornografie in Nederland niet beschikbaar is, kan door iedereen bevestigd worden die een poging zou willen wagen om het via Nederlandse kanalen te bemachtigen. Deze zaken zijn simpelweg niet beschikbaar. Seksshops en videotheken verkopen hooguit video's van naakt spelende of naakt poserende kinderen, waarin verder geen enkele vorm van seksueel gedrag getoond wordt. Deze afbeeldingen kunnen redelijkerwijs niet als "kinderpornografie" beoordeeld worden en er bestaat ook geen aanwijzing dat een naaktpose het morele equivalent vormt van, of resulteert in al dan niet gewelddadig seksueel misbruik.³⁷

Tevens komen lichamelijk en seksueel misbruik in pornografie veel minder vaak voor dan ouders geloven. Wanneer misbruik in pornografie zo gangbaar zou zijn als gewoonlijk wordt aangenomen, dan zouden daarvan op zijn minst een aantal aanwijzingen in de misbruikstatistieken en in kinderpornografiezaken terug te vinden moeten zijn. De officiële kinderpornostatistieken tonen slechts een handvol veroordelingen per jaar, waarbij van een opwaardse trend gedurende de afgelopen jaren geen sprake is. De uiterst magere hoeveelheid materiaal dat wellicht ondergronds beschikbaar is of dat van de ene persoon aan de andere wordt doorgegeven, vertoont geen toename in geweld of harde seks, zoals de door de politie geproduceerde propagandafilm lijkt te doen willen geloven. Dergelijke afbeeldingen waren twintig jaar geleden meer prominent aanwezig, maar zijn tegenwoordig bijna geheel uitgebannen. In tegenstelling tot hetgeen de politie beweert, heeft onderzoek naar de seksindustrie vanaf de jaren zeventig letterlijk slechts enkele films opgeleverd, waarin een gewelddadige handeling jegens een kind werd afgebeeld.³⁸ Op basis van een paar van dergelijke films, waarvan de meesten, zoniet alle, ten minste enkele jaren terug gemaakt werden, is het niet mogelijk om tot conclusies omtrent de algemene aard van kinderpornografie te komen.

Tijdens de openbare bijeenkomst van de Amsterdamse zedenpolitie en voornoemde NVSH-werkgroep karakteriseerde Hoek, overeenkomstig de invalshoek uit de vertoonde film, elke afbeelding waarin een kind op een seksuele manier bekeken zou kunnen worden als "kinderpornografie" en beklagde hij zich erover, dat hij met 52 openstaande "kinderpornografie"-zaken zat, waarbij hij, omdat het hem niet mogelijk was voldoende bewijzen te verzamelen, niet tot arrestaties over kon gaan.³⁹ Klaarblijkelijk was de enige persoon tegen wie wel een vervolging ingesteld kon worden opnieuw Donald Mader: hoewel de heer Hoek tijdens de bijeenkomst met de "Werkgroep" verklaard had,

³⁶ Noch in de volgorde in de presentatie van de afbeeldingen, noch in het gesproken commentaar bij de film werd enig moreel - of juridisch - onderscheid gemaakt tussen onschuldige strandscenes met bloot rennende kinderen en ernstig seksueel misbruik.

³⁷ Dit onderwerp komt verderop nog uitgebreid ter zake.

³⁸ Zie onder meer: Schuijjer, Jan & Benjamin Rossen, *Het Seksuele Gevaar voor Kinderen*.

³⁹ Volgens de politie beschikt Amsterdam over zeven agenten die zich uitsluitend met kinderpornografie bezighouden.

dat de eerste vervolging van Mader zonder druk vanuit de Verenigde Staten niet zou hebben plaats gevonden, werd Mader op 31 mei 1994 opnieuw wegens een kinderpornografie-aanklacht gearresteerd. Ditmaal werd een vijftal foto's in beslag genomen, dat van een retoucheerlaboratorium naar een tentoonstelling in de Amsterdamse galerie "Serieuze Zaken" onderweg was.

Het getuigt wellicht van ironie dat een van de afbeeldingen, die door de Amsterdamse politie in 1994 in beslag genomen werd, in 1987, toen de foto in kleiner formaat in Galerie Internale te bezichtigen was, het in beslag nemen niet waard geacht werd: de foto mocht nota bene in de galerie blijven hangen, terwijl vijftien andere verwijderd werden. Toen Mader aan Hoek vroeg waarom de foto pas nu als vermoedelijke "kinderpornografie" beschouwd werd, antwoordde Hoek "dat de tijden veranderd zijn". Drie andere foto's van Mader die op 31 mei 1994 in beslag genomen waren, waren zonder klacht of dreiging van inbeslagneming in 1991 in de Haagse galerie *Basta!* tentoongesteld. Het is overbodig op te merken, dat geen van de in beslag genomen foto's enige vorm van seksueel gedrag tonen.

De Amsterdamse politie heeft dusver getracht de inbeslagneming te rechtvaardigen door te suggeren, dat zij "wel eens" bewijs van seksueel misbruik zouden kunnen zijn. Maar de politie beschikt echter over nog niet de geringste aanwijzing, dat er waar dan ook een tenlastelegging uit zou staan met betrekking tot de jongens die in de vijf foto's afgebeeld worden. Noch is er sprake van klachten of enig verzoek tot uitlevering jegens Mader. Noch duiden de foto's zelf erop, dat er bij de vervaardiging iets illegaals heeft plaatsgevonden.⁴⁰ Tijdens een kort geding, door Mader aangespannen om zijn in beslag genomen foto's terug te krijgen, wees de rechtbank uit dat het, gelet op de uitspraak in de vorige zaak-Mader, "hoogst onwaarschijnlijk" is dat een rechtbank deze foto's tot "kinderpornografie" zou willen bestempelen.⁴¹ De politie houdt echter staande dat de zaak nog open is.

Elke uitbreiding van artikel 240b zal wellicht slechts verdere schendingen van de burgerrechten tot gevolg hebben; schendingen waar Mader inmiddels al slachtoffer van geworden is. Wanneer het de politie toegestaan wordt om loutere naaktafbeeldingen, en alle andere afbeeldingen die geen *daadwerkelijk* seksueel gedrag tonen, in beslag te kunnen nemen, simpelweg omdat zij gelooft dat dergelijke afbeeldingen verboden zouden moeten zijn, of dat de fotograaf of een willekeurige derde wel eens door dergelijke afbeeldingen geprikkeld zou kunnen raken, of dat het maken van de afbeeldingen mogelijkwijs met seksuele gedragingen gepaard is gegaan (zonder dat daarvan enig concreet bewijs bestaat), dan vormt dat een bedreiging van een ieder, die wel eens dat soort foto's zou kunnen maken - ongeacht of dat nu ouders, huisvrienden, kunstenaars, naturalisten of pedofielen zijn. Bovendien vormt de opmerking van Hoek tijdens de "Wergroep"-bijeenkomst, dat "alleen pedofielen" zich over de voorgestelde wetswijzigingen zorgen zouden hoeven maken, niet zozeer een troostrijke gedachte, als wel een indicatie dat de voorgestelde wetswijzigingen wel eens een discriminerende intentie zouden kunnen bevatten.

⁴⁰ Mader beschikt zelfs over geschreven verklaringen van zijn modellen, ondertekend na hun achttiende jaar, waarin met publicatie en tentoonstelling wordt ingestemd.

⁴¹ Mader tegen de Staat der Nederlanden, Rol nr. NG 44/1511TE, 14 juni 1994.

De huidige wet is toereikend om het schamele probleem van de "kinderporno-grafie", zoals dat momenteel in Nederland bestaat, te bestrijden. Het aan de politie, op basis van pogingen tot het analyseren van de inhoud van foto's of video's - zelfs voor experts op het terrein van de fotografie nog een netelige zaak - overlaten om beslissingen omtrent invallen, arrestaties en overdracht aan justitie te nemen, heeft tot dusver in alle landen waar een dergelijk beleid aangenomen werd, tot stelselmatige beroving van de individuele vrijheden geleid. Een dergelijk beleid zou in Nederland niet overgenomen moeten worden.

D. Redenen van degenen die de wijzigingen van artikel 240b steunen.

De voorstanders van de voorgestelde wetswijzigingen stellen dat hun draconische revisie van artikel 240b door een handje vol personen genoodzaakt wordt, dat nog steeds doorgaat met het produceren en verspreiden van afbeeldingen van seksuele handelingen van kinderen. Hoewel inspecteur Hoek beweerde dat de politie van 52 zaken met betrekking tot "kinderporno-grafie" in Amsterdam op de hoogte is, heeft hij daarbij niet bekend gemaakt hoeveel van die zaken betrekking hebben op loutere naaktafbeeldingen, zoals in de zaak Mader, en of de basis van deze bewering in natte vingerwerk of "wishful thinking" gezocht moet worden. Hier wordt de vraag opgeworpen hoe een zaak simpelweg als "bekend" bestempeld kan worden, terwijl er klaarblijkelijk onvoldoende bewijs bestaat om zelfs maar een huiszoekingsbevel uitgevaardigd te krijgen.

De voorstanders van de wijzigingen van artikel 240b poneren een aantal argumenten met betrekking tot "kinderporno-grafie" die stuk voor stuk categorisch en evident onjuist zijn of anderszins niet als een rationele basis voor sociaal beleid kunnen dienen. Deze argumenten worden in het onderstaande nader onderzocht.

I. Het bezit en bekijken van kinderpornografie zet personen aan tot het begaan van seksuele of gewelddadige misdrijven tegen kinderen.

Er bestaan absoluut geen gegevens die aanleiding geven tot de overtuiging dat het criminaliseren van het bezit van kinderpornografie het aantal seksuele of gewelddadige misdrijven tegen kinderen zou verminderen. Bovendien bestaat er geen enkel sociaal wetenschappelijk onderzoek, waarin het bezit van kinderpornografie met de neiging tot het plegen van een misdrijf jegens een kind correleerd. Sterker nog, onderzoek naar seksuele delinquenten heeft herhaaldelijk uitgewezen, dat zij over het geheel genomen minder pornografie, waaronder kinderpornografie, geconsumeerd hebben, dan de bevolking in zijn geheel. In *Pornography and Sexual Deviance* merken Goldstein & Kant bij voorbeeld op dat "de puberteitsgegevens van kinderverkrachters met een voorkeur voor kleine meisjes in sterke mate overeenkomen met de andere groep van pedofielen, in de zin dat zij in mindere mate werden blootgesteld aan erotische stimuli dan de controle groepen".⁴² Bovendien bleek dat wanneer aan seksuele delinquenten gevraagd werd, "hoe vaak zij in het voorafgaande jaar erotica gezien hadden dat hen opwond, zij duidelijk maakten, dat zij minder vaak aan erotica blootgesteld waren dan andere

⁴² Goldstein & Kant. *Pornography and Sexual Deviance*. Los Angeles: University of California Press, 1973, pag. 62.

groepen in datzelfde jaar".⁴³

In 1987 kwam Ron Langevin, toenmalig hoofd Research Psychology en hoogleraar in de psychiatrie aan het Clark Institute van de University of Toronto, het belangrijkste behandelingscentrum voor seksuele delinquenten in Canada, tot dezelfde conclusie als Goldstein en Kant met betrekking tot de blootstelling van seksuele delinquenten aan pornografie, waaronder ook kinderpornografie:

I have just recently tabulated the frequency of pornography use among sex offenders seen in our clinic... [W]e did so a few years ago and decided to abandon the question because of the low incidence of such behavior, i.e. it seemed unimportant. In light of the current popular debate on the role of pornography in sexual offences we started to collect the data again. If sex offenders are exposed to any pornography, it is generally of the *Playboy* or *Penthouse* variety and their sexual interest is not sustained by such materials. I do not believe that there is any 'predisposition' to possess pornography that is related to a predisposition to commit crimes [against children]. The link between pornography and sexual crimes has consistently been statistically non-significant. In summary, it seems that men who commit sexual offences against children do not accumulate child pornography although some individuals might. To predict a predisposition to pedophilia or to the commission of child abuse based on the possession of pornography would be a futile effort.⁴⁴

Voorstanders van een bezitsverbod stellen dat een bezitsverbod een maatregel is om kinderen tegen seksueel misbruik te beschermen, terwijl er geen empirisch bewijs bestaat, dat kinderen hiermee ook daadwerkelijk beschermd zullen worden.⁴⁵ Door de voorstanders worden doorgaans anekdotische gevalsbeschrijvingen van politiefunctarissen aangehaald, waarin telkenmale beweerd wordt dat degenen die voor misdrijven tegen kinderen gearresteerd worden "vaak" in het bezit van kinderpornografie zijn. Van hieruit wordt een oorzaak-gevolg relatie geëxtrapoleerd, die niet alleen strijdig is met de beschikbare gegevens, maar ook met het gezond verstand. In landen waarin kinderpornografie al geruime tijd verboden is (productie en verspreiding werden zowel in Groot-Brittannië als in de Verenigde Staten in 1978 verboden, het bezit in

⁴³ idem pag. 106.

⁴⁴ Brief van Langevin gedateerd 4 december 1987. Geciteerd in *The Child Porn Myth*.

⁴⁵ Zie bij voorbeeld: Knudsen, Dean D., "Child Abuse and Pornography: Is There a Relationship?", *Journal of Family Violence*, Vol. 3, No. 4, 1988 ("If the problem is to determine whether access to pornography directly increases the probability of sexually exploitive behaviors toward children, there appears to be a general consensus among researchers that it does not." Geciteerd uit: Nelson, E.C., "Pornography and Sexual Aggression", in Yaffe, M. & Nelson, E.C. (eds.), *The Influence of Pornography on Behavior*, London: Academic Press, 1982). De auteur merkte ook op dat: "Similarly, the long-term consequences of child pornography are poorly defined... [D]espite frequent efforts to link prostitution or sexual problems causally to use or access to pornography, there are no data available to allow such inferences. In fact, nearly every researcher cited as supportive of this causal relationship by the Meese Commission disavowed such interpretations of the data."

respectievelijk 1978 en 1990) is er geen sprake van een overeenkomstige daling in het aantal misdaden tegen kinderen.⁴⁶ Er worden echter wel steeds minder mensen gearresteerd voor seksuele vergrijpen tegen kinderen die in het bezit zijn van kinderpornografie.

Tegelijkertijd moge het duidelijk zijn dat vele bezitters van kinderpornografie nog nooit onder de aandacht van de politie gekomen zijn en zich nooit door hun verlangens tot het aangaan van seksuele betrekkingen met kinderen hebben laten leiden. In feite kunnen de verlangens van veel bezitters van kinderpornografie zeer wel tot nieuwsgierigheid of fantasie beperkt blijven en behoeven ze geenszins in daden omgezet te worden. Pedofielen, door de meeste psychologen en therapeuten gedefinieerd als mensen met een exclusieve of overheersende *aantrekking* tot (en niet illegale gedragingen met) nog niet-geslachtsrijpe kinderen vertegenwoordigen slechts een klein deel van de groep van volwassenen die mogelijkerwijs kinderpornografie bezitten, omdat vele volwassenen zich in zekere mate in erotische zin tot personen onder de zestien aangetrokken voelen.

Onderzoekers die de patronen van seksuele opwinding bij mannen onderzocht hebben, zijn tot de conclusie gekomen dat bij mannen "die geen deviante objectvoorkeuren vertonen, er [zelfs] bij 6 tot 8 jaar oude meisjes duidelijk positieve seksuele reacties getoond worden".⁴⁷ Hoewel deze conclusie "niet impliceert dat iedere volwassen man in gelijke mate erotisch gevoelig is voor kleine meisjes . . . het aantal [normale, non-deviante mannen met een dergelijke erotische gevoeligheid] moet behoorlijk groot zijn".⁴⁸

Voor de meeste therapeuten zijn deze conclusies nauwelijks controversieel:

I am taking it for granted that feelings of sexual attraction in adults towards at least some young people from about fifteen upwards are so common as to be virtually universal, and that similar feelings for boys and girls in the years immediately following puberty are experienced by rather more adults than most of them are prepared to acknowledge. These feelings, (while they can be intense), are occasional and transitory for the most part: the point is that they occur at all. For to acknowledge this is to remind ourselves that the distinction between people with a relatively exclusive sexual preference for children (whether or not they are active) and the rest of humanity is one of

⁴⁶ Daarentegen wordt door velen beweerd, dat er sprake is van een toename in het aantal misdrijven tegen kinderen in deze landen sinds de late jaren zeventig.

⁴⁷ Freund, Kurt. "The Female Child as Surrogate Object", *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 2 (1972) [hierna: Freund I], pp. 119-132. Zie ook: Freund, Kurt. "Erotic Preference in Pedophilia", *Behavioral Research & Therapy*, Vol. 5 (1967), pag. 339; en Langevin, Ron (ed.). *Erotic Preference, Gender Identity, and Agression in Men: New Research Studies*. Englewood, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1985.

⁴⁸ Freund I, supra note 42, op pp. 131-132.

degree, not of kind.⁴⁹

Antropologisch onderzoek duidt erop dat de aantrekkingskracht van adolescente meisjes op volwassen mannen een soorteigen vorm van gedrag is en geen vorm van perversie. In de meeste samenlevingen ligt de gemiddelde leeftijd waarop meisjes in het huwelijk treden bij voorbeeld tussen de twaalf en de vijftien, terwijl die bij mannen tussen de negentien en de tweeëntwintig jaar ligt.⁵⁰ De meeste volwassenen die zich erotisch aangetrokken voelen tot minderjarigen of die een erotisch genot halen uit het kijken naar afbeeldingen van minderjarigen zijn geenszins gericht op het uitsluiten van andere (oudere) sekspartners en fantasieën. Deze aantrekkingskracht kan sterk of zwak zijn, kortstondig, incidenteel of van blijvende aard, uitsluitend gericht op zeer jonge kinderen, kinderen op de rand van de puberteit, oudere tieners of een combinatie van deze drie. Deze aantrekkingskracht kan daarentegen wel of niet gepaard gaan met fantasieën over seksuele handelingen met minderjarigen of met rollenspelen met een volwassene. De persoon in kwestie kan ook simpelweg nostalgische herinneringen of verlangens ondervinden. Seksuele fantasieën over minderjarigen zijn algemeen en vormen geenszins een indicatie van pedofilie als zodanig, of van een neiging tot het aangaan van daadwerkelijke seksuele relaties. Met betrekking tot het bezit van kinderpornografie betekent dit:

[t]he choice of sexual arousing material is idiosyncratic Each individual is forming a unique set of experiences and associated mental images or fantasies [in childhood] that may be retained as sexually stimulating material for future use during adult sexual behavior. Child pornography may be used to represent or enhance these early images [Thus,] it is possible that most use of child pornography is not associated with a psychological disorder.⁵¹

Een nog zwaarwegender argument tegen het verbod op het bezit van kinderpornografie komt uit Denemarken, waar de legalisatie van pornografie (en de daaruitvolgende beschikbaarheid van allerlei vormen van pornografie, waaronder kinderpornografie) in 1970 samenging met een daling van het aantal seksuele misdaden tegen kinderen.⁵² Als deze studie steekhoudend is, dan kan dat een dringende reden zijn om vanuit het oogpunt van de bescherming van kinderen het bezit niet te verbieden - dat wil zeggen dat het bezit van kinderpornografie een substituut kan vormen voor het daadwerkelijk vormgeven aan seksuele impulsen met kinderen.

⁴⁹ Righton, Peter. "The Adult", in Taylor, Brian (ed.). *Perspectives on Paedophilia*. London: Batsford Academic Press, 1981, pag. 25.

⁵⁰ Frayser, Suzanne. *Varieties of Sexual Experience: An Antropological Perspective on Human Sexuality*, 1985, pag. 251.

⁵¹ Cepeda, Dr. Manuel. "Raison d'Etre for Child Pornography", *Medical Aspect of Human Sexuality*, Vol. 19 (1985), pp. 16, 85. Dr. Cepeda is hoogleraar psychiatrie aan de University of South Alabama College of Medicine.

⁵² Kutchinsky, Berl, 1985. "Pornography and its Effects in Denmark and the United States: A Rejoinder and Beyond", *Comparative Social Research*, 8:301-330, pp. 312-319.

De Deense bevindingen, aldus Kutchinsky:

are relating to a strong and real decrease of typical sex offences against (small) children are supported by similar data from West Germany. From 1972 to 1980 the total number of sex crimes known to the police in the Federal Republic of Germany decreased by 11 percent Sex offences against minors (under 14 years of age) had a similarly slight decrease of about ten percent during this period But more important in the present context: this finding clearly excludes the possibility that the legalization of pornography . . . has led to an increase of serious sex offences against children.⁵³

Noch bestaat er een correlatie tussen het kijken naar kinderpornografie en incest. Onderzoek op het terrein van incest wijst uit dat incestueuze seksuele verlangens doorgaans situationeel van aard zijn en niet het resultaat van een seksuele gerichtheid of voorkeur en dat incestplegers normaal gesproken dus nauwelijks of geen belangstelling voor kinderpornografie tonen. Een onderzoek wees uit dat slechts vier procent van een groep van 147 vaders die een incestueuze relatie met hun kinderen gehad hadden, zich tot een seksuele voorkeur voor kinderen bekenden.⁵⁴ Een ander onderzoek toonde aan dat mannen die op grond van incest gevangen gezet waren, dezelfde mate van zwelling van de penis vertoonden bij het zien van afbeeldingen van meisjes en vrouwen, als een controle groep van vrijwilligers. Andere onderzoekers hebben nauwelijks aanwijzingen voor pedofilie kunnen aantreffen bij een gemengde groep van heteroseksuele mannen, die op grond van incest vastzaten.⁵⁵ Deze bevindingen steunen eerder de feministische analyse van incest als een uitdrukking van dominantie en macht, dan een zich seksueel aangetrokken voelen tot minderjarigen.⁵⁶

Elke bewering van politiefunctionarissen dat afnemers van kinderpornografie een neiging tot het begaan van misdaden tegen kinderen vertonen, moeten met de nodige scepcis tegemoet getreden worden. Niet alleen omdat het niet strookt met de huidige staat van het seksuologisch onderzoek op dit terrein, maar ook omdat dergelijke beweringen anekdotisch van aard zijn, en niet tot onderwerp van onderzoek of verificatie gemaakt kunnen worden. De anekdotes die het meest frequent door aanhangers van het bezetsverbod aangehaald worden, zijn afkomstig van de Amerikaanse postale recherche, die in 1986 en '87 massaal "uitlok"-operaties uitvoerde met de bedoeling kinderpornografie op de markt te brengen en het aan niets vermoedende klanten te verkopen. Nadat

⁵³ idem pag. 319.

⁵⁴ Gebhard, Paul. *Sex Offenders: An Analysis of Types*. New York: Harper & Row, 1965, pp. 665-66,681.

⁵⁵ Langevin, Ron (ed.). *Erotic Preference, Gender Identity, and Aggression in Men: New Research Studies*. Englewood, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1985, pag. 162; Quinsey, Chaplin & Carrigan, "Sexual Preferences Among Incestuous and Nonincestuous Child Molesters", *Behavior Therapy*, Vol. 10 (1979), pag. 562.

⁵⁶ Gilbert, Lucy & Webster, Paula. *Bound by Love. The Sweet Trap of Daughterhood*. (Boston: Beacon Press, 1982), pp. 82-105; Gordon, Mary, "Incest and Resistance: Patterns of Father-Daughter incest, 1880-1930", *Social Problems*, Vol. 33 (1986), pag. 253.

men duizenden personen hardnekkig bestookt had en honderden daarop gearresteerd konden worden wegens de aanschaf van kinderpornografie van de Amerikaanse overheid, beweerden de beide instanties dat zij ongeveer zestig zaken hadden blootgelegd, waarin de aangeklaagde ook bij een of andere vorm van seksuele activiteit met kinderen betrokken was. Een nader onderzoek van een aantal van deze zaken maakte duidelijk dat deze bewering eerder op ijdelheid van de aanklager dan op feiten beruiste. Tijdens de arrestaties golden fantasietekeningen, fictieve verhalen en collages uit plakboeken, de soort van zaken die door deze functionarissen in beslag genomen werden, als bewijs van daadwerkelijke misbruik. Het is veelbetekenend dat de politie nooit cijfers heeft bekend gemaakt, omtrent de aantallen mannen die ten prooi zijn gevallen aan de talloze "uitlok"-operaties en vervolgens op grond van kindermisbruik aangeklaagd en veroordeeld zijn geworden.⁵⁷

Een uitvloeisel van de mythe dat kinderpornografie tot kindermisbruik aanzet, is de bewering van de kant van de Amerikaanse FBI, dat pedofielen kinderpornografie gebruiken om kinderen tot seks te verleiden. Evenals bij de stelling dat kinderpornografie tot kindermisbruik leidt, bestaan er ook hier geen harde cijfers, noch enige andere vorm van geloofwaardig bewijs - slechts een aantal geselecteerde anekdotische rapportages uit politiearchieven.⁵⁸ Dat wil niet zeggen dat pedofielen *nooit* op deze manier van kinderpornografie gebruik gemaakt hebben. Maar de meeste onderzoekers en zelfs politiefunctionarissen zijn zich er wel van bewust, dat als er al materialen gebruikt worden om kinderen tot seks te verleiden of bij hen het idee van seks te introduceren, dat het dan om de volwassen variant gaat.⁵⁹

Toezien speciaal agent van de FBI, Kenneth Lanning, die leiding geeft aan het FBI trainingscentrum in Quantico in Virginia, deelde de Commissie Meese in 1985 mede, dat tijdschriften als *Playboy* en boeken als *The Joy of Sex* een gevaar voor

⁵⁷ Op dezelfde wijze hebben politiefunctionarissen de verpreidingsgraad van het bezit van kinderpornografie overdreven, door ook afbeeldingen van zestien- en zeventienjarigen mee te rekenen en een ruim assortiment aan materialen, waaronder voorlichtingsboeken als *Show Me*, kunstwerken, Ansichtkaarten, naturalistentijdschriften en -films en ander materiaal waarin naaktheid in plaats van seksueel gedrag wordt afgebeeld, tot "kinderpornografie" te bestempelen. Zie bijvoorbeeld het huiszoekingsbevel in de zaak-United States v. Knox, Docket No. 92-70809 (United States Court of Appeals for the Third Circuit), waarin een aantal populaire kaarten en posters die in geheel Europa vrijelijk verkocht worden door de overheid als "kinderpornografie" bestempeld werden.

⁵⁸ Deze rapportages zijn niet alleen onbetrouwbaar omdat degenen die op grond van seksuele of kinderpornografische overtredingen opgepakt worden, in sterke mate gestimuleerd worden om hun gedrag zodanig te kenschetsen, dat de kans op strafvermindering het grootst is, maar ook omdat de informatie, zoals die door politiefunctionarissen geleverd wordt, zowel in heden als verleiden door serieuze sociaal wetenschappelijke onderzoekers als onbetrouwbaar beschouwd wordt. Met betrekking tot genoemde stimulans, zie onder meer: McCaghy, Charles, "Child Molesters: A Study of their Careers as Deviants", in Clinard, Marschall B. en Quinney, Richard (eds.), *Criminal Behavior Systems: A Typology*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1967, pp. 75-88.

⁵⁹ De pedofiel die een kind mogelijkwerijs tot zijn of haar eerste keer tracht te verleiden, zal, als hij het al in bezit heeft, van zoiets potentieel afschrikwekkends als kinderpornografie wellicht geen gebruik maken.

kinderen vormen, vanwege hun vermogen om de remmingen van kinderen ten opzichte van seksuele gedragingen te verlagen.⁶⁰ In zijn handboek, ontwikkeld voor The National Center for Missing and Exploited Children, adviseert Lanning:

Books on human sexuality, sex education and sex manuals are also used to lower inhibitions. Children accept what they see in books, and many pedophiles have used sex education books to prove to children that such sexual behavior is acceptable. Adult pornography is also used, particularly with adolescent boy victims, to arouse them to lower inhibitions.⁶¹

Hoewel de waarschuwingen van Lanning schromelijk overdreven zijn, in de zin dat kindermisbruik al voorkwam voor de uitvinding van de boekdrukkunst, legt zijn artikel wel het puriteinse fundament bloot van de bewering, dat het bezit van kinderpornografie verboden moet worden, omdat het gebruikt zou kunnen worden om kinderen te verleiden. In feite kan elk materiaal dat op seks betrekking heeft op deze wijze gebruikt worden. Dr. Lore E. Stone, een andere getuige die door de Commissie-Meese opgeroepen werd, getuigde dat kindermisbruikers ook van nonfictie bestsellers als Nancy Friday's *My Secret Garden* en *Forbidden Flowers* gebruik kunnen maken om kinderen te verleiden:

While in sex therapy, many of my clients use books such as by Nancy Friday, which describe male and female scenarios and they act them out as a variety of sexual experiences. If anyone was inclined to have a sexual interest in minors or adolescents, a good possibility exists that they would use these books in the same manner to get new ideas of what to do.⁶²

Voor de moraalridders vormen seksuele ideeën dus een alomtegenwoordige bedreiging van kinderen. Voor degenen echter die sceptisch staan ten opzichte van de politieke agenda's van de "experts", zoals Lanning en Stone, die voor de Commissie-Meese getuigden, zal het snel duidelijk zijn dat dergelijke overdrijvingen over het algemeen gebruikt worden om wijdverspreide censuur, of pogingen tot het uitvaardigen van wetgeving daartoe, te rechtvaardigen.⁶³ In het licht van bestaand onderzoek en met gebruik van rationele overwegingen is het duidelijk, dat het bezit van kinderpornografie niet aanzet tot kindermisbruik, of zelfs maar de kans vergroot dat dergelijke tragedies voorkomen.

⁶⁰ Transcriptie van de Verhandelingen van het U.S. Department of Justice, the Attorney Generals Commission on Pornography, Publieke Hoorzitting, Miami, FL (nov. 20-22, 1985), 234-45 [hierna: The Meese Commission]. Zie ook: Lanning, K. *Child Molesters: A Behavioral Analysis for Law Enforcement Officers Investigating Cases of Child Sexual Exploitation*, p. 21 [hierna: "Child Molesters"] (1987) (waarschuwing tegen het gebruik van het tijdschrift *Playboy* door volwassen mannen om jongens te verleiden).

⁶¹ *Child Molesters*, pag. 21, idem noot 54.

⁶² The Meese Commission, zie noot 54, p. 27 (getuigenis van Lore E. Stone). Stone was toentertijd directeur van de California Counseling Services, Los Angeles, CA.

⁶³ Zie onder meer: Nadler, Philip & Nadler, Eric. *United States of America vs. Sex. How the Meese Commission Lied About Pornography*. New York: Minotaur Press, Ltd., 1986.

II. "Kinderpornografie" beeldt een seksueel misdrijf tegen een kind af.

Een van de voornaamste argumenten van degenen die een bezitsverbod steunen, is dat "kinderpornografie" de afbeelding van een misdrijf (d.w.z. seksueel misbruik) tegen een kind vormt, of daar het resultaat van is. Deze stelling is categorisch onjuist. Onder de interpretatie van de wet, zoals die door politiefunctionarissen bepleit (en momenteel ook toegepast) wordt en die in theorie door de Hoge Raad in de zaak-Martijn en de zaak-Mader is goedgekeurd, bevat slechts een fractie van alle materialen die binnen de categorie "kinderpornografie" vallen, afbeeldingen van seksuele handelingen van kinderen, waarvan zij als "slachtoffer" beschouwd zouden kunnen worden. Wanneer men de beslissingen van de Hoge Raad in de zaak-Mader en de zaak-Martijn doortrekt, dan is deze categorie in aanleg breed genoeg om zelfs afbeeldingen van geheel geklede minderjarigen, die bij geen enkele vorm van seksueel gedrag betrokken zijn, te bevatten. Zelfs wanneer men het begrip tot naaktafbeeldingen van kinderen beperkt (een beperking die onder de huidige wet geen vereiste is), dan nog zou dat tot een bezitsverbod op letterlijk miljoenen afbeeldingen - uit boeken, tijdschriften, kranten, t.v.-programma's, films, foto-albums, foto-archieven en musea - kunnen leiden. Hoewel de politie tot dusver nog niet is overgegaan tot het vervolgen van algemene uitgeverijen, boekverkopers, t.v.-omroepen, filmproducenten en kranten, staat er echter niets in de huidige wet, dat hen daar van zou kunnen afhouden. Door de politie met extra bevoegdheden tot het afdwingen van een bezitsverbod te bewapenen en haar de mogelijkheid te verschaffen om verdachten in voorlopige hechtenis te nemen, wordt het veel gevaarlijker om wat voor afbeeldingen van kinderen dan ook te vervaardigen, tentoon te stellen, te distribueren of te bezitten, die door personen (of dat nu een politieagent, een aanklager of een pedofiel is) wel eens erotisch of verlokkelijk gevonden zou kunnen worden.

Ondanks de bewering dat kinderpornografie altijd een misdrijf tegen een kind afbeeldt, blijft het feit recht overeind, dat loutere naaktafbeeldingen onder de kop "kinderpornografie" vervolgd zijn geworden en nog steeds worden. De afbeelding die leidde tot het verbieden van de kalenders in de zaak-Martijn wijkt niet af van ontelbare andere naaktafbeeldingen van kinderen. Tevens zal de politie, gegeven het grotere gewicht dat kinderpornografische misdrijven onder een geamendeerde wet zullen verkrijgen, over meer volmachten beschikken om arrestatiebevelen uit te vaardigen, zich van huiszoekingen en inbeslagnemingen te bedienen en om, meer in het algemeen, het terrein van onderzoek te verbreden. Inspecteur Hoek heeft inmiddels inderdaad al gewaarschuwd dat "kunst en wetenschap niet als excuses kunnen dienen" voor het bezit van wat hij als kinderpornografie beschouwd.

Loutere naaktafbeeldingen vormen niet de enige categorie van afbeeldingen die als kinderpornografie gedefinieerd worden, zonder dat er daadwerkelijk een misdrijf tegen een kind in wordt getoond. In artikel 240b worden afbeeldingen van personen onder de zestien jaar als illegaal beschouwd, terwijl er toch vele jurisdicties bestaan, waar de leeftijdsgrens voor het aangaan van seksuele relaties lager is dan 16 jaar.

Van afbeeldingen van seksuele betrekkingen die in deze jurisdicties gemaakt zijn, kan niet met recht beweerd worden dat ze misdrijven tegen kinderen afbeelden, behalve wanneer men moet aannemen dat de huidige (Nederlandse) leeftijdsgrens de enige mogelijke en moreel juiste is. Ook afbeeldingen van masturberende kinderen en kinderen die onderling seks hebben vormen geen afbeeldingen van in voortgang zijnde misdrijven tegen kinderen, hoewel ze duidelijk onder de definitie van "kinderpornografie"

vallen.⁶⁴ Geen enkel verstandig mens zou het overwegen om masturberende kinderen, of kinderen die seks met elkaar hebben te vervolgen.⁶⁵ Het misdrijf ligt daarentegen in de vervaardiging - een misdrijf tegen de moraal, dat, hoewel in potentie een serieus misdrijf, noch een synoniem is voor, noch analoog is aan kindermisbruik. Het betreft hier geen semantisch onderscheid, maar een onderscheid dat rechtstreeks naar het hart van de weliswaar goedbedoelde, maar misleidende retoriek voert, die in de argumenten voor de uitbreiding van de huidige wet gehanteerd wordt. De aanklacht dat "kinderpornografie" een afbeelding is van in voortgang zijnde misdrijven tegen kinderen, gaat zeker op voor een relatief kleine categorie van afbeeldingen,⁶⁶ maar dit feit kan redelijkerwijs niet gebruikt worden voor het veroordelen van afbeeldingen, die weliswaar onder de definitie van "kinderpornografie" vallen, maar waarin dergelijke misdrijven niet vertoond worden.

De karakterisering van "kinderpornografie" als een vorm van pornografie waarin seksueel misbruik van kinderen afgebeeld wordt, vormt een duidelijke retorische kunstgreep om een hoognodige publieke discussie omtrent zaken als de ethiek van de fotografische en kunstzinnige verbeelding van seksuele handelingen en naaktheid, maar ook de sociale consequenties van het aannemen van gevaarlijke en discriminerende praktijken van ordehandhaving, in de kiem te smoren. Dezelfde retorische buitensporigheden werden ook al met groot succes in de Verenigde Staten en Canada toegepast, waar onschuldige afbeeldingen van kinderen uiteindelijk als illegaal beschouwd werden, omdat ze door de moraalriders in die landen als zodanig bestempeld werden, niet omdat ze in een of andere vorm schade aan de afgebeelde kinderen toegebracht hadden.

⁶⁴ Onder artikel 242 zijn seksuele contacten tussen een volwassene en een minderjarige tussen de twaalf en de zestien jaar weliswaar nog steeds verboden, maar zijn ze alleen vervolgbaar wanneer er sprake is van een klacht van de jongere zelf, van zijn of haar ouders of van de kinderbescherming. Een categorisch bezitsverbod op afbeeldingen van minderjarigen tussen de twaalf en de zestien jaar die bij seksuele handelingen betrokken zijn, kan tot de merkwaardige situatie leiden dat de handelingen zelf niet strafbaar zijn, maar de visuele weergave daarvan wel.

⁶⁵ Anderzijds heeft de Canadese overheid recentelijk een vervolgingsprocedure op grond van overtreding van de kinderpornografiewetgeving in stelling gebracht tegen een aantal vijftien- en zestienjarige jongens, die zichzelf tijdens "safe sex" hadden gefilmd. De leeftijdsgrens is in Canada weliswaar veertien, maar de kinderpornografiewetgeving is op iedereen van beneden de achttien jaar van toepassing. Zie bij voorbeeld: "The Iron Maple Leaf: Artists and Youth Fall Victim to Canadian Porn Law", *The Guide*, Feb. 1994, pp. 9-10.

⁶⁶ Zelfs van de afbeeldingen die in commerciële kinderpornografische tijdschriften tijdens de jaren zeventig en vroege jaren tachtig gepubliceerd werden, bestaat slechts een klein gedeelte uit foto's van seksuele handelingen tussen volwassenen en kinderen. Een onderzoek van Schuijjer & Rossen naar afbeeldingen uit kinderpornografische tijdschriften wijst uit, dat 14% seksuele handelingen tussen volwassenen en kinderen afbeeldt. Eenzelfde bescheiden percentage toont kinderen samen met andere kinderen (waarin niet noodzakelijkerwijs ook seksuele handelingen getoond worden), terwijl de meerderheid, 61%, louter naaktafbeeldingen van spelende of erotisch poserende kinderen toont. Het totaal aantal gepubliceerde afbeeldingen van seksuele handelingen tussen kinderen en volwassenen uit alle commerciële kinderpornografische tijdschriften bedraagt 1.452, waarvan de grote meerderheid tussen 1970 en 1980 gepubliceerd werd.

III. Een erotische intentie van de kant van de fotograaf of uitgever, of een erotische perceptie van degene die de afbeelding bekijkt, is schadelijk voor het afgebeelde kind.

Ongeacht of men het nu als erotisch of onschuldig beschouwt, een naaktafbeelding van een kind dat niet bij seksuele handelingen betrokken is, zou geen zaak van het strafrecht moeten zijn. Enkele voorstanders van de uitbreiding van de wet hebben gesteld dat wanneer een kind zich realiseert of komt te weten, dat hij of zij op een wijze geportretteerd is, die sommige mensen erotisch vinden, of hij of zij door de fotograaf, kunstenaar of een derde als een object van erotische verlangens beschouwd wordt, het kind daar (mogelijkerwijs) psychologische schade van ondervindt.⁶⁷ Er bestaat geen bewijs dat dit het geval is, maar ook al zou het in individuele gevallen opgaan, dan nog zou men zich serieus moeten afvragen hoeveel psychologische schade benodigd is, voordat gedachten en ideeën gecriminaliseerd mogen worden en of die zogezegde schade zelfs maar redelijkerwijs aan de handeling van het portretteren an sich gerelateerd kan worden.

Stel dat een foto, een tekening of een schilderij door personen op een manier gebruikt wordt, die door een aantal mensen, zo niet de meerderheid, als pervers beschouwd wordt? Stel dat de kunstenaar erotische gevoelens voor de geportretteerde koestert? Stel dat iemand materiaal publiceert, dat sommige mensen erotisch behaagt? Amerikaanse zedenmeesters die geprobeerd hebben om Robert Mapplethorpes foto's van kinderen te verbieden, beschuldigden hem ervan dat hij van de kinderen uit zijn omgeving, die met zijn aanwezigheid tijdens familiedineetjes opgegroeid waren, misbruik gemaakt had en hen had uitgebuit.⁶⁸ Aanklagers en rechercheurs uit San Francisco beschuldigden Jock Sturges ervan, dat hij door zijn modellen seksueel geprikkeld werd - alsof dat op zichzelf, als het al waar is, iemand tot een slecht mens maakt, wiens foto's alleen al om die reden laakbaar zijn. Dezelfde behandeling viel Donald Mader, hier in Nederland in 1987 en opnieuw in 1994, ten deel. Maar wanneer een model geenszins gedwongen wordt om naakt te poseren en door de interactie met de fotograaf niet geschaad wordt, dan is datgene wat zich in de hersenen van de fotograaf of kijker afspeelt niet van belang.

Het verbieden van een afbeelding op grond van wat een kunstenaar, uitgever of kijker zou kunnen denken, zou een censuur op alle afbeeldingen van kinderen vereisen, omdat sommige mensen zelfs afbeeldingen van geheel geklede minderjarigen erotisch vinden. Als de beweegreden achter de kinderpornografiewetgeving gericht is op het beschermen van kinderen tegen betrokkenheid bij seksuele handelingen die inherent (of in ieder geval vermoedelijk) schadelijk zijn, dan is het toeschrijven van psychische schade aan een kind op grond van de intentie van de kunstenaar, uitgever of kijker, in plaats van wat de kunstenaar of fotograaf daadwerkelijk met het kind dat hij afbeeldt doet,

⁶⁷ Dit argument zal niet alleen op fotografie van toepassing kunnen zijn, maar ook op schilderijen en tekeningen waarin de kunstenaar een feitelijk persoon portretteert. Schilderijen van Balthus, Lucien Freud, Edvard Munch en Egon Schiele, om slechts een paar beroemde voorbeelden te noemen, zouden heel goed onder het bezitsverbod kunnen vallen, daar het wetsvoorstel in geen enkele uitzondering voor werk van serieuze kunstzinnige, wetenschappelijke of historische waarde voorziet.

⁶⁸ Span, Paula, "Who Are Those Naked Children?", *Washington Post*, 20 mei 1990.

simpelweg irrationeel. Het idee dat een afbeelding die mogelijkwijs van een erotische belangstelling getuigt (of waaruit een erotische belangstelling afgelezen kan worden) schadelijk is voor een kind, omdat het afgebeelde kind een object van erotische fantasieën wordt, is net zo vreemd - en bijgelovig - als de overtuiging van sommige stammen dat een foto iemands ziel ontvreemdt. Het verbieden van foto's, op deze basis is niets minder dan een vorm van gedachtencontrole.

Het toetsen van erotische intenties brengt weer andere serieuze problemen van zowel praktische als conceptuele aard met zich mee. Op de eerste plaats kunnen rechtbanken slechts gissen naar de gemoedstoestand van de kunstenaar op het moment dat de afbeelding gemaakt werd: de gemoedstoestand kan over het algemeen alleen afgeleid worden uit teksten of uitspraken die door de kunstenaar in brieven, dagboeken of telefonische gesprekken zijn vastgelegd, of uit hetgeen de kunstenaar in zijn of haar bibliotheek heeft staan. (Aanklagers zullen de aangeklaagden daarbij uiteraard in een zo ongunstig mogelijk licht afschilderen.) Ten tweede is het causale verband tussen deze veronderstelde gemoedstoestand en het maken van een bepaalde foto of een bepaald schilderij op zijn best gering. Omdat een kunstenaar door minderjarigen opgewonden raakt, wil dat nog geenszins zeggen dat het zijn of haar bedoeling bij het maken van een kunstwerk is (aangenomen dat de kunstenaar al een bedoeling heeft) om zichzelf of iemand anders te prikkelen.⁶⁹ Ten derde bestempelt het de kunstenaar nog niet tot crimineel of kinderverkrachter, wanneer hij een erotische component in zijn werk toont. Kunstenaars kunnen om vele redenen naaktafbeeldingen van minderjarigen maken: bij voorbeeld om de onschuld, de kwetsbaarheid of de schoonheid van de minderjarige vast te leggen, of om zijn of haar seksualiteit te bevestigen of de overgang naar volwassenheid te vieren. De kunstenaar kan ook gericht zijn op het verkennen van zijn of haar interpersoonlijke dialoog met de geportretteerde als een ouder, leraar, opvoeder of vriend, of op het becommentariëren van de sociale constructie van de seksualiteit of de ontwikkeling van de geslachtsidentiteit, of om het kinderlichaam op symbolische wijze te gebruiken om daarmee zijn formele artistieke engagement, of ideeën omtrent spiritualiteit uit te drukken. Op de vierde plaats kan, afgezien van de vraag of de kunstenaar bij het maken van een werk ook daadwerkelijk erotische intenties gehad heeft, een erotische intentie simpelweg door een uitgever, kijker, aanklager of rechter op grond van hun eigen intenties, gevoelens en ervaringen uit de afbeelding afgelezen worden. Het is eveneens mogelijk dat een kijker geen enkele erotische component bemerkt, waar dat wel de bedoeling van de kunstenaar is.

Daarom is de daadwerkelijke bedoeling van de kunstenaar met betrekking tot een bepaald werk onherleidbaar, net zoals de ware betekenis van een foto nooit bepaald kan worden. Gegeven de complexiteit van de menselijke strevingen, is het niet mogelijk om uitgaande van een foto de bedoeling of belangstelling van de maker met zekerheid vast te stellen. De bewering dat er schade door erotische gedachten of intenties wordt toegebracht in plaats van door daden, is een zuiver speculatieve. Sterker nog, wanneer ontbetamelijke gedachten het bewijs van schuld worden, dan verdwijnt de betrokken foto langzaam naar de achtergrond en begint de inquisitie.

⁶⁹ Het afbeelden van schoonheid kan een doel in zichzelf zijn. Wanneer iemand deze schoonheid interpreteert als bedoeld om seksueel te prikkelen, dan moet de perversie eerder in de gedachten van de aanklager gelokaliseerd worden.

IV. Een bezitsverbod zal de produktie aan banden leggen en erin slagen om "kinderpornografie" uit de samenleving uit te bannen.

Justitiële autoriteiten hebben beweerd dat een bezitsverbod op "kinderpornografie" noodzakelijk is om de produktie te elimineren en het uit de samenleving uit te bannen. De notie dat de produktie zal stoppen wanneer het bezit verboden wordt, is duidelijk onjuist.

De les die men kan trekken uit de mislukte pogingen om het bezit van drugs te verbieden of om bepaalde politieke uitdrukkingsvormen aan banden te leggen (zoals tijdens de Tweede Wereldoorlog of in door militairen geregeerde dictaturen), zou elke samenleving waar een bezitsverbod overwogen wordt tot lering moeten strekken. Ervaringen met kinderpornografiewetgevingen in andere landen, zoals de Verenigde Staten, leren dat het bezit van kinderpornografie niet simpelweg een kwestie van vraag en aanbod is. Dat wil zeggen dat personen kinderpornografie zullen bezitten, importeren en zelfs vervaardigen, zelfs wanneer daar geen geldelijke vergoeding tegenover staat en ook wanneer de mogelijkheden van verspreiding gering zijn en er een significant risico van verlies aan vrijheid tegenover staat.⁷⁰ Het is onredelijk om te verwachten dat veel bezitters van "kinderpornografie" zich van hun vaak nog legaal verkregen eigendommen zullen ontdoen - een schoningsactie die in potentie een grondige bestudering van duizenden van afbeeldingen kan vereisen, waarbij er steeds maar weer naar regist zal moeten worden of een afbeelding door de politie en de rechtbank wel of niet legaal bevonden wordt. Daar komt bij dat veel personen twijfels zullen hebben over het afstand doen van materialen, uiteenlopend van louter naaktafbeeldingen tot afbeeldingen van expliciet seksuele gedragingen, die de belangrijke psychologische waarde kunnen hebben, dat ze seksueel misbruik tegengaan in plaats van te bevorderen. Tot slot zullen veel personen, zoals dat ook in de Verenigde Staten en Canada gebeurd is, geen afstand doen van hun materiaal omdat ze simpelweg te bang zijn, dat ze tijdens het verwijderen betrapt zullen worden.

Het vooruitzicht hooguit een deel van het privébezit van kinderpornografie te elimineren door het bezit te verbieden, moet afgewogen worden tegen de negatieve sociale consequenties van de marginalisering van een segment van de bevolking, door een nieuwe groep van criminelen (de "bezitters" van kinderpornografie) in het leven te roepen, tegen de verdere sociale stigmatisering van naaktafbeeldingen en afbeeldingen van seksuele gedragingen, tegen de voortschrijdende uitholling van het recht op privacy op persoonlijke documenten en eigendommen en tegen de belasting van het justitieel apparaat met zaken die op bezit betrekking hebben. Het dient ook overwogen te worden dat de "schade" die door privébezit berokkend wordt, als er al van schade gesproken kan worden, in de afkeer van de samenleving tegen het bestaan van dit soort materiaal gelegen is. De bezitter van kinderpornografie wordt een crimineel, niet omdat hij of zij iemand daadwerkelijk schade heeft berokkend, maar vanwege zijn of haar status

⁷⁰ In de Verenigde Staten bij voorbeeld staat op het ontvangen van zelfs maar een enkel kinderpornografisch produkt een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van ten minste twee jaar, zonder kans op vervroegde invrijheidstelling. Op het produceren staan nog veel zwaardere onvoorwaardelijke gevangenisstraffen. Recente zaken betreffende de vervaardiging van kleine hoeveelheden "kinderpornografie" leidden tot gevangenisstraffen van ten minste tien tot twintig jaar, opnieuw zonder mogelijkheid van vervroegde invrijheidstelling.

als bezitter van verboden goederen.⁷¹

De overtuiging dat alleen schuldigen iets te vrezen zullen hebben, laat een onoprechte nasmaak achter voor de onschuldige burgers, die over goede redenen beschikken om voor huiszoekingen en inbeslagnemingen door hun overheid te vrezen: het recht van privacy op eigendommen en geschriften is de hoeksteen van een beschaafde samenleving. Bovendien levert een onterecht uitgevaardigde of verkeerd uitgevoerde huiszoeking of een onterecht tenlastelegging in ieder geval een aanzienlijk emotioneel trauma en een financiële kostenpost op. Hoewel de politie alleszins het recht heeft om huiszoekingen te plegen, wanneer er een redelijk vermoeden (of betrouwbare informatie) bestaat, dat er in de woning bewijzen omtrent misdaden tegen andere personen of de eigendommen van andere personen te vinden zijn, zou de politie niet het recht moeten krijgen om - zoals dat onder het geamendeerde artikel 240b wel het geval zal zijn - woningen, louter op grond van de publikaties die iemand leest of bekijkt, de privégedachten die iemand erop na houdt, of de organisaties waar hij of zij toe behoort, te mogen doorzoeken. Het simpelweg afdwingen van een verbod op het bezit van kinderpornografie zal met een zodanig verlies van elementaire vrijheden gepaard gaan, dat geen enkel beschaafd land dat mag toestaan. In het bijzonder omdat de grenzen van wat nu wel of niet onder "kinderpornografie" verstaan moet worden, de afgelopen tien jaar in sterke mate vervaagd zijn.⁷²

Een aantal consequenties van een bezitsverbod ligt voor de hand. Gegeven het grotere gewicht dat vermoedelijke kinderpornografische misdrijven onder een geamendeerd artikel 240b zullen verkrijgen, zullen rechtbanken bij verdenkingen lagere normen accepteren voor het uitvoerdigen van huiszoekingsbevelen. De politie krijgt de mogelijkheid om vaker tot huiszoeking en inbeslagneming over te gaan, meer personen zullen bespioneerd en onderzocht worden en het gebruik van meer innovatieve "undercover"-technieken - afluisteren van telefoons, het gebruiken van "uitlok"-operaties, inijk-operaties en het infiltreren in organisaties, het opstellen van lijsten van verdachten - zal gerechtvaardigd worden. De wet creëert een nieuwe klasse van criminelen, die de politie straffeloos kan vervolgen.

Al deze consequenties volgden op de aanname van soortgelijke draconische wetten in de Verenigde Staten, Canada, Groot-Brittannië en Australië, en het is niet alleen denkbaar, maar *onvermijdelijk* dat deze consequenties eveneens op de aanname van de voorgestelde wetswijzigingen van artikel 240b zullen volgen. Het Nederlands justitieel apparaat zal, evenals haar tegenhangers elders, de praktijken van Amerikaanse politieinstanties navolgen, omdat zij door hen opgeleid werden, zij hun "kinderporno-propaganda" napraten en ze in steeds verder uitdijende internationale politienetwerken

⁷¹ De bewering van het Amerikaans justitieel apparaat dat het kind schade ondervindt wanneer het weet, dat zijn of haar afbeelding tot de privécollectie van een onbekend persoon behoort, is uitermate speculatief en wordt tegengesproken door het feit, dat het justitieel apparaat zelf regelmatig tijdens "uitlok"-operaties oude kinderpornografie naar verdachten stuurt en het anti-pornogroeperingen toestaat om voorbeelden van kinderpornografie in t.v.-programma's en tegen pornografie gerichte propagandafilms te tonen, waarmee de afbeelding plotseling veel meer aandacht krijgt, dan ze anders ooit gekregen zou hebben.

⁷² Tot aan het einde van de jaren tachtig duidde de term "kinderpornografie" meer algemeen op afbeeldingen van seksuele handelingen van kinderen.

met hen samenwerken.

Tot aan de jaren zeventig werd ordehandhaving "niet algemeen met vervalste documenten, leugens, uitvluchten, infiltratie, geheime en opdringerige surveillances en het scheppen van schijnbare werkelijkheden geassocieerd". Vanaf de jaren zeventig en doorlopend naar de jaren negentig echter hebben de Amerikaanse en de Europese samenlevingen "steeds kleine maar gestage stappen in de richting van de paranoia en de argwaan gezet, die het kenmerk vormen van vele totalitair geregeerde landen".⁷³ De politie heeft geen bezitsverbod op "kinderpornografie" nodig om kinderen te beschermen. Dat bezitsverbod is integendeel nodig om het publiek zo doorlopend te laten wennen aan het idee van een toegenomen aanwezigheid van de politie in het eigen huis en het privéleven, aan een officiële controle op ideeën en aan een culturele zuivering van de samenleving van alle afbeeldingen, die wel eens niet in overeenstemming zouden kunnen zijn met de moraal van de dag.

E. De schade die door de uitbreiding van artikel 240b aan de burgerrechten wordt toegebracht.

In zijn opmerking dat "alleen pedofielen" zich om de nieuwe wet zorgen hoeven te maken, heeft inspecteur Hoek en passant de discriminerende intenties van de voorgestelde wetswijzigingen toegegeven. In tegenstelling tot deze bewering echter zullen de voorgestelde westwijzigingen niet alleen van grote invloed zijn op "pedofielen", maar ook op fotografen, kunstenaars, ouders, opvoeders en andere gezagsgetrouwe burgers, maar ook op musea, bibliotheken, archieven en het hoger onderwijs - zowel als gevolg van rechtstreekse overheids censuur, als van zelfcensuur uit angst of onzekerheid. Uiteraard kan het op geen enkele manier verhinderd worden dat kunstenaars, ouders, leraren of wie dan ook door de politie van pedofilie beschuldigd kunnen worden, wanneer zij contacten met kinderen onderhouden en mogelijk zelfs de "verkeerde" publikaties lezen of de "verkeerde" opvattingen huldigen. En uiteraard kan een ouder of andere volwassene zich ook inderdaad seksueel tot kinderen aangetrokken voelen. In de jacht op kinderpornografie en pedofielen is iedereen verdacht.

De voorgestelde uitbreiding van artikel 240b geeft de politie de mogelijkheid om iedereen, die verdacht wordt van misdrijven tegen de kinderpornografiewetgeving in voorlopige hechtenis te nemen. Gegeven de vaagheid van de interpretatie van de wet door de politie, zal een geamendeerde wet een krachtig wapen zijn tegen diegenen, zoals Donald Mader, die de politie als haar vijanden beschouwt. Op grond van de verdenking dat een afbeelding kinderpornografisch is, kan een persoon een aantal maanden - in sommige gevallen niet minder dan zes maanden - in voorlopige hechtenis gehouden worden. Wanneer hij of zij onschuldig bevonden wordt, bestaat er geen enkele vorm van schadeloosstelling die opweegt tegen deze vrijheidsberoving. Bovendien maakt voorlopige hechtenis het voeren van een adequate verdediging erg moeilijk, omdat een regelmatig contact met potentiële getuigen en deskundigen en het aanboren van steunfondsen en andere bronnen van hulp praktisch onmogelijk gemaakt wordt. Het in

⁷³ Marx, Gary. "Who Really Gets Stung? Some Issues Raised by the New Police Undercover Work", *Crime & Delinquency*, vol. 28, (1982) p. 129. Marx neemt hier de Amerikaanse samenleving op de korrel, maar zijn opmerkingen zijn evenzeer van toepassing op alle landen, waar de macht van het justitieel apparaat op gelijksoortige wijze vergroot en uitgebreid wordt.

voorlopige hechtenis houden van een verdachte op basis van een aanklacht, die uiteindelijk gebaseerd is op de persoonlijke overtuiging van politiefunctionarissen, de aanklager en in laatste instantie de rechter, of een forum van rechters, en niet voor het plegen van een nauwgezet gedefinieerde criminele handeling, schept een precedent in de moderne Anglo-Amerikaanse en Europese jurisprudentie.

I. Het gevaar van willekeurige uitvoering.

Een wet die bezit verbiedt, kan alleen maar op een willekeurige wijze toegepast worden en zal niet slagen in de uiteindelijke bedoeling van het uitbannen van alle kinderpornografie uit Nederland (of Europa). Zoals de politie graag toegeeft, zal het niet makkelijk zijn om zaken op grond van louter bezit aan het daglicht te brengen, behalve wanneer de verdachte om een of andere reden de aandacht van de politie trekt. Degenen die verboden materiaal uit het buitenland importeren, zullen zeker vervolgd worden, maar gegeven de (in)frequentie waarmee de bezittingen van personen die Nederland binnenkomen op het bezit van kinderpornografie doorzocht worden, zal er op deze manier slechts een extreem klein aantal personen aangeklaagd kunnen worden.⁷⁴

Wie maakt er dan de meeste kans om onder dit bezitsverbod vervolgd te worden? Degenen die opgepakt worden voor het misbruiken van, of het onderhouden van seksuele relaties met kinderen kunnen onder de nieuwe wet vervolgd worden wanneer zij ook kinderpornografie bezitten - maar gegeven de straf op seksuele contacten (tot 6 jaar gevangenisstraf) is een extra aanklacht op grond van bezit nogal overbodig. Wanneer er door een minderjarige een klacht wordt ingediend, dat hij of zij slachtoffer is geworden van (het maken) van een foto, dan kan hier het bezitsverbod toegepast worden, maar daar staat tegenover dat de wetsovertreder ook onder de huidige wet al adequaat bestraft kan worden.

Het ware gevaar van de wet is dat deze toegepast zal worden tegen personen die niemand schade berokkend hebben. Ouders zullen tot verdachten worden wanneer, zoals dat nu reeds in andere landen gebeurt, medewerkers van foto-ontwikkellaboratoria het nodig achten (of door de overheid verplicht gesteld zijn) om de politie omtrent naaktafbeeldingen van kinderen te informeren. Het feit dat de fotograaf een ouder is, is slechts een van de factoren die meespelen in het besluit om al dan niet tot huiszoeking over te gaan. Uiteindelijk wordt dat besluit door de politie en de openbare aanklagers genomen, die elk hun persoonlijk oordeel omtrent de afbeeldingen zullen vellen, waarbij zij een al te ruime definitie van het begrip kinderpornografie en de "bescherming" van het kind zullen hanteren.

Kunstenaars die werk maken en tentoonstellen waarin naaktafbeeldingen van kinderen voorkomen, zijn eveneens kwetsbaar. Een provocerende kritiek, een klacht van een burger, een argwanende buur die een kind het huis van een niet verwante vol-

⁷⁴ Anderzijds kan de Nederlandse politie, evenals haar Amerikaanse en Britse tegenhangers, lijsten van "doelwitten" aanleggen door bij voorbeeld passagierslijsten van buitenlandse vluchten op vermoedelijke pedofielen te onderzoeken, en hen bij terugkeer uit het buitenland voor onderzoek apart te nemen. De Amsterdamse politie heeft al aangekondigd, dat zij over een lijst van vermoedelijke bezitters beschikt bij wie, onmiddellijk nadat de wet in werking treedt, huiszoekingen zullen plaatsvinden. Over de Britse pogingen zie: "Police Link with Thailand to End Trips for Child Sex", *London Times*, 5 maart 1994, pag. 5L.

wassene ziet binnegaan, hebben alle tot invallen geleid -niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Nederland. Wanneer de wet wordt verruimd en het de politie wordt toegestaan om in de huidige richting voort te gaan, dan zullen de zaak-Martijn en de zaak-Mader beslist niet uniek blijven. Terwijl vele kunstenaars zichzelf wellicht met connecties binnen de academische wereld of indrukwekkende curricula vitae zullen kunnen verdedigen, ligt dat heel anders voor de kunstenaars die er niet in geslaagd zijn om voldoende lofuitingen van de kritiek te vergaren of voor de jonge kunstenaar die nog geen jaren van ervaring heeft weten te accumuleren. Hij of zij zal, evenals in de Verenigde Staten, Canada en Groot-Brittannië, het meest kwetsbaar zijn.

Als het alleen pedofielen zijn, die zich over de toepassing van het bezitsverbod zorgen hoeven te maken, zoals inspecteur Hoek heeft verklaard, dan zal de wet, op een discriminerende wijze, wellicht voornamelijk tegen hen toegepast worden. Volgens de politie zijn met name personen wier huis regelmatig door minderjarigen gefrequenteerd wordt, van wie bekend is dat zij vriendschappelijke banden met minderjarigen onderhouden of die minderjarigen fotograferen, die de grootste kans op huiszoeking lopen, zelfs wanneer er geen concreet bewijs bestaat, dat zij daadwerkelijk "kinderpornografie" bezitten. Het ontvangen van tijdschriften of boeken die geheel legale naaktafbeeldingen van kinderen bevatten, zal, onder de verruiming van artikel 240b, wellicht de belangrijkste reden voor het uitvaardigen van huiszoekingsbevelen vormen. Zoals in de zaak-Martijn kan de politie, door het materiaal als erotisch, of simpelweg "prikkelend voor pedofielen" te bestempelen, op succesvolle wijze de illusie wekken dat het "doelwit" illegaal bezitsgedrag vertoont. Dat het materiaal op grond waarvan het bevel tot huiszoeking uitgevaardigd werd, uiteindelijk legaal bevonden wordt, is maar een schrale troost voor de aangeklaagde, wiens huis doorzocht werd, wiens bezittingen in beslag genomen werden en die van zijn vrijheid beroofd werd, omdat hij of zij van het bezit van kinderpornografie verdacht werd.

Maar er bestaan nog vele andere onheilspellende mogelijkheden, die de slachtoffers van overrijverige Amerikaanse, Canadese en Britse overheden reeds aan den lijve hebben mogen ondervinden. Het ontvangen van publikaties die betrekking hebben op pedofilie of op het zich seksueel aangetrokken voelen tot kinderen, zoals *O.K.*, *Paidika: The Journal of Paedophilia*, de *IPCE Newsletter*, het *NAMBLA Bulletin* of de *Uncommon Desires Newsletter* kan heel denkbaar als basis voor het verkrijgen van huiszoekingsbevelen gebruikt worden. Dat geldt eveneens voor het schrijven van artikelen voor of het deelnemen aan het publiceren van dergelijke tijdschriften. Ook is het heel goed mogelijk, dat het lidmaatschap van een "werkgroep pedofilie", het afleggen van publieke verklaringen, waarin kritiek geuit wordt op het "kinderpornografie"-beleid of de "leeftijdsgrenzen", het omgaan met "bekende" of vermoedelijke pedofielen, een persoon onder de aandacht van de politie brengt. Elk van deze bases van verdenking kunnen aan de hand van "profiling" geschraagd worden. "Profiling" is een politietechniek waarin een agent, die een huiszoekingsbevel tracht te bemachtigen, simpelweg de door de politie ontwikkelde stereotypen omtrent vermoedelijke pedofielen en hun zogenaamde neiging tot het bezitten van kinderpornografie herhaalt. Het gebruik van dergelijke strategieën voor het verkrijgen van huiszoekingsbevelen, zoals die momenteel al in de Verenigde Staten, Canada, Groot-Brittannië en (recentelijk) in Duitsland worden toegepast, komt neer op het vervolgen van personen op grond van hun politieke ideeën en overtuigingen. Een dergelijke toepassing in Nederland kan helaas niet verhinderd worden, wanneer de voorgestelde wetswijzigingen tot wet verklaard worden.

II. Het gevaar van onterechte huiszoekingen en inbeslagnemingen.

Het is aannemelijk dat een geamendeerd artikel 240b in een toename van het aantal onterechte huiszoekingen en inbeslagnemingen zal resulteren. Het gevaar van de door huiszoekingen veroorzaakte inbreuk op de woning en het privéleven van een persoon kan niet onderschat worden. Wanneer de politie een dergelijke huiszoeking pleegt, dan zullen zij niet alleen naar verboden afbeeldingen zoeken, maar alles dat mogelijkwijs als potentieel bewijs beschouwd kan worden, of waarvan men aanneemt dat het inzicht geeft in de gedachten, fantasieën of mogelijke intenties van de betrokken persoon. Persoonlijke geschriften, dagboeken, correspondentie met vrienden en foto's van geliefden kunnen allemaal besnuffeld en in beslag genomen worden. Dat iemand na maanden of jaren "niet schuldig" bevonden wordt, weegt niet op tegen de inbreuk op de privacy en de meest elementaire mensenrechten, de angsten die tijdens arrestatie en gevangenschap doorstaan zijn en het uitgestoten worden door de samenleving⁷⁵, ook al is dat maar tijdelijk.

Deze ruime mate van oordeelbevoegdheid die de politie in het uitvoeren en interpreteren van de wet gelaten wordt, kan in een samenleving, waar respect voor wetten belangrijk gevonden wordt, niet getolereerd worden. Dergelijke ruime bevoegdheden passen eerder bij een politiestaat. Het is dan ook in een dergelijk klimaat dat mensen in angst zullen moeten leven, dat een afbeelding die zij maken of bezitten door de politie tot "kinderpornografie" bestempeld zal worden. Het is in een dergelijk klimaat dat mensen bang zullen worden om hun mening te geven over een breed scala aan onderwerpen betreffende seksualiteit, uit angst dat zij tot een vermoedelijke pedofiel bestempeld, en aan officiële treiterijen blootgesteld zullen worden. Het is in een dergelijk klimaat dat mensen er vanaf zullen zien om bepaalde publikaties te lezen of naar bepaalde afbeeldingen te kijken, omdat ze het risico niet durven te nemen om het schemeergebied te betreden, dat de onschuldige van de misdadiger scheidt.

III. Het gevaar van zelfcensuur.

De basisprincipes van gerechtigheid vereisen dat wetten specifieke en objectieve richtlijnen bevatten, zodat burgers, onder wie makers, producenten, distributeurs en consumenten van visuele afbeeldingen van kinderen, op objectieve gronden kunnen bepalen of de afbeeldingen die zij produceren, distribueren, ontvangen of bezitten legaal zijn. Er moeten duidelijke richtlijnen voor het vaststellen van schuld zijn. Van mensen van gemiddelde intelligentie mag niet geëist worden, dat zij zelf naar de betekenis van een wet moeten gissen.

Helaas is het precies de ruime interpretatie van de politie en de rechtbanken van artikel 240b, die dergelijk giswerk noodzakelijk maakt. Voordat de wettelijkheid bepaald kan worden, moet men eerst een subjectief onderzoek instellen naar de bedoelingen van die van de fotograaf, de distributeur, de afnemer of zelfs de geportretteerde - alsmede van het effect dat de afbeelding op een kijker zou kunnen hebben.

Deze subjectieve norm laat de politie en de rechtbanken niet alleen een te grote

⁷⁵ Geweld tegen, en vernieling van eigendommen van vermoedelijke pedofielen neemt in Nederland, in navolging van trends in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, duidelijk toe.

mate van oordeelbevoegdheid tot speculatie omtrent wat wel of niet als kinderpornografie beschouwd kan worden, maar het onthoudt een ieder die visuele afbeeldingen van minderjarigen maakt, verhandelt of bezit, ook de objectieve richtlijnen aan de hand waarvan men zichzelf kan beschermen. Ook legt het een onoverkomelijke verantwoordelijkheid aan kunstenaars, ouders en gewone zakenlui op, om de communicatieve intenties en de potentiële impact van een groot aantal afbeeldingen op een ontelbaar aantal onbekende kijkers kritisch te onderzoeken. In het licht van het vooruitzicht van vervolging, voorlopige hechtenis en een gevangenisstraf met een maximum van vier jaar, wordt mensen maar een rationele reactie gelaten: zelfcensuur.

Zelfcensuur is geen denkbeeldig kwaad, maar een tamelijk directe en zeer wezenlijke consequentie van de onhoudbare keuze tussen het maken, uitgeven of bezitten van een afbeelding, waarbij men huiszoeking en inbeslagnemingen, arrestatie en vervolging wegens een ernstig misdrijf riskeert, en het nalaten van het nemen van dergelijke risico's. Onder de subjectieve normen zoals die door de politie geëist en door de Hoge Raad althans in theorie erkend worden, kan een breed scala aan materialen - variërend van kunstfoto's, voorlichtingsboekjes tot aan familiefoto's - tot kinderpornografie gerekend worden. In feite toont slechts een fractie van de afbeeldingen, die onder deze ruime definitie als kinderpornografie geclassificeerd worden, kinderen die daadwerkelijk bij seksuele handelingen betrokken zijn.

Deze radicale consequentie wordt door geen enkele beweegreden gerechtvaardigd. Geen enkele detailhandelaar, distributeur of exposant zou gedwongen moeten zijn om de wettelijke verantwoordelijkheid voor de veronderstelde intenties van een fotograaf of potentiële kijker op zich te nemen. Evenzo mag het artistieke werk van een fotograaf niet op grond van de subjectieve marketingintenties van detailhandelaren of distributeurs of de motieven van de kopers gecriminaliseerd worden. De ruime interpretatie van artikel 240b, zoals die door de rechtbanken goedgekeurd is, en de zelfs nog bredere toepassing door de politie, ontmaskert de huidige wet als een vage rechtsregel, die onmogelijk met enige consistentie toegepast kan worden en die er niet in slaagt om een rationeel onderscheid aan te brengen tussen wat is toegestaan en wat verboden wordt. Onder dergelijke omstandigheden kan er van verdere uitbreiding geen sprake zijn.

IV. Het gevaar van het uitvoeren van vage en te ruim geformuleerde wetten.

De recente ervaringen met vage en te ruim geformuleerde kinderpornowetten in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië biedt een waardevolle les aan elk land, dat dezelfde weg van het censureren van een breed scala aan afbeeldingen van kinderen op basis van vage en te ruim geformuleerde wetten meent in te moeten slaan. Vervolgingen op basis van overtreding van kinderpornowetgevingen in deze landen tonen aan hoe deze wetgevingen niet zozeer gebruikt worden om kinderen te beschermen, als wel om ideeën te censureren. Deze les is juist zo relevant, omdat de huidige pogingen tot het uitbreiden van de kinderpornografiewetgevingen binnen alle landen van de Europese Unie zowel door de internationale politie-instellingen, die door de Amerikaanse politie gedomineerd worden, als door de antipornografie lobby, die oorspronkelijk uit de Verenigde Staten afkomstig is, gevoed worden.

In de inquisitoriale sfeer die er in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië rondom afbeeldingen van kinderen heerst, zijn het niet alleen vermoedelijke pedofielen, die in het strafrechtstelsel verstrikt zijn geraakt, maar ook kunstenaars en ouders.

Honderden ouders hebben bezoeken van maatschappelijk werkers en de politie gehad, nadat zij foto's van hun eigen kinderen of van die van vrienden naar fotolaboratoria hadden opgestuurd om ze te laten ontwikkelen. Vele van hen werden daarop vervolgd, of moesten toezien hoe hun kinderen aan de pleegzorg werden toevertrouwd, of werden op een of andere manier aan gerechtelijke acties op basis van het familierecht onderworpen, omdat overrijverige maatschappelijk werkers en aanklagers van mening waren, dat hun familiekiekjes erotisch of verleidelijk waren. Verzekeringen van de kant van rechtbanken, wetgevers en de politie, dat deze wet nooit op gezagsgetrouwe burgers die onschuldige foto's maken toegepast zal worden, biedt weinig troost aan de aangeklaagden in deze zaken, waarvan er in het onderstaande een aantal behandeld zullen worden.

De Verenigde Staten.

(A) In januari 1986 werd een echtpaar uit Ohio gearresteerd wegens het maken en bezitten van kinderpornografie, nadat de echtgenoot een filmrolletje naar een lokaal ontwikkelbedrijfje had gestuurd. Het filmrolletje bevatte foto's van hun dochtertje en van twee nichtjes, naakt zonnebadend in de achtertuin en naakt door het huis rennend. Het echtpaar Robinson had meerdere, soortgelijke foto's en videotapes in het bezit. In het gezin werd naaktheid als een natuurlijke staat en niet als reden tot schaamte behandeld. Toen het echtpaar gearresteerd werd, werd het dochtertje door maatschappelijk werkers uit huis geplaatst. Zij werd voor bijna zeven maanden bij een pleeggezin ondergebracht, waar zij haar ouders alleen aan de hand van een strenge bezoeksregeling en onder toezicht van een maatschappelijk werker mocht zien. Het meisje werd door deze staatsbehandeling in ernstige mate in de war gebracht en beangstigd.⁷⁶ De aanklacht werd uiteindelijk - meer dan twee jaar na de eerste arrestatie - ingetrokken, maar de autoriteiten hadden toen al voldoende schade aangericht.

(B) William Lerch en zijn vrouw werden in 1985 aangeklaagd voor het maken van naaktfoto's van hun zesjarig dochtertje, waarbij de schaamstreek zichtbaar was en waarbij zij het hun kind welbewust toegestaan hadden om op deze wijze gefotografeerd te worden.⁷⁷ Het meisje had samen met haar moeder in de woonkamer gespeeld, voordat ze in bad zou gaan. Ze had daarbij rondgerend en radslagen gemaakt, terwijl haar vader haar, zoals vele keren tevoren, gefotografeerd had. De autoriteiten kwamen deze foto's op het spoor, nadat William Lerch ze naar een plaatselijke drogisterij had gebracht om ze te laten ontwikkelen. Toen Lerch, kort na eerste kerstdag 1985, zijn foto's op wilde halen, werd hij gearresteerd. Zijn vrouw, die nog van geen enkel onheil op de hoogte was, werd kort daarop door een half dozijn politieagenten onder bedreiging van een vuurwapen voor haar huis gearresteerd.⁷⁸ Het zesjarige dochtertje werd door medewerkers van de kindbescherming van haar kleuterschool gehaald, waarbij de schoolleiding verteld werd, dat het meisje slachtoffer was van kinderpornografie en

⁷⁶State v. Robinson, No. 85 CA 47, 85 CA 48 (Ct. App. Ohio May 1, 1986) (WESTLAW S134, OH-CS); telefonisch interview met Catherine Barber, Esq., Carretta, Cartwright & Barber Co., L.P.A., advocaat van de verdachten (18 mei 1988).

⁷⁷Apellants brief at 1, *People v. Lerch*, No. 83-1827 (I11. App. Ct. 1985), stipulation of facts, R. 26. Zie ook: *People v. Lerch*, 483 N.E.2d 888 (S.Ct. I11. 1985).

⁷⁸Hentoff, Nat. "This is Child Porn?", *Washington Post*, 2 augustus 1984.

mogelijkwerijs door haar ouders seksueel misbruikt was geworden.⁷⁹ Om drie uur de volgende morgen werd het meisje door de Illinois Department of Children and Family Services in een pleeggezin geplaatst. Het meisje weigerde vijf dagen lang te eten. Ze hilde enkel. Uiteindelijk wist het echtpaar Lerch de rechtbank ervan te overtuigen, dat hun dochtertje beter bij haar grootouders ondergebracht kon worden, waar ze zes weken verbleef, voordat ze weer naar huis mocht.⁸⁰

Openbare aanklagers omschreven een afbeelding, waarin de moeder met haar neus over het buikje van haar dochter wrijft, als "imminent lesbische incest". Een andere afbeelding, gemaakt terwijl het meisje een radslag maakt, werd als een wellustige pose opgevat. William Lerch werd voor het maken van deze foto's veroordeeld tot een jaar voorwaardelijke gevangenisstraf.⁸¹

(C) Mark en Tina Vollbach werden eveneens gearresteerd, nadat een fotolaboratorium hun fotorolletje aan de politie had overgedragen. Op de foto's stonden de twee kinderen van het echtpaar en een nichtje. Het rolletje bevatte ongeveer twaalf naakt-afbeeldingen van de kinderen, een weinig verbazingwekkend feit omdat naaktheid in het gezin Vollbach heel gewoon was. Omdat de genitaliën van de kinderen zichtbaar waren en omdat de dochter in een afbeelding met een knie omhoog en een omlaag op de bank zat, zodat haar clitoris zichtbaar was, besloten federale politiefunctionarissen, dat de heer Vollbach een pedofiel was.⁸² Nadat de Vollbachs gehoord waren en mevrouw Vollbach toegaf, dat zij ook een aantal van de foto's gemaakt had, werden beiden gearresteerd en beschuldigd van het maken van kinderpornografie.

Net als bij de Robinsons en de vele andere ouders, tegen wie een onderzoek ingesteld werd of die gearresteerd werden op verdenking van de productie van kinderpornografie,⁸³ werden de kinderen van de Vollbachs door maatschappelijk werkers gehoord en tijdelijk uit huis geplaatst. Hoewel de aanklachten tegen de Vollbachs door de rechter verworpen werden, liet deze inbreuk van de overheid onuitwisbare sporen in de levens van de Vollbachs en hun kinderen na.

(D) Op 3 juli 1990 bracht George Dimock twee filmrolletjes naar een fotolab in Rochester, New York om ze te laten ontwikkelen. Dimock, een promovendus in de vakgroep Culturele Studies aan de Universiteit van Rochester, op wiens curriculum vitae een doctorandustitel in de beeldende kunsten van het Rochester Institute of Technology

⁷⁹ idem.

⁸⁰ Interview met Harvey Grossman van de American Civil Liberties Union en advocaat van William Lerch in de hoger beroepsprocedure.

⁸¹ *People v. Lerch*, 483 N.E.2d 888 (Sup. Ct. 111. 1985).

⁸² *United States v. Mark Vollbach and Tina Vollbach*, Case No. 90-80754, U.S. District Court, Eastern District of Michigan, Southern Division.

⁸³ Met betrekking tot andere zaken zie: Hess, Betsy. "Art or Porn?" *Village Voice*, 25 okt. 1988, pp. 31-32; Jenkins, Jr. "Explicit Photos of Children Land Virginia Mother in Court", *Washington Post*, 19 juli 1988; Kaltenhauser, Skip. "Indecent Exposures?", *City Paper*, 11 nov. 1988, pp. 19-20, 60; "Mother Charged with Possession of Porn", *St. Petersburg Times*, 4 jan. 1988.

en de positie van onderdirecteur van het Kranner Art Museum van de University of Illinois prijkt, hield zich, in een doorlopend documentaireproject, bezig met het vastleggen van zijn gezin. Tot de foto's die hij maakte, behoorden naaktafbeeldingen van zijn twee-eenhalf jaar oude zoon. Toen Dimock twee uur later terug ging naar het laboratorium om zijn foto's op te halen, werd hij door een inspecteur en twee politieagenten opgewacht, die hem uitvoerig over zijn relatie met zijn vrouw en zijn zoon ondervroegen. Dimock mocht uiteindelijk met zijn foto's vertrekken.

Drie weken later bracht Dimock, die weigerde zich door zijn eerdere ervaring te laten intimideren, een andere filmrolletje naar het laboratorium. Die avond werd de familie Dimock door een aantal maatschappelijk werkers en inspecteurs bezocht, die over een machtiging beschikten om het huis op de aanwezigheid van kinderpornografie te doorzoeken. Negenentwintig foto's werden in beslag genomen, waaronder een kiekje dat aan de deur van de koelkast hing, waarop het zontje en een vriendje bloot in een babybadje staan. Geen van de afbeeldingen toonden seksuele handelingen. Geconfronteerd met het mogelijk verlies van de ouderlijke macht over hun zontje en een gevangenisstraf van ergens tussen de een en de vijftien jaar voor het vervaardigen van kinderpornografie en het in gevaar brengen van het welzijn van een minderjarige, stemde Dimock en zijn vrouw met periodieke controles van maatschappelijk werkers in. In april 1991, acht maanden na de inval, werden de foto's uiteindelijk teruggegeven en werd de zaak gesloten.

(E) De zaak-Sturges is geen onbekende in de kunstwereld. In 1990 was Jock Sturges een relatief onbekende fotograaf uit San Francisco, die de zomers in Montavilet, een nudistencamping in Frankrijk, doorbracht met het fotograferen van jonge meisjes en hun gezinnen. De poging van de Amerikaanse overheid om Sturges, op grond van de snapshots die hij in Frankrijk gemaakt had, wegens het vervaardigen van kinderpornografie aan te klagen, demonstreert het gemak waarmee politiefunctionarissen een verdachte tot pedofiel bestempelen. Omdat ze een exemplaar van Nabokovs *Lolita* in zijn bibliotheek aantroffen en omdat hij in het bezit bleek van foto's van Jacques Bourboulon, een bekende fotograaf van jonge meisjes en vrouwen, wiens boeken met erotische foto's in Europa zeer in trek zijn, bestookte de FBI tientallen van Sturges' modellen en kennissen met de mededeling, dat hij een pedofiel en een ontuchtpleger is, in de hoop dat zij op deze wijze genoeg bewijs tegen hem zouden kunnen verzamelen om tot een veroordeling te komen. Federale politiefunctionarissen lanceerden daarop een laag-bij-de-grondse desinformatie campagne tegen Sturges, waarbij zij beweerden dat ze in zijn huis honderden foto's van prepubescente meisjes, van wie de geslachtsdelen duidelijk zichtbaar waren, alsmede correspondentie, waaruit zou moeten blijken dat Sturges seksuele relaties met minderjarige meisjes onderhield, en kleurendia's van seksuele handelingen van Sturges met een vijftienjarig meisje in beslag hadden genomen.⁸⁴

Tijdens het achttien maanden durende onderzoek werd er echter niet alleen niemand gevonden, die bereid was te verklaren dat Sturges hen of hun kinderen op enigerlei wijze uitgebuit of kwaad gedaan had, ook bleek dat veel van de mensen die

⁸⁴ Doyle, Jim. "No Indictment in Child Porn Case", *San Francisco Chronicle*, 23 aug. 1991, A2.

gehoord waren, het gedrag van de FBI intimiderend en vernederend vonden.⁸⁵ Bovendien beperkten deze misdragingen ten opzichte van Sturges' kennis en voormalige modellen zich niet alleen tot volwassenen. Een man, wiens familie over een periode van tien jaar regelmatig door Sturges gefotografeerd was, vertelde de *Village Voice*, dat de FBI een opdringerig, angstaanjagend en schokkend telefoongesprek met zijn dochtertje gevoerd had.⁸⁶ Gelukkig voor Sturges slaagde de overheid er niet in om de Kamer van Inbeschuldigstelling te overtuigen hem voor het vervaardigen van kinderpornografie aan te klagen. Inmiddels echter werden duizenden van zijn negatieve onherstelbaar beschadigd en werd hij genoodzaakt een proces tegen de overheid aan te spannen om in ieder geval het grootste deel van zijn werk terug te krijgen. De overheid hield echter staande, dat hij een aantal van de afbeeldingen verbeurd moest laten verklaren en dat hij, op grond van hun erotisch karakter, van het eigendomsrecht van de Bourboulon foto's afstand moest nemen.

(F) Op 22 november 1993 werd Robyn Stoutenbergs foto van haar vierjarige zoon, "Oscar With Chicken", tijdens een politie inval in een kunstgalerie in Tucson, Arizona, in beslag genomen. Andere naaktafbeeldingen van het gezin Stoutenberg en hun vrienden werden eveneens geconfisqueerd. De assistent aanklager van Pima County, Kathleen Mayer, hoofd van de Crimes Against Children afdeling, was van mening dat de foto van Oscar - staand, zichtbaar van de tenen tot aan de nek, met een dode kip in zijn handen - "kinderpornografisch" was. In een "Plea Bargain"⁸⁷ met de openbaar aanklager stemde Stoutenberg in met de verbeurdverklaring van haar foto (niet het negatief), in ruil voor de belofte, dat ze niet vervolgd zou worden. Stoutenberg is een alom gerespecteerd fotograaf, wier werk in talloze exposities en landelijke publicaties zoals *Parenting* en *New Woman* te zien geweest is. Recentelijk tekende ze voor een nieuwe reclamecampagne van *The GAP*, een keten van kledingzaken.

(G) Op 7 december 1993 vond er een inval in de woning en het kantoor van Marilyn Zimmerman, een kunstenares en docente aan de Wayne State University van Detroit, Michigan, plaats, nadat een proefvel met vijf foto's van haar driejarige dochtertje in een badkuip door de conciërge tussen de vuilnisbakken werd aangetroffen. In Zimmermans woning werden talloze persoonlijke geschriften en 250 kleurenfoto's, waaronder drie ingelijste werken bestaand uit fotografische afbeeldingen op keramiek, bedoeld als parodie op de heilige maagd, in beslag genomen. Het betrof naaktafbeeldingen van Zimmermans echtgenoot met hun dochtertje op zijn arm. Nadat groepen van kunstenaars het kantoor van Nancy Diel, de openbaar aanklaagster die de leiding over de zaak had, met protestbrieven en steunbetuigingen in de richting van Zimmerman overspoeld hadden, werd de zaak geseponeerd.

Groot-Brittannië.

Onder de Protection of Children Act uit 1978 wordt het feit of een foto al dan niet "aanstootgevend" is, bepaald door een jury of degene die het onderzoek instelt. Volgens de *Halsbury's Laws of England*:

⁸⁵ Shapiro, Bruce. "The Art Cops", *Nation*, 9 juli 1990, pp. 40-41, 57.

⁸⁶ Atkins, Robert. "Art Police Strike in San Francisco", *Village Voice*, 12 juni 1990, pp. 75-76.

⁸⁷ Schuldbekentenis in ruil voor strafvermindering.

is it common for the judge to give [the jury] some indication of what "indecent" means. The test most often cited is that of Lord Parker C.J. in Stanley ([1965] 2 Q.B. 327), where he said that the words "indecent or obscene" . . . [meant] namely offending against the recognised standards of propriety, indecent being at the lower end of the scale and obscene at the upper end of the scale.

Deze richtlijn werd door het Hof van Beroep in de zaak-*Regina v. John Graham-Kerr* overgenomen.⁸⁸ In deze zaak achtte het Hof van Beroep het voldoende om de jury te instrueren, dat "aanstootgevend" simpelweg als het zondigen tegen "erkende fatsoensnormen" opgevat moet worden. Helaas is deze instructie in een klimaat, waarin overheidsfunctionarissen onterecht en op onverantwoorde wijze beweerd hebben, dat elke "geposeerde naaktafbeelding" van een kind noodzakelijkerwijs illegaal is⁸⁹ en waarin elke naaktafbeelding van een kind tot prikkelend voor pedofielen en dus tot kinderpornografie bestempeld kan worden, absoluut niet toereikend om het bereik van de wet tot die afbeeldingen te beperken, waarin een kind daadwerkelijk schade wordt toegebracht.

Er bestaan gegronde redenen om aan te nemen, dat de toepassing van het vage begrip "aanstootgevend" door politie en rechtbanken op een manier gebruikt wordt, die tegen de wensen van ten minste een aantal leden van de wetgevende macht indruist. De Protection of Children Act, een initiatief van de conservatieve parlementariër Cyril Townsend, werd in 1978 aangenomen. De wet was een antwoord op de, zoals het internationale justitiële apparaat later zelf toe zou geven, zwaar overtrokken inschatting van de omvang van de handel in kinderpornografie in de Verenigde Staten⁹⁰ en de getuigenis van James Anderton, voormalig hoofdagent in Manchester, dat soortgelijk materiaal ook in Groot-Brittannië verkrijgbaar was.⁹¹

Aanvankelijk was het de bedoeling van de wet, zoals uit de overwegingen in de debatten in het parlement blijkt, om te voorkomen dat kinderen, die seksuele handelingen plegen, afgebeeld zouden worden en om de productie, verspreiding en bezit van dergelijk materiaal te verbieden. Het ging niet om het censureren van familiekiekjes of afbeeldingen waarin kinderen geen schade berokkend worden. Engelse ouders die zich invallen van de politie of van maatschappelijk werkers hebben moeten laten welgevalen, nadat zij hun kiekjes bij de plaatselijke fotowinkel hadden laten ontwikkelen, hebben zich, uit angst dat hun kinderen uit huis geplaatst zullen worden,

⁸⁸ *Regina v. John Graham-Kerr* (1989) 88 Cr.App.R. 302. [1987] Q.B. 156 *R. v. Kerr*, bevestigd door de House of Lords, [1989] A.C. 28.

⁸⁹ Verklaring uit 1993 van sergent Michael Platt van de Obscene Publications Squad aan advocaat Donald Galbraith, volgend op de inval in de studio van portretfotograaf Ron Oliver. In een interview met *The Independent* zwakte Platt zijn verklaring enigszins af: "There are few test cases, though in cases that have been brought, posed naked photographs of children under 16 have been found to be indecent." Preston, Richard. "A Question of Taste", *Independent Magazine*, 4 sept. 1993.

⁹⁰ Zie: Appendix A.

⁹¹ *idem*.

over deze grove inbreuken grotendeels stil gehouden.

In december 1990 maakte de *Amateur Photographer* melding van een dergelijke zaak - die van Lawrence Chard, die in juni 1989 gearresteerd werd op verdenking van het maken van aanstootgevende foto's van zijn twee eigen kinderen en een derde kind, nadat hij het filmrolletje bij Fylde Colour Laboratory had achtergelaten. De kinderen waren gefotografeerd terwijl zij in hun blootje in de achtertuin speelden. Er werd een vervolging tegen Chard ingesteld, maar in augustus 1990 werd hij door een jury in de Preston Crown Court vrijgesproken.

De Britse overheid is ook gespist op het instellen van gerechtelijke vervolgingen tegen kunstenaars. Nick Ellerby werd in 1989 gearresteerd voor het fotograferen van naakte meisjes met toestemming van de ouders. Hoewel er geen klacht was, stelde de politie een onderzoek tegen Ellerby in, nadat zij door een wantrouwige buurman getipt waren over incidentele bezoeken van jonge meisjes aan Ellerby's huis. De foto's, die als referenties voor zijn schilderijen bedoeld waren, toonden zowel naakte als gedeeltelijk ontkleedde meisjes in onschuldige poses. Ellerby werd in 1990 veroordeeld voor het maken en bezitten van aanstootgevende foto's van kinderen.

In de zaak-*Regina v. Cotterill* werd de verdachte, een kunstenaar en fotograaf, vrijgesproken van een aanklacht voor het maken van "aanstootgevende" foto's van een twaalfjarig meisje, maar niet voordat zowel Cotterill als het meisje en haar vader de nodige beproevingen van de kant van de politie, maatschappelijk werkers en rechtbanken hadden moeten ondergaan. Hoewel het meisje enkel naakt gefotografeerd werd en er geen aanwijzingen bestonden dat Cotterill ooit geprobeerd heeft om haar te verleiden, of het haar zelfs maar op een of andere manier ongemakkelijk te maken, werd ze aan indringende ondervragingen onderworpen, simpelweg omdat een medewerkster van een fotolab, die de foto's bij een kwaliteitscontrole onder ogen kreeg, "met walging vervuld werd" en van mening was, dat het "voor zo'n jong meisje niet natuurlijk is" om naakt voor "foto's te poseren". De medewerkster merkte tevens op dat het meisje, weliswaar geheel gekleed, op een dertigtal foto's met een oudere man was afgebeeld. Ze droeg de foto's onmiddellijk aan de politie over.

Donna King, het meisje dat in de foto's van Cotterill afgebeeld werd, was niet bij machte om de gevoelens van walging met de medewerkster van het fotolab te delen. De foto's, zo getuigde zij, waren onschuldig en de oudere man met wie zij - geheel gekleed - knuffelde was haar vader. Hoewel de officiële verklaring van King van de nodige pogingen van de kant van de politie getuigd om haar tot een meer ongunstige getuigenis over Cotterill en haar vader te verleiden, laat de verklaring duidelijk zien, dat zij zich geenszins slachtoffer van enige vorm van wangedrag voelde:

Arthur [Cotterill] took several photos of me some in the swimming pool, on the grass, standing by some flowers, walking down a path. In one of them I was led [sic] back on the grass leaning back on my hands. I didn't show my privates but I suppose although my legs were closed they (the camera man) might see part of them.

Arthur didn't touch me or make any improper suggestions to me. When we were at home in the flat a few days later Daddy asked me if I would mind if Arthur the artist came to the flat to make some more photos. He said that

Arthur wouldn't touch and nothing was going to happen but if he did do anything I only had to tell Dad and he would stop him coming. I said no I didn't mind. It was about two weeks later around Dinner Time Arthur arrived. Dad was in the shop downstairs and brought him up. Arthur showed me some of the photos he had taken at the nudist camp and also an oil painting he'd done of me at the camp leaning back on my hands.

Then there were several photos taken by Arthur of me on the bed. Dad wasn't always present as he had to go down to the shop. Arthur did not touch me or make any improper suggestions. He said I was nice and pretty....

Cotterill werd door een politierechtbank in augustus 1989 veroordeeld voor het maken van aanstootgevend foto's van een kind. De veroordeling werd in augustus 1990 in hoger beroep door de Guilford Crown Court herroepen. Ook de vader werd aangeklaagd voor zijn toestemming om zijn dochter naakt te laten poseren en Donna werd door maatschappelijk werkers aan de pleegzorg toevertrouwd, maar mocht na zes weken weer naar huis terugkeren. De aanklacht tegen de vader werd geseponneerd.

In de zaak-*Regina v. Arthur* nam de Engelse douane verscheidene aan Arthur gerichte exemplaren van een Duits naturistenblad, *Kinder der Sonne*, alsmede enkele naturalistische video's in beslag. Het materiaal toonde uitsluitend afbeeldingen van naakt spelende en (op niet erotische wijze) poserende kinderen. Op basis van de inbeslagneming werd Arthur in oktober 1991 gearresteerd en beschuldigd van het schenden van de Customs Consolidation Act, omdat douanefunctionarissen van mening waren, dat het materiaal "kinderpornografisch" was. Nadat de zaak in de publiciteit kwam, raakte Arthur zijn baan bij een verzekeringsmaatschappij kwijt.

De zaak die tegen Arthur was aangespannen, werd door de politierechtbank te Horsham op 15 januari 1992 uiteindelijk niet ontvankelijk verklaard, nadat zijn advocaat de rechtbank overtuigd had, dat de richtlijnen onder de Customs Consolidation Act betrekking hebben op de vraag of soortgelijk materiaal ook in Groot-Brittannië verkrijgbaar is, en niet, zoals de douane beweerde, op loutere naaktafbeeldingen van minderjarigen. Hoewel het naturalistische materiaal uiteindelijk aan Arthur teruggegeven werd, slaagde hij er niet in om zijn baan terug te krijgen.

In maart 1993 deden agenten van de Scotland Yard Obscene Publication Squad (OPS) een inval in de woning van kunstenaar en fotograaf Graham Ovenden. Hij werd verdacht van het maken van aanstootgevende foto's van kinderen. De inval in Ovendens huis volgde op de inbeslagneming van het werk van een andere kunstenaar, Brian Partridge, die toevalligerwijs in bezit bleek van werk van Ovenden en van een andere fotograaf, Ron Oliver.

Gedurende de vijftien maanden na de inval in Ovendens woning heeft de Britse politie talloze van Ovendens huidige en voormalige kindermodellen gehoord en hebben ze informatie ontvangen omtrent de succesvolle publikatie en verdediging van Ovendens boek, *States of Grace*, in de Verenigde Staten. The OPS heeft inmiddels ook kunnen vernemen dat Ovenden, afgestudeerd aan de Royal College of Art, een alom gerespecteerd kunstenaar is, die in de Tate Gallery en andere galerieën en musea geëxposeerd heeft.

Op het moment van de inval beweerde de OPS dat er sprake was van een samenzwering tussen Partridge, Ovenden en Oliver, met als doel om aanstootgevende afbeeldingen van minderjarigen te verspreiden, simpelweg omdat er afbeeldingen van de twee laatstgenoemden in de woning van Partridge aangetroffen waren. In tegenspraak met de ware bewijzen in de zaak, verkondigde Scotland Yard aan de rioolpers de leugen, dat het drietal al zo'n vijftien à twintig jaar deel uitmaakte van een "pedofiel netwerk", waarbij honderden kinderen uit de kringen van de "rich and famous" betrokken waren. Deze totaal ongegronde - en zelfs lasterlijke - aanklacht was niets anders dan een goedkoop trucje om de reputaties van Ovenden en Oliver te vernietigen en een ieder te intimideren, die het publiekelijk voor ze op zou willen nemen.

Alle afbeeldingen van Ovenden, die door Scotland Yard als verdacht werden aangemerkt, werden met toestemming van zowel de ouders als de modellen gemaakt. Zonder uitzondering hebben alle kindermodellen van Ovenden, van wie de meeste inmiddels volwassen zijn, tegenover de politie verklaard dat zij van het poseren voor Ovenden geen schade ondervonden hebben. In april 1993 werd Emma Hewes, die toen 19 was en vanaf de tijd dat zij een klein meisje tot rond haar vijftiende regelmatig door Ovenden gefotografeerd was, door de agenten die de zaak in behandeling hadden gehoord. Nadat zij al in de Verenigde Staten, tijdens de kortstondige poging van de Amerikaanse overheid om Owendens boek *States of Grace* te censureren, getuigd had, bleef mevrouw Hewes, ondanks insinuaties van de OPS dat ze zat te liegen, vastbesloten in haar uitspraak, dat er niets onbetamelijks tussen de fotograaf en zijn model was voorgevallen. De officiële verklaring van mevrouw Hewes luidde als volgt:

I have been shown a booklet of photographs "MP 20" which contains images of myself. The photographs appear to pinpoint a certain age, although I have been widely photographed since I was about four until I was maybe fifteen years old. All the people that I have worked with I have known very well, and have felt perfectly comfortable with them. I have never been indecently assaulted by any of them or forced to do anything against my wishes. I have now been through the "MP 20" booklet and initialled all the photos that I recognise as myself. I have also put the initials of the photographer when positively identified. All the photographs that I have identified as being Graham Ovenden's were taken at Barley Splatt . . .

I decline the idea that any of the images of myself are indecent and emphatically state that I was never abused, or photographed/drawn by coercion. Photographic or life drawing 'sessions' were never a prearranged appointment. I was at Graham Owendens at lot of the time and the Owendens were, are like a second family to me. Quite a lot of the time Emily and I would ask to be photographed. The only time a session was arranged was for the 'Alice Project', between Graham, Brian P[artridge] and myself. Because it was a project sometimes we would decide that we ought to do some more for the project. The images in the 'MP 20' which I have marked G.O. refer to Graham Ovenden. Graham Ovenden is one of my best friends and also like a father figure. Signature: E. Hewes.

Tijdens de hoorzitting beschuldigde sergeant Platt Ovenden ervan, dat zijn werk "een poging is om kunst als een dekmantel voor pedofiele praktijken te gebruiken". De

heer Ovenden maakte anderzijds duidelijk, dat alle afbeeldingen die onder verdenking stonden, ooit wel eens in Groot-Brittannië gepubliceerd of tentoongesteld waren.

Met ingang van juni 1994 heeft Ovenden nog steeds geen tenlastelegging ontvangen, maar de dreiging bestaat nog onverminderd. Het is overbodig te vermelden dat de voortdurende spanning als gevolg van de zaak, van Ovenden en zijn gezin zijn tol geëist heeft en het hem onmogelijk gemaakt heeft om zijn fotowerk voort te zetten.

In januari 1993 werd er een inval gedaan in de woning en het bedrijf van Ron Oliver, een prominente portretfotograaf van kinderen. Ook hij werd daarbij verdacht van het maken van aanstootgevende foto's van kinderen. Scotland Yard bracht Oliver's bloeiende onderneming geheel tot stilstand, toen zij ongeveer 20.000 negatieven - waarvan slechts een handvol naaktafbeeldingen waren - zijn computer, administratie, klantenbestand en overige benodigdheden, die noodzakelijk waren voor het in bedrijf houden van zijn onderneming, in beslag namen.

Op het moment van de inval verkondigde de OPS, dat elk geposeerd naaktportret van een kind naar haar overtuiging onder de Britse wet zonder meer aanstootgevend is en zij beweerden daarbij, dat zij tussen de 20.000 negatieven in Oliver's archief drie negatieven gevonden hadden, die wel eens aan deze norm zouden kunnen voldoen. Oliver heeft daarop in talloze artikelen in de Britse pers steun gekregen. Een van die artikelen, geschreven door journalist Richard Preston, werd in het vierde septemбернаummer van *The Independent Magazine* (een wekelijks, tijdschriftachtig supplement bij een van de grootste Engelse dagbladen) geplaatst. Preston somde daarin een aantal van de positieve reacties van de gezinnen en de kinderen op, die door Oliver naakt gefotografeerd waren:

The first girl I was introduced to is now 19; she was photographed by Ron Oliver ten years ago. On her bedroom wall she has some of Oliver's pictures of herself as a young girl naked. She greeted Oliver with affection and was clearly delighted by his picture of her. The second girl I met, in Ostende, is 13; with her parents, a girlfriend of hers and an elderly couple who are friends of the family we had Sunday afternoon tea and looked at some recent photographs of her taken by Oliver. In them she was naked; the family know Oliver and his family well. Everyone looked at them unselfconsciously and said how good they were.

Scotland Yard heeft in haar zeventien maanden durende onderzoek geen bewijzen boven tafel gekregen, die erop duiden dat Oliver of zijn foto's iemand schade berokkend hebben. De brede steun in de pers voor Oliver heeft het enthousiasme van de OPS voor het instellen van vervolgingen in dit soort zaken echter geenszins ingeperkt.

De vervolgingen van Ovenden, Oliver en anderen wordt wellicht het beste doorzien in de volgende brief van de British Feminists Against Censorship in het *Independent Magazine* van 11 september 1993:

We congratulate you on your story exposing the treatment of the photographer Ron Oliver as the dirty-mindedness of the guardians of our morality. The police must already be seriously 'depraved and corrupt' if they see child pornography in any image of a naked child.

This kind of invasion does nothing to stop real child abuse; rather, it makes it all the more difficult for us to help children who are caught in abuse cycles. Bringing pointless prosecutions of this kind makes a mockery of our desire to stop sexual assaults on children. Instead, we are dragging more children into the limelight to suffer the inquisitions and the prying of ignorant and repressive officials.

In cases like this, the so-called protection of the police doesn't stop child abuse, it is child abuse.

Appendix A

Kinderpornografie in de Verenigde Staten

"Een land valt eerder ten prooi aan een grote leugen,
dan aan een kleine."

De problematiek van de kinderpornografie werd voor het eerst bij een breed publiek onder de aandacht gebracht, nadat er tussen 1975 en 1977 een aantal weids gepubliceerde invallen plaatsvonden bij distributeurs en boekwinkels, die kinderpornografische tijdschriften en films verhandelden.⁹² De invallen gingen vergezeld van uitbundige publieke verontwaardiging en een hogelijk emotionele retoriek van de kant van politici en moraalridders. Brigadier Lloyd Martin van de Los Angeles Police Department (LAPD) getuigde voor het Congres, dat kinderpornografie "erger is dan massamoord", en sprak van 300.000 minderjarige jongensprostitués in de Verenigde Staten, van wie alleen al 30.000 in Los Angeles.⁹³ Barbara Pruitt, een onderzoekster van de LAPD, stelde dat "de kinderen die sterven, tot de gelukkigen gerekend moeten worden".⁹⁴ En Judianne Densen-Gerber, de oprichtster van een keten van centra voor de revalidatie van drugverslaafden en, naar eigen zeggen, een expert op het gebied van kinderprostitutie en -pornografie, vertelde het Congres dat "er maandelijks 264 kinderpornoblaadjes uitgeven worden, die in het gehele land in seksshops verkocht worden"⁹⁵ en er niet minder dan 1,2 miljoen kinderen bij de kinderporno-industrie betrokken zijn. Als onderdeel van haar campagne verzond Densen-Gerber kinderpornografie naar leden van het Congres⁹⁶ en reisde ze het land af met verhalen over gedwongen prostitutie, drugverslaving, ontvoering en moord.

Andere zogenaamde experts en moraalridders vertelden het Congres vergelijkbare verhalen. De aantallen sterke verhalen over 06-nummers, postorderbedrijven voor het bestellen van kinderprostitués, "snuff-films", satanisch misbruik, "ketens van [Amerikaanse] bordelen . . . waar kinderen achter slot en grendel gehouden worden", en massale verkrachtingen van kleine meisjes in eerste communiejurkjes door motorbendes vermenigvuldigden zich met duizelingwekkende vaart.⁹⁷ Hoewel deze beweringen als

⁹²Burgess, Ann and M. Lindquist. *Child Pornography and Sex Rings*. Boston: Lexington Books, 1984.

⁹³ *Sexual Exploitation of Children: Hearings Before the Subcommittee on Select Education of the House Committee on Education and Labor*, 95th Cong., 1st Sess, note 79, p. 46 (1977).

⁹⁴ idem p. 56.

⁹⁵ Densen-Gerber, Judianne. "Sexual and Commercial Exploitation of Children: Legislative Responses and Treatment Challenges", *Child Abuse and Neglect*, Vol. 3, (1979) [hierna "Densen-Gerber"] pp. 61-2.

⁹⁶ Linedecker, Clifford L. *Children in Chains*. New York: Everest House, 1981, p. 21.

⁹⁷ idem. Zie ook: *Child Pornography and Pedophilia: Hearings before the Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs*, 98st Congress, 2d Session, Part 1, pp. 23-4 (1984); Crewdson, John. *By Silence Betrayed*. Boston: Little Brown & Co., 1988; Hicks, Robert D. *In Pursuit of Satan*. Buffalo, NY: Prometheus Books, 1991.

feiten gebracht werden, werd er nooit een spoor van bewijs voor aangedragen.

Noch de beweringen van Martin en noch die van Densen-Gerber met betrekking tot de aantallen kinderen die bij pornografie en prostitutie betrokken zouden zijn, waren op de realiteit gebaseerd. Deze cijfers kunnen naar de journalist Robin Lloyd herleid worden. Zijn boek *For Money or for Love: Boy Prostitution in America* biedt een combinatie van onthullingen en tirades tegen homoseksuelen. In Lloyds boek wordt het aantal van 300.000 minderjarige jongensprostitués voor het eerst genoemd.⁹⁸ Uitgaande van de getallen die door Lloyd genoemd worden, postuleert Densen-Gerber het vermoeden, dat er minstens evenveel minderjarige vrouwelijke prostituées moeten zijn. Er van uitgaande dat het hele probleem toch al zeer onderschat wordt, verdubbelde zij daarop nog eens het totale aantal.⁹⁹

In 1980 toonde de Illinois Legislative Investigation Commission (ILIC), dat sinds 1977 op last van de Illinois Legislature de omvang van kinderprostitutie en kinderpornografie in de Verenigde Staten onderzoekt, aan dat deze getallen op louter verzinsels berusten.¹⁰⁰ Na drie jaar van diepgravend onderzoek, waarin onder meer van tal van undercoveroperaties gebruik gemaakt werd, concludeerde het ILIC dat:

Er geen aanwijzing bestaat, dat er 300.000 of meer kinderen ooit op een dergelijke manier geëxploiteerd zijn geweest; zeer weinig ouders hebben hun kinderen ooit als model aan pornografen aangeboden; . . . er is nooit een landelijke organisatie van kinderen voor seksuele doeleinden geweest en ten slotte is de georganiseerde misdaad niet betrokken bij kinderprostitutie en is dat ook nooit geweest.¹⁰¹

Bovendien gaf Robin Lloyd, aldus het ILIC, toe dat:

hij 'lukraak' een aantal van 300.000 had genoemd om te zien hoe de politie zou reageren. Hoewel Lloyds boek tal van referenties telt, bevat het geen voetnoten, noch een bibliografie, en is het daarom onmogelijk om het waarheidsgehalte van hetgeen hij zegt te verifiëren.

⁹⁸ Lloyd, Robin, *For Money or for Love: Boy Prostitution in America*. New York: Vanguard Press 1976, p. 226. *Illinois Legislative Investigation Committee, Report of the General Assembly of 1977* (1980) [hierna: ILIC Report], p. 8.

⁹⁹ "No one has counted the number of girls involved in sex-for-sale, but most authorities agree that there are probably as many girls involved as there are boys. In other words, there are more than one-half million children in the United States who are actively engaged in prostitution. Some experts estimate the number involved is easily twice that number - 1.2 million, and this includes only children under the age of sixteen. The number nearly doubles again if 16 and 17-year-olds are added." Densen-Gerber, p. 62. Hoewel Densen-Gerber uitsluitend Lloyd als bron aanhaalt, heeft hij nooit vermoedens omtrent het aantal minderjarige vrouwelijke prostituées geuit.

¹⁰⁰ ILIC Report, p. vii. [Origineel in Engels.] Het ILIC was opgetrommeld nadat de Chicago Tribune meldde, dat Illinois een van de belangrijkste centra van de produktie van kinderpornografie was.

¹⁰¹ idem.

Toen het ILIC bij Martin navraag deed naar de genoemde getallen, bleek dat ook Lloyd Martin "niet over harde cijfers beschikte, waarmee hij zijn schatting waar had kunnen maken, en dat dergelijke cijfers, in het bijzonder op landelijke schaal gezien, ook simpelweg niet bestaan".¹⁰²

Helaas kreeg het ILIC-rapport niet de aandacht die het verdiende. Het bleek integendeel dat de mythen omtrent kinderpornografie zich snel verspreidden. In 1983 meldde het *Ladies' Home Journal*, het meest populaire damesblad in de Verenigde Staten, dat er jaarlijks tussen de 500 miljoen en één miljard dollar met kinderpornografie verdiend wordt en dat daarbij miljoenen kinderen misbruikt worden.¹⁰³ *The Albany Times Union* stelde vervolgens dat "kinderpornografie een industrie is, waarin 46 miljard dollar op jaarbasis rondgaat - een weinig hecht gestructureerd netwerk waarbij, aldus de cijfers van de federale overheid, 2,4 miljoen jongeren betrokken zijn."¹⁰⁴ Dergelijke ongefundeerde beweringen bleven niet beperkt tot de late jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig, maar werden ook tijdens de latere jaren tachtig en jaren negentig keer op keer herhaald: in de aanzetten tot tal van maatregelen ter verdere bescherming van kinderen, tijdens hoorzittingen, waaronder het grote officiële pornografie-onderzoek van de commissie-Meese tijdens het Reagan bewind tijdens beslissingen van de Hoge Raad en in de besluitvormingsprocedures van het Congres.¹⁰⁵

In tegenstelling tot wat voortdurend beweerd wordt, is kinderpornografie nooit een omvangrijk of lucratief verschijnsel geweest. Dat betekent zeker niet dat er geen kinderen door hun betrokkenheid bij de produktie van pornografie geschaad zijn, of dat kinderpornografie geen serieus onderwerp is. Integendeel. Het feit echter dat de commerciële markt in kinderpornografie geheel uitgeroeid is, vraagt om andere antwoorden en andere juridische maatregelen, dan wanneer commerciële kinderpornografie nog wijd en zijd verkrijgbaar zou zijn.

Volgens het ILIC-rapport en elke andere betrouwbare raming van de omvang van de "kinderpornografie-industrie" is de toech al bescheiden commerciële handel in kinderporno met de aanname van de eerste kinderpornografiewet in februari 1978 nagenoeg verdwenen.¹⁰⁶ Na februari 1978 zijn er, aldus het ILIC-rapport, maar weinig

¹⁰² idem pp. 8-9.

¹⁰³ Rooney. "Innocence For Sale: a Special Report on Child Pornography", *Ladies' Home Journal*, april 1983, pp. 79, 128-130.

¹⁰⁴ Kermani, "Kid Porn: A Billion Dollar Scandal", *Albany Times Union*, 25 april, 1982.

¹⁰⁵ Voor twee meer recente voorbeelden, zie de uitspraken van senator Dennis DeConcini ("Child pornography has become a highly organized multi-million dollar industry"), 134 Cong. Rec. S645-46 (editie 4 februari 1988) en senator Orrin Hatch ("The international market for child pornography has, sadly, continued to grow"), *Cong. Rec.*, Nov. 4, 1993, S14979.

¹⁰⁶ De commerciële handel in de V.S. en Europa bestond vanaf de late jaren zestig uit grofweg 550 tijdschrift-afleveringen, met ten minste één afbeelding van een kind, dat samen met andere kinderen of volwassenen een vorm van seksueel gedrag toont (er zijn iets meer tijdschriften met afbeeldingen van jongens dan van meisjes); 460 tijdschrift-afleveringen met naturalistische afbeeldingen of erotische naaktposes van jongens, met daarin steeds tenminste één foto die onder de Amerikaanse wetgeving als kinderpornografie bestempeld kan worden; en

aanwijzingen te vinden, dat er nog zoiets als een ondergronds commercieel netwerk is blijven bestaan.¹⁰⁷

De informatie die het ILIC van het de FBI ontving, kwam geheel met deze conclusie overeen. In april 1980 rondde de FBI een "uitlok"-operatie af, waarbij een aantal rechercheurs op landelijke schaal kinderpornografie aan de man trachtten te brengen, en waarbij, gelijktijdig, invallen bij een zestigtal pornodistributiecentra plaatsvonden. "In [de twee-en-een half jaar durende zoektocht van de FBI naar kinderporno] werd er geen commerciële kinderpornografie gevonden. Bovendien resulteerde geen van de zestig invallen in inbeslagnemingen van kinderpornografie, hoewel de invallen diepgaand waren voorbereid en op een landelijke schaal waren uitgevoerd."¹⁰⁸

Het ILIC kwam tot de conclusie dat de productie van kinderpornografie over het algemeen genomen van geringe omvang is:

Pornografie en andere aan seks gerelateerde takken van industrie zijn nog altijd indrukwekkend van omvang. Echter, kinderporno noch kinderprostitutie hebben daar ooit een significant onderdeel van uitgemaakt. Er zijn ongetwijfeld mensen die fors verdient hebben aan de kleinschalige productie van kinderpornografie . . . maar het gaat hier niet om georganiseerde activiteiten. En het is onjuist het beeld te construeren, dat deze activiteiten een significant onderdeel vormen van de zeer reële seksindustrie die dit land kent.¹⁰⁹

Op de beweringen van sommige moraalridders reageerde het ILIC met:

de meningen van de 'experts' werden veelal geplaatst, zonder dat ze vooraf geverifieerd waren, waarmee ze van invloed werden op de verspreiding van

ongeveer 100 tijdschrift-afleveringen met naturalistische afbeeldingen of erotische naaktposes van meisjes, met daarin steeds tenminste één foto die onder de Amerikaanse wetgeving als kinderpornografie bestempeld kan worden. De productie van kinderpornografie was gering. Terwijl sommige tijdschriften jaren achtereenvolgend op maandelijkse basis verschenen, bleken de meeste tijdschriften over een aantal jaren verspreid slechts enkele nummers uit te brengen. Tussen 1980 en 1987 werden er in totaal minder dan 20 nummers gepubliceerd. Na 1987 kwam er geen enkel tijdschrift meer uit, waarin sprake is van seksueel gedrag van kinderen. Het aantal exemplaren dat van die tijdschriften wereldwijd verkocht werd, is evenmin indrukwekkend te noemen - in de bloeitijd van de distributie tijdens de midden jaren zeventig werden er tussen de 5.000 en 10.000 exemplaren per nummer verkocht. Nadat kinderpornografie in de V.S. en Denemarken verboden werd, daalde de productie en de oplagen drastisch. De uitgevers van David bij voorbeeld, drukten slechts tussen de 500 en de 1000 exemplaren van de latere nummers tussen 1985 en 1987. Stanley, Lawrence. "The Child Porn Myth." *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, Vol. 7, No. 2, 1989, pp. 295-358.

¹⁰⁷ *ILIC Report*, pp. vii-viii, 6-64.

¹⁰⁸ *idem* p. 30.

¹⁰⁹ *Idem*.

verhalen en aanhalingen, die niet of nauwelijks op feiten beruisten.¹¹⁰

In 1984 bevestigde Charles Clausen, het toenmalige hoofd van de Postal Inspection, de bevindingen van het ILIC, met betrekking tot de distributie via postorderbedrijven, waarvan men op dat moment nog dacht, dat het het belangrijkste distributiekanaal van kinderpornografie was. In zijn getuigenverklaring voor het Congres tijdens de behandeling van de Child Protection Act van 1984 verklaarde hij:

[Terwijl] de productie en/of distributie van kinderpornografie een potentieel lucratieve bezigheid is, moeten wij concluderen dat het niet bijzonder lonend is, wanneer de distributie via de post verloopt. Hoewel wij toch verscheidene commerciële organisaties onderzocht hebben, bleek niet alleen dat deze, in vergelijking tot de organisaties die volwassenpornografie produceren, relatief gezien van geringe omvang waren, maar ook in financieel opzicht minder succesvol zijn.¹¹¹

Dergelijke rationele inschattingen van het probleem van de kinderpornografie bewogen de moraalridders er niet toe om hun doelen bij te stellen,¹¹² of om ordehandhavers als Clausen wat minder hard aan te moedigen in hun streven naar een verruiming van hun opsporingsmogelijkheden en een verdere verruiming van de wetgeving. Tijdens de eerste helft van de jaren tachtig, in een periode dat de hysterie omtrent kinderpornografie vermengd werd met bangmakerijen over "verdwenen kinderen" en "ritueel misbruik" in kinderdagverblijven, bereikte de angst en de paranoia nieuwe hoogtepunten.¹¹³ Kinderpornografie en de activiteiten van "pedofielen" werden rechtstreeks verantwoordelijk gesteld voor de jaarlijkse verdwijning van honderdduizenden, zo niet miljoenen kinderen, niettegenstaande het feit dat er volgens de FBI in de gehele Verenigde Staten in 1985 slechts 67 gevallen bekend waren, waarin kinderen

¹¹⁰ *ILIC Report*, zie noot 94, p. 14.

¹¹¹ H.R. Report No. 536, 98th Cong., 2d Sess. 492, 507 (1984).

¹¹² Anti-porno groeperingen hebben de aanwezige angsten van het brede publiek en haar onkunde omtrent kinderpornografie steeds gebruikt om zich met kracht tegen pornografie in het algemeen te kunnen keren. Zie: Webster, Paula. "Pornography and Pleasure" in Feminist Anti-Censorship Task Force, *Caught Looking: Feminism, Pornography & Censorship* (1986).

¹¹³ Voor een verslag van de ontmaskering van de frauduleuze "Verdwenen Kinderen"-campagne, zie de artikelenserie in de *Denver Post* van Diana Griego en Louis Kilzer, "The Truth about Missing Kids", *Denver Post*, 12 mei 1985, p. 1, kol. 1, die in hetzelfde jaar de Pulitzer Prize won; Ostrow, "Media Helped Publicize Inflated Data", *Denver Post*, 13 mei 1985, p. 10A, kol. 3-7. Zie ook: Schneider, "Lost Innocents: The Myth of Missing Children", *Harpers*, februari 1987, p. 47-53. Over satanisme en aanverwante zaken, zie: Best, Joel, James T. Richardson en David G. Bromley (red.). *The Satanism Scare*, New York: Aldine de Gruyter, 1992. Best, Joel. *Threatened Children*. Chicago: University of Chicago Press, 1991.

door vreemden ontvoerd waren.¹¹⁴

De officiële cijfers met betrekking tot aanklachten en veroordelingen in de Verenigde Staten tonen, dat kinderpornografie sinds de late jaren zeventig feitelijk *de minimus* was. Tussen 6 februari 1978 en 21 mei 1984, de data waarop respectievelijk de "Child Protection Act" van 1978 en de "Protection of Children Against Sexual Exploitation Act" van 1984 in werking traden, werden slechts 69 aangeklaagden daadwerkelijk veroordeeld onder het geheel van federale wetgevingen betreffende het produceren, het importeren, het versturen, het ontvangen en het ruilen van kinderpornografie.¹¹⁵ Een groot aantal van deze 69 veroordeelden had zich schuldig gemaakt aan het kopen van een of twee kinderpornografische tijdschriften, of films van Europese makelij voor eigen gebruik; anderen waren veroordeeld voor het verkopen van reeds lang bestaand, voor commerciële doeleinden vervaardigd materiaal aan postale rechercheurs en andere undercover opererende wetsdienaren of informanten.¹¹⁶

In het gros der veroordelingen wegens de productie van kinderpornografie ging het tussen 1978 en 1984 slechts om een handjevol foto's. Uit een onderzoek naar gerapporteerde zaken en honderden krant artikelen en berichten van bedrijfjes die onder meer elektronische archieven met betrekking tot kinderpornografie aanleggen, bleek de grootste zaak uit deze periode betrekking te hebben op ongeveer tien thuis vervaardigde korte films, bedoeld voor commercieel gebruik.¹¹⁷ Slechts een zaak, die van Catherine Stubblefield Wilson en haar collega Richard Trolio, betrof grootschalige, commerciële distributie van kinderpornografie, hoewel de omvang van Wilsons activiteiten ook hier schromelijk overschat werd.¹¹⁸

Volgens de Southern California Child Exploitation Task Force en de Sexually Exploited Child Unit van de LAPD was Catherine Stubblefield Wilson voor de periode van de late jaren zeventig tot aan haar arrestatie op 6 mei 1982, verantwoordelijk voor

¹¹⁴ Eliasoph, Nina. "Drive-In Morality, Child Abuse and the Media", *Socialist Review*, Vol. 29, No. 7 (1986). Volgens de Behavioral Sciences Unit van de FBI: "99% [of missing children] are runaways or throwaways or parental abductions" en "only 50 or 60 of the one million missing children each year are victims of abduction by strangers." *New York Native*, 26 augustus - 1 september 1985, p. 12. (citaat van Special Agent Patricia Lee Kirby).

¹¹⁵ *Permanent Subcommittee on Investigations of the Committee on Governmental Affairs, Child Pornography and Pedophilia*, Senate Report No. 537, 99th Congress, 2nd Session, 1986, note 99, pp. 5-6.

¹¹⁶ Zie onder meer: *United States v. Thoma*, 726 F.2d 1191 (7th Cir. 1984); *United States v. Gantzer*, 663 F.Supp. 174 (W.D.N.Y. 1986), bevestigd 810 F.2d 349 (2d Cir. 1987); *United States v. Riggs*, 690 F.2d 298 (1st Cir. 1982); *United States v. Hale*, 784 F.2d 1465 (9th Cir. 1986); *United States v. Hurt*, 795 F.2d 765 (9th Cir. 1986).

¹¹⁷ Zie: "6 Charged in City Smut Case", *Baltimore Sun*, 5 mei 1978, p. 1, 6. kol. 1; "3 Sentenced For Making Child Porn", *Baltimore Sun*, 2 nov. 1978; "Child Porn Activities Net Stiff Terms for 3 Men", *Baltimore Evening Sun*, 2 nov. 1978; "Pornographer Freed to Take Up Life in Guatamala", *Washington Post*, 22 maart 1982.

¹¹⁸ Meese Commission, *supra* note 33, p. 234-45 (uitspraak van Postal Inspector Kenneth Elssesser).

de distributie van tachtig (80) procent van alle commerciële kinderpornografie in de Verenigde Staten.¹¹⁹

Vanaf het midden van de jaren zeventig werd Wilson al door de politie verdacht van het verkopen van kinderpornografie, maar toen ze in 1976 op grond van de aantasting van de eerbaarheid gearresteerd werd, en er een inval in haar woning plaatsvond, trof de politie slechts volwassenenporno aan.¹²⁰ De FBI en de LAPD zetten hun onderzoek echter voort. Eind 1981 ontvingen agenten van de FBI, die zich op de verzendlijst van Wilson hadden laten plaatsen, een aanbieding voor bestiale pornografie en zij bestelden een 8 mm-film waarin seks tussen een man en een hond werd getoond. Op grond van deze aankoop en de aanhoudende vermoedens van de FBI dat Wilson mogelijkwerwijs toch kinderpornografie zou verkopen, werden Wilson en Trolie gearresteerd.¹²¹

Aanklagers en rechercheurs die bij de zaak betrokken waren, beweerden op het moment van haar arrestatie, dat Wilson jaarlijks netto een half miljoen dollar aan de verkoop van kinderpornografie aan zo'n 30.000 klanten verdiende. Haar Zwitserse bankrekeningen staaften deze verdenking echter niet. In de periode van elf jaar tussen december 1973 en december 1983 vertoonden haar vijf bankrekeningen een omzet van \$556.182. Ook telde de wereldwijde verzendlijst van Wilson slechts enkele duizenden voormalige, huidige en potentiële afnemers, van wie een nooit bekend gemaakt aantal mogelijkwerwijs kinderpornografie van haar gekocht heeft.¹²² Het werkelijke aantal afnemers blijft onbekend.

Als, zoals de aanklagers beweerden, Wilsons organisatie tachtig procent van alle kinderpornografische activiteit besloeg, dan heeft die "industrie" in de elf jaar dat Wilson en Trolie actief waren, waarschijnlijk minder dan 1 miljoen dollar omgezet. Deze cijfers geven eveneens aan, dat er slechts enige duizenden personen bij deze "industrie" betrokken waren - en dan als klanten en niet als producenten of distributeurs.

Ondanks het geringe aantal vervolgingen voor kinderpornografie, lukte het de federale politie om de wetten op te rekken en haar bevoegdheden uit te breiden. In mei 1984 amendeerde het Congres de wet door het obsceniteitsbeginsel met betrekking tot

¹¹⁹ "Woman Charged in Child Pornography Operation", *New York Times*, 22 augustus 1982, p. 28; "The Mother of Kiddie Porn?", *Newsweek*, 23 januari 1984.

¹²⁰ *ILIC Report*, p. 30.

¹²¹ *Transcript of Proceedings*, U.S. Department of Justice, the Attorney general's Commission on Pornography, Public Hearing, Miami, Florida (20-22 nov. 1985), pp. 136-148.

¹²² Kenneth Elsser, de FBI agent die de leiding had over de zaak-Wilson, verklaarde voor de Commissie-Mease dat er "5000 adresstickers van Wilson in beslag waren genomen, alsmede een klantenbestand waarop alle namen van personen die voorheen kinderpornografie van haar gekocht hadden."

strafbare afbeeldingen van kinderen te schrappen.¹²³ In een moeite door schrapte het Congres ook de voorwaarde van het commercieel gebruik, waarmee het louter ontvangen van kinderpornografie een strafbaar feit werd. Tevens werd de minimum leeftijd voor het deelnemen aan pornografische activiteiten van 16 naar 18 jaar verhoogd.

Met het verbod op het "ontvangen" van kinderpornografie steeg het aantal aanklachten en veroordelingen razend snel. Personen konden nu niet alleen aangeklaagd worden voor het ontvangen van zelfs maar één kinderpornografische afbeelding via de post, de politie was nu ook in staat om mensen tot koop of ruil te verleiden. Onder deze wet werden er tussen 1984 en midden 1988 ongeveer 600 mensen aangeklaagd,¹²⁴ van wie het overgrote deel voor het ontvangen van kinderpornografie van *agents provocateur*, die in ontelbare aantallen bij "uitlok"-operaties betrokken waren.¹²⁵ In tegenspraak met wat de politie beweerde, werd er tijdens het midden van de jaren tachtig nauwelijks nog kinderpornografie geïmporteerd.¹²⁶

Vanaf grofweg 1985 werden "uitlok"-operaties de belangrijkste methode voor het opsporen van potentiële kopers van kinderpornografie en van mensen die van bezit verdacht werden. Nadat men erin geslaagd was de indruk te wekken, dat er een grote en bloeiende kinderporno-*underground* bestond - en bij gebrek aan echte distributeurs

¹²³ Voor 1984 kon een afbeelding van een kind alleen verboden worden wanneer die obscene bevonden werd, wanneer die geacht werd de gemeenschappelijke fatsoensnormen te overschrijden en wanneer hij van elke serieuze kunstzinnige, wetenschappelijke of pedagogische waarde ontbloot was. Na 1984 werd een afbeelding van een minderjarige, die betrokken is bij een daadwerkelijke of gesimuleerde seksuele activiteit, waaronder het op ontuchtige wijze tonen van de genitaliën, in alle gevallen verboden, zonder verdere inachtneming van de eventuele kunstzinnige, wetenschappelijke of pedagogische waarde.

¹²⁴ Het fiscale jaar 1984 telde 61 tenlasteleggingen, 1985 telde er 126, 1986 telde er 147 en 1987 telde er 244. Over de gehele periode van 6 februari 1978 tot 21 mei 1984 was er sprake van slechts 72 tenlasteleggingen. Meese Commission, pp. 416, 606, note 432.

¹²⁵ Het grootste deel van deze zaken eindigde in voorwaardelijke "plea-bargain" straffen. Na 1 november 1987, de datum waarop de Federal Sentencing Guidelines bekrachtigd werden, werden alle aan kinderpornografie gerelateerde misdaden, waaronder het louter ontvangen, beloond met een onvoorwaardelijke straf van ten minste 18 tot 24 maanden, wanneer het materiaal betreft met afbeeldingen van kinderen onder de 12 jaar, en een minimum straf van 12 tot 18 maanden wanneer het om materiaal van jongeren tussen de 12 en 18 gaat.

¹²⁶ Een onderzoek naar de inbeslagnemingslijsten van alle in beslag genomen pornografie tussen mei 1985 en mei 1986, geregistreerd in de U.S. District Court, Eastern District te New York, waarin de inbeslagnemingen staan van materiaal, dat de Verenigde Staten via Kennedy Airport binnenkomt, toonde aan dat van de honderden in beslag genomen tijdschriften, een foto-set en elf tijdschriften naaktfoto's van minderjarige jongens bevatten; vijf tijdschriften naaktfoto's van minderjarige meisjes bevatten; en nog eens vijf tijdschriften vermoedelijk naaktfoto's van minderjarige meisjes bevatten. Een vermoeden dat, door het ontbreken van een volledige titel en/of tijdschriftnummering op de inbeslagnemingslijst, niet met zekerheid bevestigd kon worden. Volgens het hoofd van de U.S. Customs komt "het merendeel van wat er aan post binnenkomt" via Kennedy Airport het land binnen. Bovendien stelden politiefunctionarissen dat zij juist in deze periode een grote waakzaamheid bij het navlooiën van ingevoerde artikelen aan de dag legden.

van kinderpornografie, van wie dus ook geen concurrentie te duchten viel - vond de overheid een kant en klare markt van potentiële klanten, uiteenlopend van mensen die uit nieuwsgierigheid reageerden (degenen die nog nooit kinderpornografie onder ogen hadden gehad, en nu wel eens zelf wilden zien waar iedereen zich zo druk over maakte) en degenen die daadwerkelijk op zoek waren naar kinderpornografie.

Tientallen organisaties - met namen als "Candy's Love Club", "Ohio Valley Action League", "Research Facts", "Midlands Data", "Research", "Project Sea Hawk", "Heartland Institute for a New Tomorrow", "Down Under Publications", "F & H Associates", "International Enterprises S.A.", "Euro-Arts International", "J & S Distributors", "Stuart Billingsley", "Cheshire Cat Contacts", "JTK Enterprises" en "Springtime", om er slechts een paar te noemen - werden door de postale recherche, de douane en undercover agenten in het leven geroepen. Hun doel bestond uit het aanbieden van seksueel expliciet materiaal en het in contact komen met personen, onder het voorwendsel dat zij "zeldzaam" en "verboden" materiaal konden leveren, dat zij het *First Amendment*-recht om "te lezen wat wij willen" ondersteunden, dat zij "seksuele vrijheid" promoten en dat zij contacten met "gelijkgezinden" wilden bevorderen.¹²⁷ Enkele van deze organisaties publiceerden een eigen nieuwsbrief over pedofilie en kindererotiek, waarin afbeeldingen van kinderen niet ontbraken.

Naast hun inbreng in de marketing en de verkoop van kinderpornografie, poseerden undercover agenten als pedofielen, gescheiden vrouwen met jonge kinderen en soms zelfs als kinderen. Ze antwoorden op, of initieerden E-mail correspondentie met verdachten, wiens vertrouwen en vriendschap zij trachtten te winnen en waarna daadwerkelijke ontmoetingen tot stand gebracht werden.¹²⁸ Met de toegenomen pogingen van undercover-"vrienden" om de verboden fantasieën van hun doelwitten aan te moedigen en ze na langdurig opporren over te halen tot het kopen of ontvangen van kinderporno, vertroebelde de grens tussen het handhaven van de wet en het uitlokken van misdrijven steeds verder.¹²⁹ In een aantal gevallen waren het juist de undercover agenten die er verboden fantasieën op na hielden.¹³⁰

¹²⁷ Stanley, pp. 322-324.

¹²⁸ Voor voorbeelden van erotische "uitlok"-brieven, zie de onder medeweten van de federale overheid gefabriceerde brieven van Calvin Comfort, inspecteur van de Amerikaanse postertijen, aan Russell Zanger, een anti-besnijdendis activist, in *U.S. v. Zanger*, Case No. CR 86-04017 (N.D. Iowa). Deze brieven zijn gedeeltelijk herdrukt in "Your Postal Dollars At Work, Part One: The Tootsie Sting", *Playboy*, feb. 1989, pp. 46-47.

¹²⁹ Zie *U.S. v. Jacobson*, de zaak waarin een man uit Nebraska door de United States Supreme Court uiteindelijk van de aanschaf van kinderpornografie vrijgesproken werd omdat de overheid te opdringerig en te aanhoudend met het aanbieden van kinderpornografie geweest was.

¹³⁰ Zie bijvoorbeeld *United States v. Moncini*, 882 F.2d 401 (9th Cir. 1989), waarin LAPD inspecteur, Bill Dworin, herhaaldelijk heeft gepoogd om de verdachte voor kidnapping en moord te interesseren. De telefoontaps wijzen echter uit dat Moncini, een Italiaanse zakenman met een beperkte kennis van de Engelse taal, geenszins in de "snuff"-fantasieën van Dworin geïnteresseerd was. Moncini toonde zich voornamelijk verward en onthutst, omdat hij slecht enkele afbeeldingen van seksuele gedragingen had willen bemachtigen. In *U.S. v. Edmundson* werd de verdachte, die zojuist een gevangenisstraf van drie jaar had uitgezeten voor het onrechtig betasten van zijn vijf, en zeven jaar oude nichtjes en onder toezicht van een psychiater stond, door de overheid over-

Niet alleen pedofielen vormen het doelwit van dergelijke undercoveracties, ook mensen die van pedofilie verdacht worden - een categorie die zo ruim is opgesteld dat praktisch iedereen die wel eens, om wat voor reden dan ook, op een door de overheid samengestelde lijst terechtgekomen is, daarvoor in aanmerking kan komen. Personen van wie de naam op in beslag genomen adressenlijsten van pornodistributeurs voorkwamen, werden uitgeselecteerd, ook al betrof het geen kopers van kinderpornografie. Met name ontvangers van tijdschriften als *Sweet Little 16* en *Teenage Schoolgirls*, waarvan de modellen zonder uitzondering ruimschoots boven de 18 zijn, komen in aanmerking om herhaaldelijk door undercover agenten benaderd te worden.

De klantenbestanden van legale publikaties en bedrijven, die op onjuiste gronden in beslag zijn genomen, werden desalniettemin voor opsporingsdoeleinden gebruikt. De verzendlijst van Michael Nemuras, de uitgever van twee nummers van een geheel nonpornografisch tijdschrift waarin jonge meisjes afgebeeld werden, werd door de Postal Inspection Service en de U.S. Customs gebruikt om gericht kinderpornografie aan de man te brengen. Hetzelfde geldt voor de verzendlijsten van Male Views (een bedrijfje dat homo-pornografie verkocht, waartussen enkele afbeeldingen van jongeren geslopen waren, die nog net de 18 jaar niet bereikt hadden) en Alpine Distributors (een pornodistributeur, van wie de overheid beweerde dat er in één film een fragment met een 17-jarig, masturberend meisje voorkwam).

Het klantenbestand van Award Films, dat zich specialiseerde in het aanbieden van volstrekt legale speelfilms met een homoseksuele thematiek, of waarin de hoofdrolspelers kinderen zijn - zoals "Fanny och Alexander" (Bergman), "l'Argent de Poche" (Truffaut), "Suddenly Last Summer" (Manckiewicz), "Lianna" (Sayles) en "Taxi Zum Klo" (Riploh) - werd voor hetzelfde doel gebruikt. Hoewel Award Films geen pornografie distribueerde, verkreeg het LAPD toch een huiszoekingsbevel omdat men het bedrijfje "verdacht" vond. Na de inval gaf de LAPD het klantenbestand van Award Films aan tal van opsporingsinstanties om in "uitlok"-operaties te gebruiken.¹³¹

Namen voor de lijst van doelwitten voor "uitlok"-operaties worden ook verkregen door het adverteren in nudisten-, bi-, en homotijdschriften en andere aan seks en nudisme gerelateerde bladen,¹³² het adverteren op computer bulletin boards en het

gehaald om kinderporno te kopen. Deze daad van verlokking en de daarop volgende arrestatie voor het "ontvangen" van kinderpornografie, resulteerde in een ernstige psychologische terugslag in zijn strijd om met zijn verlangens in het reine te komen.

¹³¹ Zie de beëdigde verklaring van postaal inspecteur Paul Hartman in *United States v. Emerick*, No. CR86-190A, p. 4 (N.D. Ohio 1986); een interview met David Brown, Esq., Brown, Weston & Sarno (30 maart 1987); Award Films advertentie brochure, *The Insider*, Vol. 1, Nos. 1-3, Vol. 2, No. 1 (archief van de auteur).

¹³² In *U.S. v. Metzger*, Crim. No. 88-50081-CI (W.D. La. 1987) had de verdachte in mei 1987 op een advertentie van agenten van de overheid in de *Texas Area Swinger* gereageerd, die als volgt luidde: "Wanted: other sincere, liberal couples, families, and singles who believe in family rights, love children, and support freedom of thought and expression for young and old alike, to join association of like-minded people". *The Advocate*, een landelijk homo-tijdschrift, heeft, zonder daarvan zelf op de hoogte te zijn geweest, verscheidene sting-advertenties geplaatst, waaronder een voor een begeleider in een zomerkamp voor jongens.

toezicht houden op, en doorlichten van correspondentie en zendingen van buitenlandse distributeurs op het terrein van fictie en nonfictie betreffende homojongeren, kindersexualiteit, pedofilie en nonpornografische publikaties, waarin naakte of gedeeltelijk naakte kinderen afgebeeld worden.¹³³ Andere namen worden verkrege door het napluizen van afzenderadressen van post die aan verdachte personen of instellingen gericht is. Over het algemeen is het voor undercover agenten geenszins een vereiste, dat hun doelwit over een strafblad beschikt.

De lijst van doelwitten beslaat, uiteraard, slechts een klein deel van het geheel aan informatie, dat omtrent potentiële kopers van kinderpornografie is aangelegd. Bevoegde instanties controleren de achtergrond van verdachten en gaan vaak tot het uiterste in hun pogingen om seksuele voorkeuren aan personen toe te schrijven. Daartoe worden verscheidene criteria gehanteerd, waaronder het criterium of een persoon in de buurt van een speeltuin of een school woont, of hij met kinderen werkt, of hij fotografeert en of hij over een computer beschikt. Vele "uitlok"-operaties hebben gebruikt gemaakt van vragenlijsten waarin de doelwitten, te midden van vele andersoortige vragen, naar hun mening gevraagd werd over wat "de meest geschikte leeftijd is voor een eerste seksuele ervaring". Daarbij mocht er gekozen worden uit de categorieën "8 of jonger", "tussen het 9de en 15de levensjaar", "tussen 16 en 21", "tussen 22 en 35", of "ouder dan 35 jaar". Wie daarop met "8 of jonger", of "tussen het 9de en 15de levensjaar" antwoordde, werd daarmee automatisch een van pedofilie verdacht doelwit. Het wekt verder geen verbazing dat degenen, die zichzelf als pedofiel etiketteren, of zij die voor een verlaging van de leeftijdsgrenzen lobbyen, of degenen die vraagtekens plaatsen bij het overheidsbeleid

¹³³ Het ontvangen van het in Nederland gepubliceerde sociaal-wetenschappelijke tijdschrift *Paidika: The Journal Of Paedophilia* werd gebruikt als ondersteuning voor de afgifte van een huiszoekingsbevel tegen een inwoner uit Philadelphia. Zie: Stanley, Lawrence: "A Legal Note: *Paidika* in Search Warrant", *Paidika: The Journal Of Paedophilia*, Vol. 1, No. 4 (1988). Huiszoekingsbevelen zijn ook verschaft op grond van het feit dat de doelwitten getracht hebben om naturalistische tijdschriften aan te schaffen als *Kinder der Sonne* en *Jeune et Naturel* en reclamemateriaal van distributeurs als *Les Editions Rares* en *Editions de la Mouette* en verscheidene niet-pornografische "pedofiele" publikaties.

in zake kinderpornografie, nauwkeurig in de gaten worden gehouden.¹³⁴

Ondanks de vele mythen is kinderpornografie geen serieus sociaal probleem in de Verenigde Staten. Er bestaat vandaag de dag geen enkel seksueel gericht tijdschrift in de Verenigde Staten - noch ondergronds, noch bovengronds - waarin kinderpornografie geadverteerd wordt, of waarin advertenties voor koop, verkoop of ruil geplaatst worden. Evenmin bestaan er grote netwerken waarin aan huisvlijt ontsproten kinderpornografie geruild wordt. Bij het kleine aantal "netwerken" waarbij jongeren betrokken zijn en die de afgelopen vijftien jaar door de politie opgerold werden, gaat het steevast slechts om een handjevol mannen en enkele tieners, die zich aan slechte huiselijke omstandigheden (mishandeling of verwaarlozing), geldgebrek en een tekort aan affectie trachten te ontworstelen. De grootste ruilnetwerken van kinderpornografie betroffen hooguit enkele tientallen abonnees van computer bulletin boards. Zelfs de in de privé-omgeving gemaakte kinderpornografie is schaars en wordt slechts door een klein aantal personen gemaakt, waarbij niet meer dan een handvol minderjarigen betrokken is en waarvan het resultaat, als dat al gebeurt, uitsluitend met vrienden gedeeld wordt.

¹³⁴ Zie bij voorbeeld *United States v. Stanley*, Crim. No. 91-901 (U.S. District Court, Eastern District of New York), dat in vrijspraak eindigde. De verdachte, een advocaat annex journalist, die een nationale prijs had gewonnen met een artikel waarin hij het verkopen van kinderpornografie door de overheid middels "uitlok"-operaties aan de kaak had gesteld, werd in 1989 gearresteerd, toen een koffer behorende aan een van Stanley's cliënten onder toezicht van de politie op zijn kantoor werd afgeleverd. Beëdigde verklaringen van overheidsmedewerkers wezen uit dat het New Yorkse afdelingskantoor van de U.S. Postal Inspection Service van de toenmalige Chief Postal Inspector, Charles Clausen, de opdracht had gekregen om Stanley "te grazen te nemen", nadat zijn artikel in *Playboy* gepubliceerd was. Zie ook *People of the State of New York v. Katz*, No. 85-0421-001 (Erie County, 26 november 1986); "UB Prof Pleads Guilty to Obscenity Charge", *Buffalo News*, 27 november 1986; "UB Law Professor Gets a Stay of Jail Sentence", *Buffalo News*, 23 jan. 1987; Sonenschein, David. "On Having One's Research Seized", *Journal of Sex Research*, Vol. 23, No. 3, pp. 408-414, augustus 1987. Zowel Daniel Tsang, voormalig uitgever van *The Gay Insurgent* en verantwoordelijk voor de redactie van *The Age Taboo: Gay Male Sexuality, Power & Consent*, als verscheidene bestuursleden van de North American Man-Boy Love Association (NAMBLA) zijn doelwit (geweest) van een niet aflatend toezicht door undercover agenten, hoewel men noch Tsang, noch NAMBLA ooit van enig misdrijf heeft kunnen betichten.

APPENDIX B

Afbeeldingen van kunstenaars die onder de huidige, expansieve interpretaties van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden

Bibliografie van boeken die onder de huidige, expansieve interpretaties van artikel 240b als "kinderpornografie" bestempeld zouden kunnen worden.

- Alterio, Dominik. *Aphrodite*. Nuernberg: DMK Verlag, 1983.
- Alterio, Dominik. *Country Girls*. Nuernberg: DMK Verlag / Los Angeles, 1986.
- Alterio, Dominik. *Femmes-Enfants*. Paris: Acanthe, 1984.
- Alterio, Dominik. *Filles. Nature Morte & Paysages*. Nuernberg: DMK Verlag, 1982. color plates.
- Angenieux. *Carte Blanche A*. Paris: Fondation Angenieux et Contrejour, 1984.
- Antoine. *Anne Laure. Du Printemps a l'Ete*. Paris: JMV Diffusion, 1988.
- Araki, Nobuyoshi. *Shojo Monogatari*. Tokyo: Ohta Shuppan, 1990.
- Augier, Michel. *Michel Augier*. Wambrechies, France: Michel Augier, 1985.
- Ballen, Roger. *Boyhood*. New York: Chelsea House Publishers, 1980.
- Barbaro, Michel, et al. *Le Photographie di von Gloeden*. Milan: Fotolibri Longanesi, 1980.
- Barthes, Roland. *Wilhelm von Gloeden*. Naples: Amelio Editore, 1978.
- Batho, Claude. *Photographe*. Paris: Edition Des femmes, 1982.
- Bauret, Jean-Francois. *Portrait Nus*. Paris: Contrejour, 1984.
- Baxandall, Lee, Ed. *World Guide to Nude Beaches and Recreation*. New York: Harmony Books, 1983.
- de Beauflis, Jean-Pierre. *Petites Stars*. Paris: J.M.V. Diffusion, 1987.
- Bennekorn, Kors van. *De Familie Van Bennekorn*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 1990.
- Berg, Reinout van den. *Water. Drie Culturen Zoekend Naar Evenwicht*. Den Haag: Staatsdrukkerij, 1994.
- Biermann, Aenne. *Photographs 1925-33*. London: Dirk Nishen Publishing, Ltd., 1988.
- Blok, Diana. *Bloodties & Other Bonds*. Amsterdam: Uitgeverij Contact, 1990.
- Bourboulon, Jacques. *Des corps naturels*. Paris: Edition Filipacchi, 1981.
- Bourboulon, Jacques. *Coquines*. Paris: Kaktus, 1982.
- Bourboulon, Jacques. *Eva Portfolio*. Marseilles: Editions AGEF (Le Livres Secret), 1981.
- Bourboulon, Jacques. *Attitudes*. Paris: Carrere, 1984.
- Bourboulon, Jacques. *17*. Flensburg, West Germany: Carl Stephenson Verlag, 1985.

- Bourboulon, Jacques. *Melodies*. Paris: JMV Diffusion, 1987.
- Bourboulon, Jacques. *Verbotene Früchte*. Flensburg, Germany: Orion-Verlag, 1992.
- Brandt, Aymar. *The Young Male Figure*. New York: Crown Publishers, 1970.
- Brook, John. *A Long the Riverrun*. San Francisco: Scrimshaw Press, 1970.
- Brooks, Ellen. in *Still Photography: The Problematic Model*. San Francisco: NFS Press, 1981.
- Bullock, Wynn. *Photographing the Nude*. Salt Lake City: Gibbs N. Smith, Inc., 1984.
- Callis, Jo Ann. in Eauclair, Sally (ed.) *The New Color Photography*. New York: Abbeville Press, 1981.
- Cardinal, Philippe. *Lehnert & Landrock. L'Orient d'un Photographe*. Paris: Pierre Marcel FAVRE, Publi SA, 1987.
- Carroll, Lewis. *Lewis Carroll's Photographs of Nude Children*. Philadelphia: The Philip H. and A.S.W. Rosenbach Foundation, 1978.
- Clapham, Adam & Robin. *As Nature Intended: A Pictorial History of the Nudists*. London: Heinemann-Quixote, 1982.
- Clark, Larry. *The Perfect Childhood*. London: LCB / Thea Westreich, 1993.
- Coc, Brian, et al., Eds. *The Snapshot Photograph: The Rise of Popular Photography, 1888-1939*. London: Ash & Grant, 1977.
- Collum, Charles R. *Dallas Nude*. Dallas: Collum Studios, Inc., 1977.
- Cozzi, Angelo. *Innocence in the Mirror*. New York: William Morrow & Co., 1978.
- de Decker, Marie-Laure. *Garçons et Filles*. Paris: Bernard Berrault Editeur, 1987.
- Deletang, Gilles. *Little Big Girls*. Paris: Pink Star Editions, 1986. Limited to edition of 1500.
- Demachy, Robert. *Pictorialist*. Paris: Bookking International, 1990. (Originally London & New York: Academy Editions/St. Martin's Press, 1974. Bill Jay, Ed.)
- Dorr, Nell. *In A Blue Moon*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1939.
- Domroese, Ulrich, et al. *BilderLust*. Heidelberg: Edition Braus, 1991.
- Drtikol. *Katalog 10*. Koeln: Rudolf Kicken Galerie, 1983.
- Drtikol, Frantisek. in *Photographie der Moderne in Prag. 1900-1925*. Zurich: Edition Stemmler, 1991.
- Eleta, Sandra. *Portobelo. Fotografia de Panama*. Buenos Aires: La Azotea, Editorial Fotografica Establecimiento Grafico, S.A., 1991.
- Elsken, Ed van der. *Eye Love You*. Bussum, NL: Van Holkema & Warendorf, 1977.

- Everard, John. *Artist's Model*. London: The Bodley Head, Ltd. 1951. [Also: New York: Tudor Publishing Co.]
- Faucon, Bernard. *Summer Camp*. New York: Xavier Moreau, Inc., 1980.
- Fensch, Angela. *Kind Frau*. Ein fotografisches Essay aus der DDR. Bern: Benteli Verlag, 1989.
- Formiguera, Pere. *Portraits*. Paris: Centre d'Etudes Catalanes / Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya, 1992.
- Freehand, Juliana. *Elizabeth's Dream*. Croton-on-Hudson, NY: Menses, Inc., 1984.
- Galdi / Gloeden / Plueschow. *Sammlung Uwe Scheid Aktaufnahmen*. Aachen, West Germany: Rimbaud Verlagsgesellschaft, 1993.
- Gantz, Joe. *If It's Done Right It Is*. Wisconsin, WI: View Press, 1977.
- Garduno, Flor. *Magia del Juego Eterno. Fotografias de Flor Garduno*. Oaxaca, Mexico: Publicacion Guchachi' Reza A.C. Juchitan Oaxaca, 1985.
- Gay, Jan. *On Going Naked*. Garden City, NY: Garden City Publishing Co., Inc., 1932.
- Gemma, Nino. *Femmes en herbe*. Paris: Pink Star Editions, 1989.
- Gibson, Ralph. *Days At Sea*. New York: Lustrum Press, Inc. 1974.
- von Gloeden, Wilhelm. In *Photographs of the Classic Male Nude: Baron Wilhelm von Gloeden*. New York: Camera-Graphic Press, Ltd., 1977.
- von Gloeden, Wilhelm. *Willem van Gloeden. Sehnsucht nach Arkadien*. Dirk Nishen Verlag, 1987.
- von Gloeden, Wilhelm. *Taormina*. Pasadena, CA: Twelve Tree Press, 1986.
- Goldstein, Martin. *The Sex Book. A Modern Pictorial Encyclopedia*. New York: Herder & Herder, 1971.
- Gowin, Emmet. *Photographs*. New York: Alfred A. Knopf, 1976.
- Graham, William M. *What Is A Woman?* Los Angeles: Elysium, Inc., 1966.
- Gross, Gary. in *Sugar and Spice*. Chicago: Playboy Press, 1976.
- Hamilton, David. *Bilitis*. New York: William Morrow, 1982.
- Hamilton, David. *David Hamilton. I grandi fotografie Serie Argento*. Milano: Gruppo Editoriale Fabbri, 1983.
- Hamilton, David. *David Hamilton's Private Collection*. Zug, Switzerland: Swan Productions, A.G., 1976.
- Hamilton, David. *Dreams of a Young Girl*. New York: William Morrow, 1971.
- Hamilton, David. *Le Galet Blanc*. Paris: Editions AGEPE, 1980.

- Hamilton, David. *Hamilton Pictures. The Fantasies of Girls*. Tokyo: Bunkasha Corporation, 1994.
- Hamilton, David. *Images*. New York: Diadem Books, 1988. [Originally *Hommage a la Peinture*, Paris, 1988.]
- Hamilton, David. *Sisters*. New York: William Morrow, 1973.
- Hamilton, David. *Souvenirs*. Paris: Editions Robert Laffont, S.A., 1975.
- Hamilton, David. *A Summer in Saint Tropez*. New York: William Morrow, 1982.
- Hamilton, David. *Tender Cousins*. New York: William Morrow, 1982.
- Hamilton, David. *Twenty-Five Years of an Artist*. New York: Dorset (Barnes & Noble), 1993.
- Hamilton, David. *The Young Girl*. New York: William Morrow, 1978.
- Haynes, D.P. *Jeunes et Beaux*. Paris: JMV Diffusion, 1987 [?].
- Hedgecoe, John. *Complete Course in Photographing Children*. New York: Simon & Schuster, 1980.
- Henson, Bill. *Photographs 1974-1984*. Victoria: Deutscher-Gertrude Street, 1990.
- Hester, George. *The Classic Nude*. Garden City, NY: American Photographic Book Publishing Co., Inc. (AMPHOTO), 1974.
- Hester, George. *Man - Woman*. Garden City, NY: American Photographic Book Publishing Co., Inc. (AMPHOTO), 1975.
- Hill, Oliver. *Garden of Adonis*. London: Philip Allan & Co., 1928.
- Hill, Oliver. *Pan's Garden*. London: Philip Allan & Co., 1928.
- Hill, Oliver. *John Quill*. London: Philip Allan & Co., 1930.
- Hodges, Charles Du Bois. *In Search of Young Beauty*. Cranbury, NJ: A.S. Barnes & Co. (AMPHOTO), 1964.
- Hughes, George. *Boyhood Australia*. Lübeck: Editions Pojkart, 1992.
- Ionesco, Irina. *Cent onze photographies erotiques*. Images Obliques. Paris: Editions Borderie, 1980.
- Ionesco, Irina. *The Eros of Baroque*. Japan: Libroport Co., Ltd.
- Ionesco, Irina. *Irina Ionesco*. Tokyo: G.I.P./Treville Co., Ltd., 1991.
- Ionesco, Irina. *Les Immortelles*. Paris: Contrejour, 1991.
- Ionesco, Irina. *Liliacees langoureuses aux parfums D'Arabie*. Paris: Ste Nlle des Editions de Chene, 1974.

- Jessel, Camilla. *Catching the Moment*. London: Herbert Press, 1985.
- Jullian, Philippe. *Le Nu 1900*. Tresors de la Photographie. Paris: Andre Barret Editeur, 1976.
- Jussim, Estelle. *Slave to Beauty: The Eccentric Life and Controversial Career of F. Holland Day. Photographer-Publisher-Aesthete*. Boston: David R. Godin Publishers, Inc., 1981.
- Kaleya, Tana. *Les Hommes*. New York: Crown Publishers, 1974.
- Kalmus, Yvonne, et al., Eds. *Women See Men*. New York: McGraw-Hill, 1977.
- Kismaric, Susan, Ed. *American Children*. New York: Museum of Modern Art, 1980.
- Koehler, Michael & Gisela Barche, Eds. *Das Aktfoto*. Munich: C.J. Bucher Verlag GmbH, 1985.
- Lemagny, Jean-Claude. *Taormina: Debut de Siecle. Photographies du Baron de Gloeden*. Paris: Editions Shène, 1975.
- Leslie, Charles. *Wilhelm von Gloeden, Photographer*. New York: Soho Photographic Publishers, 1977.
- Lewinski, Jorge & Mayotte Magnus. *The Book of Portrait Photography*. New York: Alfred A. Knopf, 1982.
- Louys, Pierre. *Petites Miettes Amoureuses* (with *Collection Secrete d'un Auteur Celebre*). Rhiems: Sur les Presses de L'Imprimerie Particuliere du Palais du Tau, 1976.
- MacAdams, Cynthia. *Rising Goddess*. New York: Morgan & Morgan, 1983.
- Malanga, Gerard. *Autobiography of a Sex Thief*. New York: Lustrum Press, 1984.
- Mann, Sally. *Still Time*. Clifton Forge, VA: Alleghany Highlands Art & Crafts Center, Inc., 1988.
- Mann, Sally. *Immediate Family*. New York: Aperture Foundation, 1992.
- Mann, Sally. *Still Time*. New York: Aperture Foundation, 1994.
- Mapplethorpe, Robert. *Photographs*. Norfolk, VA: Chrysler Museum at Norfolk, VA, 1978.
- Mark, Mary Ellen. *Falkland Road*. New York: Knopf, 1981.
- Mark, Mary Ellen. *The Photo Essay. Photographs by Mary Ellen Mark*. Photographers at Work Series. Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press, 1990.
- Marot, Gerard. *Gymnopedie*. Poissy, France: Edition Imagine, 1984.
- Marot, Gerard. *Le Filles d'Ariane*. Poissy: Edition Imagine, 1986.
- Marot, Gerard. *Les p'tits mecs*. Poissy: Edition Imagine, 1983.
- Marot, Gerard. *Anatomie du dormeur*. Poissy: Edition Imagine, 1982.

- Mason, Jerry (ed.). *The Family of Women*. New York: The Putnam Publishing Group/Perigee Books/The Ridge Press, 1979.
- McBride, Will. *Boys*. Munich: C.J. Bucher, 1986.
- McBride, Will. *Masters of Contemporary Photography. The Photo Essay*. New York: Thomas Y. Crowell/An Alskog Book, 1974.
- McBride, Will. *Situationen*. Aachen: Rimbaud, 1993.
- McBride, Will. *Will McBride*. Schaffhausen: Editions Stemmlé, 1992.
- Meatyard, Ralph Eugene. *Photographs*. Aperture, Volume 18, Numbers 3/4. Millerton, NY: Aperture Foundation, Inc., 1974.
- Merring, William. *With Innocent Eyes*. Amsterdam: Entimos, 1993.
- Metzner, Sheila. *Color*. Altadena, CA: Twin Palms Publishers, 1991.
- Metzner, Sheila. *Objects of Desire*. New York: Clarkson N. Potter, Inc., 1986.
- Meyerowitz, Joel. In Eaucclair, Sally, *New Color/New Work. 18 Photographic Essays*. New York: Abbeville Press, 1984.
- Michals, Duane. *Photographs with Written Text*. Apeldoorn, Holland: Municipal van Reekummuseum of Modern Art, 1981.
- Minkkinen, Arno Rafael (ed.). *New American Nudes*. New York: Morgan & Morgan, 1984 edition.
- Negrepoint. *devoirs de vacances...* Limoges, France: Editions Regarde!, 1986. b&w.
- Negrepoint. *Les enfants du papier*. Pessac: Achevé d'imprimer sur les presses de l'Union Française d'Impression, 1980.
- Negrepoint. *Mercredi apres-midi*. Pessac: Achevé d'imprimer sur les presses de l'Union Française d'Impression, 1983.
- Nikolson, Chris. *Dentelles de l'Automne*. Paris: Pink Star Editions, 1984.
- Ockenga, Starr. *Mirror After Mirror. Reflections on Woman*. Garden City, NY: American Photographic Book Publishing Co., Inc. (AMPHOTO), 1976.
- Ockenga, Starr. *Dressup: Playacts and Fantasies of Childhood*. Danbury, NH: Addison House, 1978.
- Oehlen, Albert. *Ewige Feile*. Koeln: Verlag der Buchhandlung Walther Koenig, 1983.
- Olaf, Erwin. *Joy*. Amsterdam: Uitgeverij Focus, 1993.
- Oliver, Ron. *The Secret Faces of Childhood*. Middlesex, U.K.: Nemo Publishing, 1987.
- Oliver, Ron. *As Far As The Eye Can See*. Amsterdam: Iconography II, 1994.

- Olsen, Tillie & Estelle Jussim. *Mothers & Daughters. That Special Quality*. New York: Aperture Foundation, Inc., 1987.
- Ortil, Hajo. *FKK Classics by Hajo Ortil*. Boy Photo Series #8. Berlin: Janssen Verlag, 1994.
- Ortil, Hajo. *Les Pirates*. Paris: JMV Diffusion, 1988.
- Ortil, Hajo. *Les Apprentis Pirates*. Paris: JMV Diffusion, 1987.
- Ovenden, Graham. *Aspects of Lolita*. New York/London: St. Martin's Press/Academy Editions, 1976.
- Ovenden, Graham. *Victorian Children*. New York/London: St. Martin's Press/Academy Editions, 1978.
- Ovenden, Graham. *Victorian Erotic Photography*. New York/London: St. Martin's Press/Academy Editions, 1973.
- Ovenden, Graham. *Graham Ovenden*. New York/London: Academy Editions/St. Martin's Press, 1987.
- Ovenden, Graham. *States of Grace*. Amsterdam & New York: Ophelia Editions, 1993.
- Palazzoli, Daniel. *il corpo scoperto. il nude in fotografia*. Milan: idea books edizioni, 1988.
- Pearson, John. *To Be Nobody Else*. San Francisco: Jomeri Publications, 1968.
- Perlmutter, Abigail. in *The Less Than Sharp Show*. Chicago: The Chicago Photography Gallery of Columbia College, 1977.
- Pohlmann, Ulrich. *Wilhelm von Gloeden - Sehnsucht nach Arkadien*. Berlin: Dirk Nishen Verlag, 1987.
- Pringle, Barry. in *Zeitgenoessische Meister der Erotischen Fotografie*. Band 16. Nuernberg: DMK-Verlag, 1987.
- Pringle, Barry. In *Sammlung Gruber. Photographie des 20. Jahrhunderts*. Köln, Germany: Museum Ludwig, 1986.
- Rabetz, Walter, Ed. *Between Twelve and Twenty. A Photographic Exploration of Young People Today*. Windsor, CT: The Loomis Institute, 1982.
- Ricalens, Gerard. *Les Petites Cheries*. Paris: JMV Diffusion, 1986.
- Roh, Franz & Jan Tschichold. *photo-eye*. Stuttgart: Akademischer Verlag Dr. Fritz Wedekind, 1929.
- Roth, Juergen. *Goeren. Berliner Kinder - heute*. Berlin: Lutz & Spohn, 1987.
- St. Martin, George. *The Boy: A Photographic Essay*. New York: Book Horizons, Inc., 1964.
- St. Martin, George. *Boys Will Be Boys*. New York: Book Horizons, Inc., 1966.
- Saudek, Jan. *Catalog*. Paris: Musee D'Art Moderne de la Ville de Paris MDM, 1987.

- Saudek, Jan. *The World of Jan Saudek*. New York: Aperture Foundation, Inc., 1984.
- Saudek, Jan. *Love, Life, Death, and other such trifles*. Amsterdam: Art Unlimited, 1991.
- Secord, Frederick. *Twelve. A Day in the Life of A Boy*. New York: Book Adventures, 1966.
- Simon, Peter. *Decent Exposures*. Berkeley, CA: Wingbow Press, 1974.
- Smith, J. Frederick. *Photographing Sensuality: One Man's View of Fantasy and Realism in the Female Form*. New York: Thomas Y. Crowell Company, Inc. and Alskog, Inc., 1975.
- Stano, Tono. *Tono Stano*. Prague: [], 1990.
- Sturges, Jock. in *The Body in Question*. New York: Aperture Foundation, 1991.
- Sturges, Jock. *Radiant Identities*. New York: Aperture Foundation, 1994.
- Sturges, Jock. *Standing on Water*. Philadelphia: Paul Cava Gallery, 1991.
- Sturges, Jock. *Last Day of Summer*. New York: Aperture Foundation, 1992.
- Sullivan, Constance (ed.). *Nude Photographs 1850-1980*. New York: Harper & Row, 1980.
- Sutcliffe, Frank Meadow. in *The Nude*. New York: Pantheon Books, 1986.
- Tenneson, Joyce. *Au-Dela. Cahier d'images*. Paris: Contrejour, 1989.
- Tenneson, Joyce. *Catalog*. Toulouse: Galerie Municipale du Chateau D'Eau, 1985.
- Tenneson, Joyce. *Photographs*. Boston: David R. Godine, Publisher, 1984.
- Time-Life Books, B.V. *Kinderen voor de camera*. Amsterdam: Time-Life, 1983. b&w.
- Time-Life Books. *Photographing Children*. New York: Time-Life, 1971.
- Vance, David. *The Ultimate Book of Nudes*. New York [?]: Greenleaf / Dupont, 1976.
- Vogino, Alessandro. *Le Secret D'Atthis*. Paris: Les Editions Rare, 1989.
- Vogino, Alessandro. *Complice du rêve*. Paris: Edition de la Mouette, 1992.
- Vogt, Christian. *In Camera. Eighty-Two Images by Fifty-Two Women*. Geneva: Rotovision, SA, 1982.
- Vogt, Christian. in *Selections 1: From the Polaroid Collection*. Schaffhausen: Verlag Photographie/Van Nostrand/Reinhold, 1982.
- Waplington, Nick. *Living Room*. New York: Aperture, 1990.
- Weiermair, Peter. *Die Sammlung E.J.* Aachen: Rimbaud Press, 1990.
- Weiermair, Peter. *Willem von Gloeden*. Köln: Taschen Verlag, 1993.
- Weston, Edward. *The Flame of Recognition*. New York: Aperture, 1971.

Wiegman, Lies. *Paradies. Ein Traum*. Düsseldorf: Hanns Reich Verlag, 1973. [Also: *A Legend of Paradise*, London: St. Martin's Press, 1971; original in Danish, 1971.]

Wiesenfeld, Cheryl, et al., (Eds.). *Women See Women*. New York: Thomas Y. Crowell Publishers, 1976.

Witkin, Joel-Peter. *Gods of Earth and Heaven*. Pasadena, CA: Twelve Tree Press, 1992.

Ziegler, Ulf Erdmann. *Nackt unter Nackten. Utopien der Nacktkultur, 1906-1942*. Berlin: Dirk Nishen Verlag, 1990.

Curricula Vitae van de Fotografen.

Alterio, Dominik (Duitsland, 1946). Alterio is handelaar in kunst en fotografie en is rond 1976 begonnen met het fotograferen opgroeiende meisjes en jonge vrouwen. Van zijn werk werden zeven boeken gepubliceerd, waaronder *Filles - Nature, Morte & Paysages* (1982), *Aphrodite* (1983) en *Femmes-Enfants* (1984).

Blok, Diana (Uruguay, 1952). Blok, die sinds 1975 in Nederland woont, begon haar carrière als freelance fotografe voor verscheidene Nederlandse tijdschriften. Ze heeft van de Nederlandse overheid talloze beurzen voor haar portretwerk ontvangen. Haar werk werd onder meer op de Photokina (Keulen), in de Marcuse Pfeifer Gallery (New York), de Photographer's Gallery (London) en het Stedelijk Museum (Amsterdam) tentoongesteld. Haar fotowerk werd zowel in Europa als in Japan uitgegeven.

Bourboulon, Jacques (Frankrijk, 19--). Bourboulon maakte carrière als glamourfotograaf en werd officieel door Agfa gesponsord. Zijn werk werd veelvuldig in Europese en Japanse tijdschriften en boeken die aan de erotische fotografie gewijd zijn gepubliceerd. Tot zijn boeken behoren *Des Corps Naturels* (1981), *Eva* (1981), *Coquines* (1982), *Attitudes* (1984), *17* (1985), *Melodies* (1987) en *Verbotene Früchte* (1992).

Clark, Larry (Verenigde Staten, 1943). Clarke verwerf internationale erkenning met zijn documentatie als toeschouwer/participant van de seks- en drugscene in zijn geboortestad Tulsa, in 1971 uitgegeven onder de naam *Tulsa*. Tot zijn andere publicaties behoren *Teenage Lust* (1983, herzien in 1987) en *The Perfect Childhood* (1993). Hij wordt vertegenwoordigd door Lorraine Augustine in New York, galerie Snoci in Rotterdam, en heeft in geheel Europa, waaronder de Bloom Gallery (Amsterdam), geëxposeerd.

Dolron, Desiree (1963). Dolron heeft haar werk in de Bloom Gallery (Amsterdam), de Kunsthal (Rotterdam), het Stedelijk Museum en de Beurs van Berlage (Amsterdam) en de Stranded Baron Foundation (New York) geëxposeerd. Haar eerste boek, *Religion and Death*, werd in 1993 door Uitgeverij Valeton uitgegeven. In 1994 ontving zij een Basisbeurs.

Elsken, Ed van der (1925-1990). Van der Elsken werd in Amsterdam geboren. Hij ontving zijn eerste enthousiaste kritieken in 1957 voor de serie *Een Liefde in St.-Germain-des-Pres*, waarin hij het leven in de Parijze artistenwijk afbeeldde. Hij herhaalde dit succes onder meer met *Sweet Life* uit 1966.

Gloeden, Wilhelm von (Duitsland, 1856-1931). Von Gloeden, geboren in Duitsland, werd tot schilder opgeleid. Aan het eind van de jaren tachtig van de vorige eeuw begon hij in Italië met fotograferen, waarmee hij in 1889 zijn eerste prijs won. Rond de eeuwwisseling gold hij met zijn verbeeldingen van het Italiaanse plattelandleven en zijn mannelijk naakten in "klassieke" settingen, als 's werelds best verkopende fotograaf. Zijn werk verdween tijdens de jaren veertig nagenoeg, nadat de fascistische geboortelanden om zijn nalatenschap te vervolgen, maar werd tijdens de jaren zeventig herontdekt. Ongeveer eenderde van zijn werk bestaat uit naaktafbeeldingen van prepubescente jongens en tieners.

Hamilton, David (Engeland, 1933). Hamilton was de "art director" van *Queens Magazine* en zijn werk werd in *Twen, Esquire, Vogue, Penthouse, Playboy* en *Oui* gepubliceerd. Zijn foto's werden in de Photogalerie Portfolio (Lausanne) en in zijn eigen galerie Mona (Parijs) tentoongesteld. Hamilton heeft meer dan tien populaire boeken met foto's van jonge meisjes uitgegeven, waaronder *Dreams of a Young Girl* (1971), *Sisters* (1973), *La Danse* (1974), *Souvenirs* (1975), *David Hamilton's Private Collection* (1976), *The Young Girl* (1978), *Tender Cousins* (1982), *Bilitis* (1982), *A Summer in St. Tropez* (1982), *Images* (1988), *Twenty-five Years of an Artist* (1993) en

Fantasies of Girls (1994). Van deze boeken tesamen werden er alleen al in de Verenigde Staten meer dan 500.000 exemplaren verkocht.

Henson, Bill (Australië, 1955). Henson is momenteel wellicht de meest bekende Australische fotograaf. Zijn werk werd onder meer in het Guggenheim Museum, de Australian National Gallery, het Australian Centre for Photography, de Photographer's Gallery (Londen), het Institute of Modern Art (Brisbane), Urbi et Orbi (Parijs), het Museum of Modern Art (Venetië), Galerie Perspektief (Rotterdam), het Centre Pompidou, het Stedelijk Museum en de Bibliotheque Nationale geëxposeerd. Zijn werk vormt het onderwerp van talrijke groepstentoonstellingen, artikelen en catalogi en wordt wijd en zijd verzameld.

Ionesco, Irina (Frankrijk, 1935). Ionesca heeft in tal van galeriën en musea verspreid over de hele wereld geëxposeerd. Daartoe behoren de Photographer's Gallery (Londen), Galerie Nikon (Parijs), Canon Photo Gallery (Amsterdam) en Hansen Galleries (New York). Haar werk kwam uitgebreid aan bod in de *Time-Life-uitgave Photography Year 1977* - onderdeel van een serie *Time-Lifeboeken* gewijd aan fotografie - waarin Ionesco door *Time-Life* tot "fotograaf van het Jaar" werd uitgeroepen. Verscheidene monografieën van haar werk werden door *Contrejour* (Parijs) en *Libroport* (Tokio) uitgegeven en worden onder meer in de Verenigde Staten gedistribueerd.

Mader, Donald (Verenigde Staten, 1948). Mader is fotograaf en fotocriticus en sinds 1986 woonachtig in Amsterdam. Van 1971 tot 1986 fotografeerde hij jongens in hun ontwikkeling naar volwassenheid, als onderdeel van een serie van naaktportretten, waarin hij de houding van de jongeren omtrent hun lichaam en hun mannelijkheid onderzocht. Delen van de serie werden voor het eerst in New York (1980) tentoongesteld. Een gelijksoortige tentoonstelling in 1987 in Amsterdam leidde tot een vervolging op grond van "kinderpornografie", waarvan hij in december 1992 werd vrijgesproken.

Mann, Sally (Verenigde Staten, 19--). Mann heeft aan verschillende universiteiten en hoge scholen lesgegeven en geëxposeerd. Haar werk wordt door het Metropolitan Museum of Art, het Museum of Modern Art, het Chrysler Museum, de Corcoran Gallery, het San Francisco Museum of Modern Art, de Bibliotheque Nationale en talloze andere vooraanstaande collectioneurs verzameld. Zij heeft beurzen van de National Endowment for the Arts, de National Endowment for the Humanities, de Friends of Photography en de John Simon Guggenheim Foundation ontvangen. De afgelopen twee jaar is haar werk in een reizende tentoonstelling onder de titel *Still Time* de wereld rondgegaan. Haar werk met naaktafbeeldingen van haar kinderen, *Immediate Family*, werd door *Aperture* uitgegeven. Een tweede boek met gelijksoortig werk zal in september 1994 door *Aperture* gepubliceerd worden.

McBride, Will (1931, Verenigde Staten). McBride studeerde aan de New York Academy of Design bij Norman Rockwell en aan het Art Institute of Chicago. Hij woont vanaf de jaren vijftig, vanaf het moment dat hij als officiële fotograaf van het Amerikaanse leger in Würzburg gestationeerd werd, in Duitsland. In 1957 begon hij voor tijdschriften als onder meer *Life*, *Look*, *Stern* en *Paris Match* te werken. Hoewel hij wellicht het bekendst is geworden met zijn seksuele voorlichtingsboek *Show Me!*, uitgegeven door de St. Martin's Press, heeft McBride de afgelopen tien jaar een aantal monografieën van zijn werk uitgegeven, waaronder *Masters of Contemporary Art - The Photo Essay: Will McBride* (1975), *Siddharta*, 1982, *Boys*, 1986 en *Will McBride* (1992). McBride heeft lesgegeven aan de International Center of Photography (1979) en aan foto- en kunstacademies in geheel Europa. In 1988 werden 500 exemplaren van *Boys*, onderweg naar A Different Light Bookstore in New York, door de Amerikaanse douane in Newark in beslag genomen. Nadat de advocaat van de boekwinkel McBrides oprechtheid als kunstenaar (aan de hand van onder meer een groot aantal positieve recensies van zijn werk) aantoonde, werden de boeken teruggegeven.

Negrepoint. "Negrepoint" is de gezamenlijke naam van een tweetal Franse fotografen. Het tweetal werkte samen aan een project, waarin de houding van kinderen ten opzichte van hun lichaam gedocumenteerd wordt. Zij publiceerden drie boeken, respectievelijk *devoirs de vacances...*, *Les enfants du papier* en *Mecredi apres-midi*.

Olaf, Erwin (1959). Nadat Olaf aan de Utrechtse School voor Journalistiek gestudeerd had, werd hij vaste fotograaf van het van het COC-tijdschrift *Sec*. Met zijn eerste boek, *Chessmen*, won hij in 1987 de Young European Photographer's Award. Nadien is zijn werk in vele Nederlandse tijdschriften en op theateraffiches te zien geweest.

Oliver, Ron. (b. England, 1959.) Oliver has been photographing children professionally since the late 1970s. He has publishing two monographs of his portrait work -- *Secret Faces of Childhood* and *Portraits* -- and his nude work is featured in *As Far As The Eye Can See*, publishing in 1994. His work has been exhibited at the Akehurst Gallery (London) and is in the collection of the Bibliothèque Nationale in Paris. In September 1994, his work will show at the Moor Gallery (Amsterdam).

Ovenden, Graham (1943, Engeland). Ovenden studeerde aan de Southampton School of Art en de Royal College of Art. Zijn werk is het onderwerp van verscheidene monografieën, waaronder *Aspects of Lolita* (1976), *Graham Ovenden* (1987) en *States of Grace* (1993) en figureert in een aantal overzichtswerken op het gebied van de kunstgeschiedenis, zoals David Baileys *The Naked Eye: Great Photographers of the Nude* (1987), *20th Century Masters of Erotic Art* (1980), *Erotic Art of the Masters: the 18th, 19th & 20th Centuries* (1979) en *Erotic Art of the West* (1973). Ovenden heeft tevens een aantal boeken en talloze artikelen en essays over de geschiedenis van de fotografie geschreven en uitgegeven. Zijn werk is in heel Engeland en Europa te zien geweest, onder meer in de Tate Gallery, The Royal Academy en de Piccadilly Gallery, waar zijn werk regelmatig tentoongesteld wordt. Het werk van Ovenden is het onderwerp van een aantal Engelse t.v.-programma's geweest.

Plüschow, Wilhelm von. Von Plüschow was een tijdgenoot van Von Gloeden. Hij werkte voornamelijk in Napels, waar hij naaktfoto's van opgroeiende meisjes en jongens maakte. Er is erg weinig bekend over deze fotograaf, maar hij liet een omvangrijke hoeveelheid werk na.

Pringle, Barry (Zuid Afrika, 1943). Hij studeerde aan de Guildford School of Arts en de Royal College of Art in Londen. Zijn werk is te zien in het Museum Ludwig (Keulen), waar het deel uitmaakt van de permanente collectie.

Saudek, Jan (Tsjechië, 1943). Saudek studeerde af aan de School voor Industriële Fotografie en Techniek in Praag in 1955. Kort daarna opende hij een eigen studio en verwierf hij internationale faam met zijn handgekleurde naaktfoto's. Zijn werk werd in *Recontres d'Arles* (Frankrijk), de Photokina Galerie (Keulen), Galerie FNAC (Parijs), de Marcus Pfeiffer Gallery (New York), het Camden Arts Centre (Londen), de National Gallery of Victoria (Melbourne), het Art Institute of Chicago en de University of Illinois (Bloomington) tentoongesteld. Saudek wordt in Nederland door Galerie Steltman vertegenwoordigd en een fors aantal van zijn afbeeldingen werden in de vorm van kaarten en posters door Art Unlimited in Amsterdam uitgegeven.

Sturges, Jock (Verenigde Staten, 19--). Sturges haalde een B.A. in de psychologie en fotografie aan het Marboro College in Vermont en een M.F.A. aan de San Francisco Art Institute. Zijn werk werd onder meer in de collecties van het Museum of Modern Art, het Metropolitan Museum of Modern Art, het Fogg Museum van de Harvard University, het San Francisco Museum of Modern Art, het Armand Hammer Museum (Los Angeles), het Philadelphia Museum of Art en de Bibliothèque Nationale opgenomen. Hij wordt momenteel onder meer door de Paul Cava Gallery (Philadelphia), Charles Cowles Gallery (New York), Robert Klein

Gallery (Boston), Fay Gold Gallery (Atlanta), Roger Ramsay Gallery (Chicago), Butter Galleries (Portland), Vision Gallery (San Francisco), G. Ray Hawkins Gallery (Los Angeles), Zeit Foto Gallery en Il Tempo Gallery (beiden in Tokio), Bodo Neiman Galerie (Berlijn) en de Steltman Galerie (Amsterdam) vertegenwoordigt. Zijn eerste boek, *Last Day of Summer*, was zowel in commercieel als in artistiek opzicht een groot succes. Een tweede boek van zijn werk, *Radiant Identities*, waarin de aandacht op gezinnen en kinderen, in het bijzonder jonge meisjes, gericht is, zal in september 1994 door Aperture uitgegeven worden.

The Plates

1. Bourboulon, Jacques. *Coquines*. Paris: Kaktus, 1982.
2. Berg, Reinout van den. *Water. Drie Culturen Zoekend Naar Evenwicht*. Den Haag: Staatsdrukkerij, 1994.
3. Pringle, Barry. In *Sammlung Gruber. Photographie des 20. Jahrhunderts*. Köln, Germany: Museum Ludwig, 1986.
4. Plüschow, Wilhelm von, in Domroese, Ulrich, et al. *BilderLust*. Heidelberg: Edition Braus, 1991.
5. Henson, Bill. *Photographs 1974-1984*. Victoria: Deutscher-Gertrude Street, 1990.
6. Dolron, Désirée. "Nymphet I". Published in *Homologie*, Maart/April 1993.
7. Blok, Diana. *Bloodties & Other Bonds*. Amsterdam: Uitgeverij Contact, 1990.
8. Ionesco, Irina. *Les Immortelles*. Paris: Contrejour, 1991.
9. Mann, Sally. *Immediate Family*. New York: Aperture Foundation, 1992.
10. Hamilton, David. "What dreams are made of, South of France, 1978", from *Twenty-Five Years of an Artist*. New York: Dorset (Barnes & Noble), 1993.
11. Clark, Larry. *The Perfect Childhood*. London: LCB / Thea Westreich, 1993.
12. Elsen, Ed van der. *Eye Love You*. Bussum, NL: Van Holkema & Warendorf, 1977.
13. McBride, Will. *Boys*. Munich: C.J. Bucher, 1986.
14. Sturges, Jock. *Last Day of Summer*. New York: Aperture Foundation, 1992.
15. Saudek, Jan. "Just One More". Amsterdam: Art Unlimited, 1994. From a forthcoming book.
16. Alterio, Dominik. *Femmes-Enfants*. Paris: Acanthe, 1984.
17. Oliver, Ron. *As Far As The Eye Can See*. Amsterdam: Iconography II, 1994.
18. Negrepoint. *devoirs de vacances....* Limoges, France: Editions Regarde!, 1986. b&w.
19. Olaf, Erwin. Commission by the Zuidelijk Theater Company in 1990 as a poster for "Las passion de Gilles".
20. Olaf, Erwin. "Female Nude".
21. Mader, Donald. "Elias, 1980".
22. Mader, Donald. "Elias, 1976".
23. Ovenden, Graham. "Untitled" (1984), from States of Grace.
24. von Gloeden, Wilhelm. ca. 1895.

The images reproduced here may not be reproduced except with the express written authorization of the photographers or their representatives.

Deze afbeeldingen mogen uitsluitend met schriftelijke toestemming van de fotografen of hun vertegenwoordigers gereproduceerd worden.

Berg, Reinout van den. *Water. Drie Culturen Zoekend Naar Evenwicht*. Den Haag: Staatsdrukkerij, 1994. A project of the International Centre for the Arts and the Environment, Dublin, Ireland, 1992. Introduction by Dorothy Connors of the United Nations, Toronto/Severus-Ghail.

edit pictures

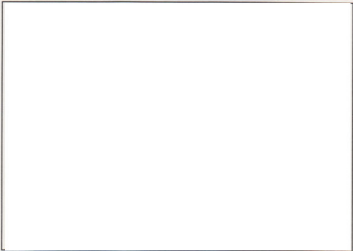
Bourboulon, Jacques. *Coquines*. Paris: Kaktus, 1982.

Berg, Reinout van den. *Water. Drie Culturen Zoekend Naar Evenwicht*. Den Haag: Staatsdrukkerij, 1994. A project of the International Conference about Water and the Environment, Dublin, Ireland, 1992. Introduction by Secretary General of the United Nations, Boutros Boutros-Ghali.

edit pictures

Pringle, Barry. In *Sammlung Gruber. Photographie des 20. Jahrhunderts.*
Köln, Germany: Museum Ludwig, 1986.

Plüschow, Wilhelm von, in Domroese, Ulrich, et al. *BilderLust.* Heidelberg: Edition Braus, 1991.

edit pictures

Henson, Bill. *Photographs 1974-1984*. Victoria: Deutscher-Gertrude Street, 1990.

Dolron, Désirée. "Nymphet I". Published in *Homologie*, Maart/April 1993.

Homologie, Paris. *Les Cahiers de la Sorbonne*, Sorbonne University, Paris, 1993.
Thump: Five Years of an Artist. New York: Crown (Harper & Collins), 1993.

edit pictures

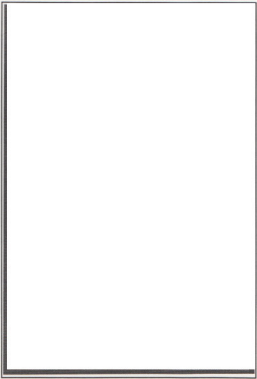
1991 Blok, Diana. *Bloodties & Other Bonds*. Amsterdam: Uitgeverij Contact, 1990.

1991 Ionesco, Irina. *Les Immortelles*. Paris: Contrejour, 1991.

edit pictures

Mann, Sally. *Immediate Family*. New York: Aperture Foundation, 1992.

Hamilton, David. "What dreams are made of, South of France, 1978".
Twenty-Five Years of an Artist. New York: Dorset (Barnes & Noble), 1993.

edit pictures

Clark, Larry. *The Perfect Childhood*. London: LCB / Thea Westreich, 1993.

Elsken, Ed van der. *Eye Love You*. Bussum, NL: Van Holkema & Warendorf, 1977.

edit pictures

McBride, Will. *Boys*. Munich: C.J. Bucher, 1986.

Sturges, Jock. *Last Day of Summer*. New York: Aperture Foundation, 1992.

edit pictures

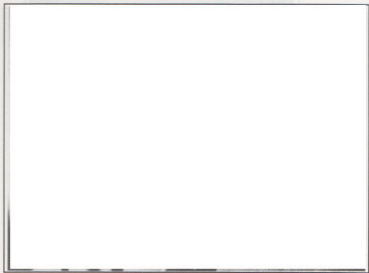
Saudek, Jan. "Just One More". Amsterdam: Art Unlimited, 1994. From a forthcoming book.

Alterio, Dominik. *Femmes-Enfants*. Paris: Acanthe, 1984.

edit pictures

Oliver, Ron. *As Far As The Eye Can See*. Amsterdam: Iconography II, 1994.

Negrepoint. *devoirs de vacances....* Limoges, France: Editions Regarde!, 1986. b&w.

edit pictures

Olaf, Erwin. This image was commissioned by the Zuidelijk Theater Company in 1990 as a poster for "La passion de Gilles", but was withdrawn from public exhibition after complaints to the Reclame Code Commissie.

Olaf, Erwin. This image, entitled "Female Nude", is part of a series commissioned by the Roxy, an Amsterdam disco, and was published in *Joy*. Amsterdam: Uitgeverij Focus, 1993.

edit pictures

"Elias, 1976" (above) and four other images were seized by the Amsterdam morals squad in May 1994, charging Mader with "child pornography". In a civil action brought by Mader, the court found that, based on Mader's previous case, there was the "highest unlikelihood" that any court would find these images to be illegal.

Mader, Donald. "Elias, 1980". This image, the subject of Mader's first arrest in 1987, was found not to constitute "child pornography" in December of 1992.

edit pictures

Ovenden, Graham. *States of Grace*. Amsterdam & New York: Ophelia Editions, 1993. This image, entitled "Maud, 1984", was the subject of controversy in the United States in 1993, when the U.S. Department of Justice charged that it constituted a "lascivious exhibition of the genitals", hence "child pornography". However, after protests from arts organizations and the presentation of evidence which included statements from the photographer and the model, then age 20, the Justice Department declined any prosecution, allowing the book to be published in the United States.

